

T.C

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİMDALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

KIBRIS GAZİLERİNE AİT ANILARIN SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Revanur KUBAT

Malatya-2024

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

KIBRIS GAZİLERİNE AİT ANILARIN SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Revanur KUBAT

Danışman: Prof. Dr. Recep DÜNDAR

Malatya-2024

	KABUL ONAY FORMU	Doküman No	İNÜ-KYS-FRM-142
		Yayın Tarihi	19.08.2019
Revizyon No			
Revizyon Tarihi			
Sayfa No		1 / 1	
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ			
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ			

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

KIBRIS GAZİLERİNE AİT ANILARIN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Recep DÜNDAR

HAZIRLAYAN
Revanur KUBAT

Jürimiz tarafından 02/02/2024 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda bu tez oybirliği ile başarılı bulunarak Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul etmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvanı Adı Soyadı

İmza

1. Prof. Dr. Mesut AYDIN	
2. Prof. Dr. Recep DÜNDAR	
3. Doç. Dr. Hacer DOLANBAY	

O N A Y

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararıyla da uygun görülmüştür.

Doç. Dr. Eyüp İZCİ
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Recep DÜNDAR'ın danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “*Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi*” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını bütün yaptıkların hem metin içinde hem de kaynakça yöntemine uygun biçimde gösterilerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Revanur KUBAT

ÖNSÖZ

Akdeniz'in Sicilya ve Sardunya adalarından sonra üçüncü büyük adası olan Kıbrıs, jeostratejik konumu nedeniyle yüzyıllar boyunca çeşitli mücadelelerin odak noktası olmuştur. 1570 senesinde başlayan Osmanlı-Venedik mücadelesi sonucu, adada Türk egemenliği başlamıştır. Ada'da başlayan Türk egemenliği, Rumlar tarafından uzun yıllar kabul görmemiştir. Bunun sonucunda adada kaybolan huzuru geri getirmek için Türkiye tarafından 1974 senesinde Kıbrıs Barış Harekâtı gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı Kıbrıs Gazilerinin anılarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler açısından incelenmesine dayanmaktadır. Anılar da 2018 yılında hazırlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan on değer tespit edilmiştir. Harekâta katılan gazilerin anılarının değerler bakımından zengin içeriğe sahip olduğu görülmüştür.

Çalışmada öncelikle Malatyalı Kıbrıs Gazileriyle görüşme imkânı sağlayan Türkiye Muharip Gaziler Derneği Malatya Şubesi Başkanı İbrahim CENGİZ ve yönetimine, kendileri ile görüşme talebimi geri çevirmeyen Kıbrıs Gazilerine teşekkürü borç bilirim. İnönü Üniversitesinde lisans ve yüksek lisans öğrenimim esnasında öğrencisi olmaktan onur duyduğum danışmanım Prof. Dr. Recep DÜNDAR'a, yardımlarını esirgemeyen sayın Prof. Dr. Mesut AYDIN'a, Doç. Dr. Hacer DOLANBAY'a ve Dr. Öğretim Üyesi Fatih KAYA'ya teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen kendisi ile gurur duyduğum Kıbrıs Gazisi babam Kadir KUBAT'a ve annem Feride KUBAT'a sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Revanur KUBAT

ÖZET

KIBRIS GAZİLERİNE AİT ANILARIN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

KUBAT, Revanur
Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Recep DÜNDAR
Şubat-2024, IX+111 sayfa

Bu çalışmada Kıbrıs Gazilerine ait anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Kıbrıs Barış Harekâtına katılan gazilerin anılarını gün yüzüne çıkarmakta amaçlarımız arasındadır. Çalışmada ilk olarak Kıbrıs'a ardından da değerle ilgili kuramsal bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmada nitel araştırma desenleri içerisinde yer alan durum çalışması modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen Malatyalı 30 Kıbrıs Gazisi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak görüşme tekniği, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada toplanan veriler, içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir.

Gazilerden elde edilen anılardan; vatanseverlik, dayanışma, yardımlaşma, aile birliğine önem verme, barış, bağımsızlık, duyarlılık, özgürlük, sevgi ve sorumluluk değerlerine ilişkin on tematik alan belirlenmiştir. On kategori de anılar incelendiğinde en fazla vatanseverlik değeri, dayanışma, değeri, yardımlaşma değeri ve aile birliğine önem verme değerinin ön plana çıktığı görülmüştür. Araştırma bütünsel olarak değerlendirildiğinde Kıbrıs Gazilerine ait anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler açısından zengin içeriğe sahip olduğu söylenebilmektedir. Araştırma sonucunda Kıbrıs Gazilerinin anılarına ve bu anıların değerler öğretiminde kullanımına yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Gazisi, Anı, Sosyal Bilgiler, Değer, Durum Çalışması

ABSTRACT

INVESTIGATION OF MEMORIES OF CYPRUS VETERANS IN TERMS OF VALUES INCLUDED IN THE SOCIAL STUDIES TEACHING PROGRAM

KUBAT, Revanur
MS., Inonu University, Institute of Educational Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education
Social Studies Education

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Recep DÜNDAR
February-2024, IX+111 pages

In this study, it is aimed to examine the memories of Cyprus Veterans in terms of the values included in the Social Studies. Additionally, one of our aims is to bring to light the memories of veterans who participated in the Cyprus Peace Operation. In the study firstly Cyprus and then theoretical information about values is included.

In the study, the case study model, which is among the qualitative research designs, was used. The study group of the research consists of 30 Cyprus veterans fromin Malatya, determined by purposeful sampling method. In the research interview technique was used as the data collection method and semi- structured interview form was used as the data collection tool. The data collected in the research were analyzed using the content analysis technique.

From memories obtained from veterans; ten thematic areas were determined regarding the values of patriotism, giving impotance to family unity, peace, independence, solidarity, sensitivity, freedom, love and responsibility. When the memories in ten categories were examined it was seen that the values of patriotism, solidarity value of cooperation and giving importance to family unity came to the fore the most. When the research evaluated holistically it can be said that the memories of Cyprus Veterans have rich content in terms of the values included in the Social Studies Curriculum. As a result of the research, various suggestions were made regarding the memories of Cyprus veterans and the use of these memories in teaching values.

Keywords: Cyprus Veteran, Memoir, Social Studies, Value, Case Study

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	ix
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Sayıltıları	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.6. Tanımlar	4
BÖLÜM II	6
KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1. Kıbrıs Adası'nın Adı (Menşei).....	6
2.2. Kıbrıs Adası'nın Coğrafyası	6
2.3. Kıbrıs Adası'nın Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi	7
2.4. Kıbrıs Adası'nın Tarihi	8
2.4.1. İlk ve Orta Çağ'da Kıbrıs	8
2.4.2. Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti Tarafından Fethi.....	9
2.4.3. İngiliz İdaresinde Kıbrıs	11
2.4.4. 1950-1960 Döneminde Kıbrıs	12
2.4.4.1. Türk Mukavemet Teşkilatı'nın Kurulması (TMT)	13
2.4.4.2. Zürih-Londra Antlaşmaları (6-11 Şubat 1959).....	15
2.4.5. 1960-1974 Döneminde Kıbrıs	16
2.4.6. 1974-1983 Döneminde Kıbrıs	18
2.4.6.1. Kıbrıs'ta Yunan Darbesi ve Türkiye'deki Gelişmeler	18
2.4.6.2. I. Kıbrıs Barış Harekâtı (20 Temmuz 1974-22 Temmuz 1974)	20
2.4.6.3. Cenevre Konferansları (25 Temmuz 1974-14 Ağustos 1974).....	28

2.4.6.4. II. Kıbrıs Barış Harekâtı (14 Ağustos 1974-16 Ağustos 1974)	29
2.5. Değer Kavramı	33
2.6. Değerler Eğitimi.....	35
2.7. Türk Millî Eğitiminde Değerler	37
2.8. Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler	38
2.9. Değer Sınıflandırması	40
2.10. Değer Eğitimi Yaklaşımları	40
2.10.1. Değer Telkin Etme Yaklaşımı	41
2.10.2. Değer Belirginleştirme (Açıklama)	42
2.10.3. Değer Analizi Yaklaşımı (Değer İletişimi)	42
2.10.4. Ahlaki Muhakeme (Ahlaki İkilem)	43
2.11. Anılarla (Hatıralarla) Değer Öğretimi.....	44
2.12. İlgili Araştırmalar	45
2.12.1. Yurtiçi Araştırmalar.....	45
2.12.2. Yurtdışı Araştırmalar.....	47
BÖLÜM III.....	48
YÖNTEM	48
3.1. Araştırmanın Deseni.....	48
3.2. Çalışma Grubu	48
3.3. Veri Toplama Araçları	49
3.4. Verilerin Analizi.....	50
3.5. Geçerlik ve Güvenirlik.....	50
BÖLÜM IV	52
BULGULAR VE YORUMLAR	52
4.1. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Vatanserverlik Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar	52
4.2. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Aile Birliğine Önem Verme Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar	68
4.3. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Bağımsızlık Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar	73
4.4. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Barış Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar	74
4.5. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Dayanışma Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar	75

4.6. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Duyarlılık Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar	80
4.7. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Sevgi Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar	81
4.8. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Yardımseverlik Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar	81
4.9. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Sorumluluk Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar	86
4.10. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Özgürlük Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar	88
BÖLÜM V	91
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	91
5.1. Sonuçlar	91
5.2. Öneriler.....	97
KAYNAKÇA.....	98
EKLER	111

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1: Kök Değerler	38
Tablo 2: 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler.....	39
Tablo 3: 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler.....	39
Tablo 4: Görüşme Yapılan Kıbrıs Gazileri.....	48
Tablo 5: Kıbrıs Gazilerinin Anılarında Yer Alan Değerler	52

KISALTMALAR

- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
AKT: Aktaran
BM: Birleşmiş Milletler
C: Cilt
ÇEV: Çeviren
DAGM: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
DR: Doktor
ED: Editör
E.O.K.A: Ethnike Organosis Kyprion Agoniston
F: Frekans (Kişi Sayısı)
KATAK: Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu
KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTFD: Kıbrıs Türk Federe Devleti
KTKA: Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı
KM: Kilometre
KM²: Kilometre kare
MEB: Millî Eğitim Bakanlığı
M.S.: Milattan Sonra
M.Ö.: Milattan Önce
NATO: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Savunma Paktı)
IRA: İrlanda Cumhuriyet Ordusu
RMMO: Rum Milli Muhafız Ordusu
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C: Türkiye Cumhuriyeti
TDK: Türk Dil Kurumu
TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri
YY: Yüzyıl
VB: Ve Benzeri
VD: Ve Diğerleri
VS: Ve Saire

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın kuramsal temelini oluşturan kavramların ele alındığı problem durumu başta olmak üzere, araştırmanın amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ile konu alanıyla ilgili tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Tarihin öznesi ve değeri konumunda olan insan, ortaya koymuş olduğu eserlerle de bu değerini arttırmaktadır. İnsan, yaşamı boyunca gerek kişisel hayatında gerekse yaşamış olduğu devirde şahit olduğu ya da kendince değerli bulduğu olayları aktarma da çeşitli yollara başvurmaktadır. Bu yollardan bir tanesi de hatıralardır (Sayan ve Günel, 2023: 956). Arapça bir kelime (Sami, 1999: 568) olan hatırayı (anı) (Özdemir, 1972: 398) *“Bir kimsenin başından geçen ya da kendi döneminde ortaya çıkan olay ve olguları gözlemlerine, bilgilerine dayanarak anlattığı yazı türü; yaşanan olguların olayların insan belleğine bıraktığı izler.”* olarak tanımlamıştır.

Anılar yaşanılmışı anlatmaktadır. Anı yazarlarının amaçlarından en önemlisi belirli bir döneme ayna tutarak o dönemi aydınlatmaktır (Asan, 2012: 32). Anıların tarihi gerçeklerin ortaya çıkarılması esnasında da önemli yardımları bulunmaktadır. Anı; tarih değilse de bir nevi tarihe yardımcıdır (Doğan, 2020: 206). Yumru (1999: 47-50)'göre anılar; edebi, mesleki ve savaş anıları olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Anılar ifade ve üslup bakımından çeşitli farklılıkları bünyesinde barındırmaktadır. Bu farklılığın nedeni genellikle anı yazarının mesleği kaynaklıdır. Özellikle askerlerin yazmış olduğu belgelere dayalı olan, birliklerin harekât planlarını gösteren, anlatımın çeşitli harita ve krokilerle desteklendiği savaş anıları sade ve nesnel bir anlatımla yazılmıştır. Oysaki edebiyatçıların anıları öznel bir yaklaşımla ve sanatsal bir dille yazılmıştır. Ulusların belleği durumunda olan anılar özellikle de sosyal bilimci araştırmacılar için önemli eserlerdendir (Akar ve Karakoç, 2004: 384-421).

Ülkemizdeki Sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımı çok eski dayanmamaktadır. Edebi ürünler, 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına yapılandırmacı yaklaşımla girerek önemi artmıştır (Bekdemir ve Polat, 2016: 150; Kolaç ve Özer, 2018: 2630-2631). Bu yaklaşımla birlikte Sosyal bilgiler dersi ezberci yaklaşımdan kurtarılmış öğretim materyalleri derse dahil edilerek öğrencilerin daha aktif olduğu bir ders oluşturulmak istenilmiştir. Bu amaç doğrultusunda edebi ürünler

ders kitaplarında da yaygın olarak kullanılmıştır. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında birtakım değişikliklere gidilmiştir. Programda Sosyal bilgiler dersinin edebi ürünlerden; “*efsane, destan, masal, atasözü, halk hikayesi, türkü ve şiir gibi edebi ürünlerle desteklenmelidir.*” ifadesine yer verilmiştir. Ayrıca *Öğrenciler; konuları sevdirecek roman, tarih, roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı ve fıkra gibi edebi ürünleri okumaya teşvik edilmelidir.*” tavsiyesinde bulunulmuştur (MEB, 2023:10). Sosyal bilgiler öğretim programı kapsamında yer alan tarih konularının öğretiminde sözlü ve yazılı edebiyat ürünlerinin kullanılması akılda kalıcılık bakımından çok önemlidir (Ulukalın ve Aydemir, 2020: 217). Yazılı edebi ürünler içerisinde yer alan anılar özellikle tarih öğretiminde kullanılabilen önemli materyallerdir.

Her ne kadar anıların tarihsel boyutu ön plana çıkarılsa da anılar herhangi bir konu ile sınırlı değildir (Gündüz, 2004). İnsanı ilgilendiren her türlü konunun içerisinde anının olması muhtemeldir. Bundan dolayı Sosyal bilgiler öğretiminde coğrafya, sosyoloji, ekonomi ve benzeri alanlarda anı kullanmak mümkündür. Ders işleme sürecinde anı kullanımı öğrencilerdeki problem çözme, tarihsel düşünme ve empati becerilerini geliştirmektedir. Ayrıca anılar millî ve manevi bilincin kazandırılmasında geçmiş ve güncel olaylara yönelik dikkat de çekmektedir (Cantürk ve Yeşiltaş, 2022: 1340). Bu bağlamda Sosyal bilgiler eğitiminde edebi ürün olarak kabul edilen anılar öğrenme alanı, kazanım, değer ve beceri kapsamında kullanılabilir (Ulukalın ve Aydemir, 2020: 230).

Sosyal bilgiler dersi esasen bir değer eğitimi dersidir. Çünkü tarihsel içeriği bünyesinde barındırmakta, farklı kültürleri ve yaşam hikayelerini anlatma açısıyla iyi değerleri kazandırılmaktadır. Ayrıca Sosyal bilgiler dersinin birden çok disiplinle iç içe olması da değer eğitimi bakımından önemli bir zenginliktir (Kan, 2010: 140). Eğitim bakımından yadsınamaz bir önemi olan değerlerin düzeni sağlanmış bir toplumsal yapının oluşturulmasında ve devam ettirilmesinde etkisi çok büyüktür. Değerler eğitiminde öğretmenlerimiz anıları özellikle de harekât ve savaş anılarını ders içerisinde kullanarak değer eğitimi yapabilir. Zira harekât ve savaş anıları birçok değerlerin kazandırılmasında önemli kaynaklardır. Sonuç olarak Kıbrıs Gazilerine ait anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler açısından incelenmesi önemlidir.

Bu çalışma beş bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde; çalışmanın önemi, amacı varsayımları, sınırlılıkları ve araştırmadaki tanımlara ilişkin bilgilere yer verilirken ikinci bölümde; konu ile ilgili kavramsal çerçeve oluşturularak ilgili bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde çalışmanın hangi yöntem ve desenle yapıldığına,

çalışma grubuna, hangi veri toplama araçları ile verilerin toplandığına ve verilerin nasıl analiz edildiğine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Çalışmanın dördüncü bölümü, nitel veri toplama araçları ile toplanan verilerden elde edilen bulgularla oluşturulmuştur. Çalışmanın beşinci bölümünde ise bulgular doğrultusunda elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; Kıbrıs Gazilerine ait anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler açısından incelenmesidir. Araştırmanın ana amacından hareketle bir takım alt amaçlar belirlenmiştir. Bunlar;

- ✓ Kıbrıs Gazilerine ait anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan “vatanseverlik” değeri açısından incelenmesi nasıldır?
- ✓ Kıbrıs Gazilerine ait anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan “aile birliğine önem verme” değeri açısından incelenmesi nasıldır?
- ✓ Kıbrıs Gazilerine ait anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan “bağımsızlık” değeri açısından incelenmesi nasıldır?
- ✓ Kıbrıs Gazilerine ait anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan “barış” değeri açısından incelenmesi nasıldır?
- ✓ Kıbrıs Gazilerine ait anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan “dayanışma” değeri açısından incelenmesi nasıldır?
- ✓ Kıbrıs Gazilerine ait anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan “duyarlılık” değeri açısından incelenmesi nasıldır?
- ✓ Kıbrıs Gazilerine ait anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan “sevgi” değeri açısından incelenmesi nasıldır?
- ✓ Kıbrıs Gazilerine ait anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan “yardımseverlik” değeri açısından incelenmesi nasıldır?
- ✓ Kıbrıs Gazilerine ait anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan “özgürlük” değeri açısından incelenmesi nasıldır?

Ayrıca Kıbrıs Barış Harekâtına katılan gazilerimizin anılarını gün yüzüne çıkarmakta amaçlarımız arasındadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bireyin, bilinçaltında yer tutan ölümsüzlük arzusu ve unutulmama isteği, yaşam deneyimlerinin kayıt altına alınması ve gelecek kuşaklara aktarılmasıyla gerçekleşir. Kayıt altına alınan bu deneyimler anı olarak tabir edilmektedir (Çukurova, 1999: 321). Bir kişinin deneyimlerini hatırlı kılan ona yüklemiş olduğumuz değerlerdir. Anıların yadsınamayacak eğitsel değeri ve bu kadar değeri aktarmaya ilişkin önemli işlevi vardır.

Bu çalışmada Kıbrıs Gazilerine ait anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Literatürde değerler eğitimi; Saltukname gibi bir eserde (Zengin, 2017), Yenisey Yazıtları gibi bir yazıtta (Yıldız ve Çolak, 2009), Cengiz Aytmatov'un romanlarında (Çırak 2013), ders kitaplarında (Topbaş, 2019) vb. araştırmalara konu olmuştur. Bu çalışma ile de Kıbrıs Gazilerinin anılarındaki değerler tespit edilerek literatüre ve değer eğitimine katkıda bulunulacaktır.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

Bu araştırmada;

- ✓ Tezin kuramsal bölümünü oluşturan ve literatür taraması yoluyla elde edilen bilgilerin doğru olduğu varsayılmaktadır.
- ✓ Çalışma grubunu oluşturan Kıbrıs Gazilerinin anılarını içtenlikle ve tarafsız bir şekilde anlattığı varsayılmaktadır.
- ✓ Görüşme sonucu elde edilecek anıların Sosyal bilgiler eğitiminde yer alan değerler açısından incelenme amacıyla kullanılacağı varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

- ✓ Malatyalı 30 Kıbrıs Gazisinin anısı ile sınırlıdır.
- ✓ Kıbrıs gazilerine uygulanacak olan görüşme sonucu elde edilecek olan verilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Değer: Türk Dil Kurumu (2023) değer kavramını (<https://sozluk.gov.tr/>);

- ✓ *“Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık; kadir kıymet,”*

✓ “Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, paha,”

✓ “Üstün nitelik, meziyet” olarak tanımlamıştır.

Değerler Eğitimi: Öğrencilerin doğru ya da yanlış bir durum ile karşı karşıya kaldıklarında nasıl düşünmeleri ve hissetmeleri konusunda okulların göstermiş olduğu yol gösterme (Thomas, 1992: 117).

Anı (Hatırat): Edebiyatta, sanatta, bilimde, askeri alanda ve politikada ün yapmış önemli kişilerin yaşadıklarını, birikimlerini ve kazanmış olduğu tecrübelerini devrin önemli olaylarına dayanarak geçmişe ışık tutacak bir nitelikte anlattıkları edebi ürünlere anı ya da hatırat denir (Beyreli, Çetindağ vd., 2017: 120).

Gazi: Din ve vatan uğruna gaza edenler için Türkler tarafından mücahit anlamında kullanılan bir unvan (Özcan, 1996: 444).

Muharip Gazi: Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde savaşa bir-fil katılan askerler (<https://www.msb.gov.tr/SehitGazi/icerik/muharip-gazi-ve-malul-gazi>).

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kıbrıs Adası'nın Adı (Menşei)

Ada, Türkçe'de “*Kıbrıs*”, Batı dillerinde “*Cyprus*”, “*Cypre*”, “*Chypre*”, “*Gipros*” ve “*Cypren*”, Arapça' da “*Kubrus*” olarak isimlendirilmiştir (Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü [DAGM], 2000: 4). Kıbrıs, Hititler döneminde “*Alasya* (*Alaşya*)” veya “*Asi*”, Fenikeliler döneminde ise “*Hetim*” adı ile anılmıştır (Alasya, 1964: 13). Ada üzerinde Milattan Önce (M.Ö.) 3000'li yıllardan itibaren bakır elde edildiğinden dolayı Kıbrıs adı bakırla da ilişkilendirilmiştir. “*Κόπριςχάλλος, Cyprius, Cuprinus*” Bakır'dan “*Cyprum*” var olmuştur (Erzen, 1976: 96).

2.2. Kıbrıs Adası'nın Coğrafyası

Doğu Akdeniz'de Sicilya ve Sardunya'dan sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adası konumunda olan Kıbrıs Adası, 34°33' ve 35°41' kuzey paralelleri ile 32°17' ve 34°35' doğu arz daireleri arasında yer almaktadır (Tarakçı, 2010: 21). Ada toplam da 9251 km² yüz ölçümüne sahiptir (Koday, 1998: 421). Bu yüz ölçümünün 3,299 km²'sini Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, 5,449 km²'sini Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti, 256 km²'sini Dikelya/Dekelia ve Ağrotur/Aktori üsleri ve 244 km²'sini de Birleşmiş Milletler Barış Gücünün denetiminde olan Ara Bölge oluşturmaktadır (Erengin, 2018: 1012).

Genel olarak doğu-batı doğrultusunda en uzun yeri güneybatı da 225 km² uzunluğundaki Baf Limanı ile kuzeydoğu da Ayandreye Burnu arasındadır. Kuzey-güney yönündeki en dar yeri ise güneydoğudaki 43 km² uzunluğundaki Larnaka Körfezi ile kuzey kıyı arasındadır. İçerisinde bazı çıkıntı ve girintileri barındıran 782 km² uzunluğundaki sahilleriyle kendisine özgü bir şekle sahip olan ada, şehadet parmağı Türkiye'nin İskenderun Körfezi'ni işaret eden bir ele benzetilebilmektedir (Gürsoy, 1962: 167). İskenderun Körfezi'ne doğru uzanan o el jeolojik dönemlerde Anadolu'nun bir parçası durumundayken son buzul dönemi olarak bilinen Plesteceno döneminde Anadolu yarımadasından ayrılmıştır (Alasya, 1964: 14). Ada'da Akdeniz iklimi görülmektedir (Atalay, 2013: 29).

2.3. Kıbrıs Adası'nın Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi

Kıbrıs üzerinde yüzyıllar boyunca çeşitli istila ve hâkimiyet mücadeleleri yaşanmış ve bunun nedeni olarak jeopolitik ve jeostratejik önemi gösterilmiştir (Tarakçı, 2010: 99). Kıbrıs'ın jeopolitik konumunu ve önemini sadece bir toprak parçası olarak değerlendirmek pek doğru değildir. Bu yüzden ki ada deniz ve hava sahasıyla beraber değerlendirilmelidir. Kıbrıs'ı jeopolitik teoriler bakımından incelediğimizde dünya egemenliğinin denizler üzerinden kazanılabileceğine inanan Alfred Mahan'ın ortaya attığı “*Deniz Hâkimiyet Teorisi'ne*” göre “*denizlere*” egemen olmanın yolu *deniz yollarını* kontrol altına almaktan geçmektedir. Bu yollar açısından kritik öneme sahip olan Kıbrıs Adası, Akdeniz'i bir uçtan bir uca kat edip Süveyş Kanalı ve Pasifik Okyanusu'na uzanarak deniz yollarını kontrol edebilmektedir (Tamçelik, 2011: 10-20). Esasen bu durum 16. yüzyıla damgasını vuran ünlü Osmanlı kaptan-ı deryası Barbaros Hayrettin Paşa tarafından şu şekilde ifade edilmiştir; “*denizleri kontrol edebilen; dünya ticaretini, dünya ticaretini kontrol edebilen, zenginliklerini, dünyanın zenginliklerini kontrol edebilen de dünyayı kontrol eder.*” (Bilgin, 2016:1).

ABD'li havacı Schacklain tarafından ortaya atılan “*havaya hâkim olan dünyaya hâkim olur*” görüşüne göre ise Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının inikat mevkilerine konuşlandıracak hava kuvvetleri her bölgeye müdahale edebilecektir (Köroğlu, 2004: 30). Bunun en yakın örneğini 1991'de gerçekleşen Körfez Krizi'nde görmek mümkündür. İngilizler Irak'a yapmış olduğu hava harekâtlarında adadaki askeri üs olan Ağrotur ve Dikelya hava üslerini kullanmıştır (Yıldız ve Yaşar, 2012: 44). Bu durum İngiliz Amiral Lord John Hay'ın Kıbrıs'ı “*bir deniz üssü olarak elde edilebilecek en iyi yer.*” betimlemesinin hayata geçirildiğinin bir göstergesidir (Katman, 2013: 19). Hava ve deniz hâkimiyet teorisinin sınırları içerisinde yer alan ada 1950'li yıllara damgasını vuran Milli Eğitim Bakanlarından Mustafa Necati ve Hasan Ali Yücel tarafından “*İskenderun Körfezine yönelmiş uçak gemisine*” benzetilmiştir (Kartal, 2015: 198). Kıbrıs Adası'nın stratejik önemini Mustafa Kemal Atatürk 1937 yılında güney illerimizde yapılmakta olan bir tatbikat sırasında subaylara şu soruyu sorarak açıklamıştır; “*Türkiye'nin yeniden inşa edildiğini ve Türk Kuvvetleri'nin sadece bu bölgede mukavemet ettiğini farz edelim. İkmal yollarımız ve imkanlarımız nelerdir?*” Subayların görüş ve düşüncelerini dikkatli bir şekilde dinleyen Atatürk elini haritaya uzatıp Kıbrıs'ı işaret ederek; “*Efendiler! Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz. Bu ada bizim için önemlidir.*”

demıştır (Manizade, 1993: 238; İsmail, 1998: 359). Yunanistan'ın elinde bulunan on iki ada nedeniyle Ege sahillerini kuşatma altında tuttuğu dikkate alınırsa Mustafa Kemal Atatürk'ün ne demek istediği net bir şekilde anlaşılmaktadır. Zira Türkiye'nin serbest bir şekilde denize açıldığı tek kıyı güney sahilleridir (Özfatura, 2003: 22).

2.4. Kıbrıs Adası'nın Tarihi

2.4.1. İlk ve Orta Çağ'da Kıbrıs

Kıbrıs'ın en yakınında Anadolu yarımadası bulunduğundan dolayı ada birçok yönden Anadolu kültüründen etkilenmiştir. Genel olarak Anadoluyla birlikte düşünülen Kıbrıs'a, ilk yerleşenlerin Anadolu'dan gidenlerin olduğu düşünülmektedir (Tarkan, 1975: 43). Bununla birlikte Kökdemir (1957: 10) Kıbrıs'ın en eski halkını Orta Asya bozkırlarından gelen “*Eti Türkleri*” olarak kabul etmiştir.

M.Ö. 1450 yılında III. Tutmosis tarafından Mısır hâkimiyeti altına giren Kıbrıs Adası, M.Ö. 1324 yılına gelindiğinde Muvattaliş tarafından Hitit hâkimiyetine alınmıştır (Alasya, 1964: 15-16). Ada ilk çağın en ihtişamlı ve varlıklı günlerini Akalar zamanında yaşamıştır (Artuç, 1989: 13).

Büyük İskender'in M.Ö. 333'te Perslerle yapmış olduğu İssos Savaşı'nda “*son krallar kralı*” unvanına sahip olan Darius'u mağlup etmiştir Böylece Kıbrıs Makedonya Kralı İskender'in hâkimiyeti altına girmiştir (Mansel,1971:454; Hakeri, 1993: 70). Roma İmparatorluğu (M.Ö.58), İmparator Cladius zamanında yapılan bir sefer ile Kıbrıs'ı topraklarına katmıştır (Erdemir, 2000: 202). Roma İmparatoru Teodosius'un M.S. 395'te ölümü üzerine imparatorluk doğu ve batı olmak üzere ikiye bölünmüştür (Alasya, 1964: 23-24). Kıbrıs coğrafi konumundan ötürü Doğu Roma yani Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altına girmiştir.

Kıbrıs'ta Orta Çağ, Bizans hâkimiyeti ile başlamıştır (Dündar, 1998: 16). Kıbrıs'ta Bizans hâkimiyetinin kendisini gösterdiği esnada Arabistan yarımadasında kurulan İslam Devleti tarafından adaya akınlar başlamıştır. Yapılan akınlar sonucunda ada senelik yedi bin iki yüz dinar vergi karşılında İslam Devletine bağlanmıştır (Turan, 1964: 209). 11.yüzyılda adada Issak Kommen hâkimiyeti başlamıştır (Tarkan, 1975: 48). Issak Kommen idaresinde yedi sene zalimce yönetilen ada, İngiliz Kralı I. Richard (Aslan yürekli Richard) tarafından M.S.1191'de kurtarılmıştır (Alasya, 1964: 27; Alasya 1988: 12). İngiliz Kralı 1192 yılında adayı yüz bin betant (altın) meblağ karşılığında eski Kudüs Kralı Guy de Lusigan'a satmıştır (Turan, 1964: 213-214). Ada

1420 yılında Memlûkler tarafından zapt edilmiştir (Aktan, 1999: 451). 1432 senesinde Lusigan Kralı Jamus'un ölümüyle birlikte adada Venedik egemenliği başlamıştır (Demirkent, 2002: 373). Venedik egemenliğindeki Kıbrıs'ta ağır vergiler, rüşvet ve yolsuzluğun kendisini göstermeye başlamasıyla yerli halk Osmanlı Devleti'ne Venedik idaresinden memnun olmadıklarını ifade eden heyetler göndermiştir (Tarkan, 1975: 52; Hakeri, 1993: 134).

2.4.2. Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti Tarafından Fethi

Evliya Çelebi'nin "*yüz elli bin keferenin yaşam yeri*" olarak nitelendirdiği (Fedai ve Altan, 1997: 3) Kıbrıs Adası'nın fethinin gerekliliği Osmanlı Devleti'nin Suriye ve Mısır'ı topraklarına katmasıyla anlaşılmıştı. Zira ada ticaret yolları üzerinde bulunmakta ve korsancılık faaliyetlerine ev sahipliği yapan Girit Adası'na yakındı. Bundan dolayı Kıbrıs Adası'nın elde edilmesi bir zaruret halindeydi. Kıbrıs'ın fethinin önüne geçemeyeceğini anlayan Venedikliler, Papa vasıtasıyla Avrupa müttefik devletlerinden yardım talebinde bulunmuştur (Uzunçarşılı, 1983: 10-12).

1570 Mayıs ayında yüz seksen kadırğa, on mavna, yüz yetmiş borça ile karamürsel olarak tabir edilen küçük deniz vasıtasından oluşan toplamda üç yüz atmış parça Osmanlı donanması üç parça halinde Kaptan-ı derya Müezzinzade Ali Paşa kumandasında İstanbul'dan Kıbrıs'a doğru hareket etmiştir. Adanın zaptına vezir Lala Mustafa Paşa, serdar tayin edilmiştir. Denizlerdeki donanma faaliyetine de tecrübesinden dolayı Vezir Piyale Paşa getirilmiştir. Serdar Lala Mustafa Paşa elli bir günlük zorlu bir kuşatma neticesinde 9 Eylül 1570'de sabah şafağıyla beraber Lefkoşa'yı almıştır (Uzunçarşılı, 1983: 13-14; Gazioğlu, 2000a: 46-56). Kıbrıs'ın merkezi Lefkoşa'nın düşmesiyle beraber Girne, Baf ve Larnaka savaş yapılmadan Osmanlı topraklarına dahil olmuştur (Alasya, 1964: 63). Lala Mustafa Paşa, Lefkoşa'nın fethiyle beraber aynı gün içerisinde Kıbrıs Beylerbeyliğini kurarak Avlonya Sancak Beyi Muzaffer Paşa'yı Kıbrıs Beylerbeyi olarak atamıştır (Dündar, 1998: 56).

Lala Mustafa Paşa ilkbaharın gelmesiyle birlikte Mağusa'yı çeviren surların önüne derin bir hendek kazdırmıştır. On büyük istihkamdan aynı anda dövülmeye başlanan Mağusa 1 Ağustos 1571'de Osmanlı egemenliği altına girmiştir (Zia, 1975:7). Mağusa'nın zapt edilmesiyle birlikte on beş ay kadar süren elli bin şehide mâl olan Kıbrıs fethedilmiş oldu (Alasya, 1992: 2). Adanın Osmanlı egemenliğine girmesinden

sonra ilan edilen kanunnamede cizye vergisi miktarı belirlenmiştir. Belirlenmiş olan bu vergi mükelleflerden “*a'lâdan yüz akçe, evsâtdan seksen akçe, ednâdan atmış akçe*” olarak tahsil edilmiştir (Dündar ve Aydın, 2012: 79). II. Selim adanın bayındırlık çalışmalarına başlamıştır. Sürgün usulü denilen sistemle ada üzerindeki Türk nüfusunun artması için çeşitli yörelerden ailelerin Kıbrıs'a gönderilmesine karar verilmiştir (Barkan, 1953: 209-236; Hakeri, 1993: 238).

Kıbrıs'ın fethiyle beraber Osmanlı Devleti'nin Doğu Akdeniz'de hâkim bir konuma gelmesi başta Venedik olmak üzere Hristiyan dünyası üzerinde büyük bir yankı uyandırmıştır (Dündar, 1998: 79). Dönemin Kaptan-ı deryası Ali Paşa'nın ısrarları sonucunda, Osmanlı donanması Haçlı ordusunu İnebahtı denilen yerde karşılamıştır. Gerek teçhizat gerekse askeri bakımdan üstünlüğü bulunan Haçlılar karşısında Osmanlı donanması yenilgiye uğramıştır (Afyoncu, 2014: 219-223). Yükselme döneminin en büyük yenilgisi olarak bilinen İnebahtı Deniz Muharebesi'nin mağlubiyeti üzerine Sokullu Mehmet Paşa ve Kaptan-ı deryalığa getirilen Ali Paşa'nın kısa bir süre içerisinde iki yüz elli kadırgalık yeni bir donanma oluşturması sonucunda Venedik İstanbul'daki temsilcileri ile barış görüşmelerine başlamıştır. Üç ay kadar süren görüşmeler sonucunda 18 Mart 1573'te Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti'ne aidatını içeren bir anlaşma imzalanmıştır (Uzunçarşılı, 1983: 21-25).

Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemine girmesiyle birlikte Kıbrıs'ta kurulan düzen de sarsılmaya başlamıştır (Uçarol, 1978: 15). Kıbrıs'ta Osmanlı yönetimine karşı çıkan önemli isyan 1821'de Yunan isyanı ile eş zamanlı olarak çıkarılmıştır. İsyân “*Filiki Eteryâ*” örgütünün bir şube açarak Ortodoks Kilisesiyle beraber “*Megola İdea*” düşüncesinin Kıbrıs'la ilgili kısmını hayata geçirmek isteyip Kıbrıs'taki Rumları Osmanlı aleyhine kışkırtmasıyla başlamıştır (Tarkan, 1975: 62; Özad, 2002: 8).

1877'de gerçekleşen Osmanlı-Rus Harbi sonucunda Ayastefanos Antlaşması imzalanmıştır (Alasya, 1964: 106; Afyoncu, 2014: 536). Ayastefanos Antlaşması'nı fırsat bilen İngiliz Hükûmeti, Osmanlı Devleti'nden Kıbrıs'ın geçici bir süreliğine üs olarak kullanmak üzere kendisine verilmesini istemiştir. Rusya karşısında zor durumda kalan Osmanlı Devleti İngiltere'nin bu isteğini kabul etme mecburiyetinde kalmıştır (Gürel, 1984: 20-27). Yaşanan bu süreç sonucunda 4 Haziran 1878'de II. Abdülhamit Kıbrıs Antlaşması'nın üzerine “*Hukuk-u Şahaneme asla hâlel gelmemek şartı ile muahedeyi imza ederim.*” diyerek onay vermiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivler Başkanlığı, 2020: 14). İki maddeden oluşan bu antlaşma aslında bir ittifak antlaşmasıdır. Fakat yeterli değildir (Armaoğlu, 2017a: 524).

Bundan dolayı 4 Haziran 1878 tarihinde İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan Savunma İttifakı Konvansiyonu'na Ek 1 Temmuz 1878 Antlaşması imzalanmıştır (Gürel, 1984: 20-26; Uçarol, 2001: 140).

Osmanlı Devleti'nin Doğu Akdeniz'de yapmış olduğu savaşlar ve bu savaşların uzun sürmesinden kaynaklı mali sıkıntılara ek olarak yaşanan doğa olayları sonucunda Kıbrıs, cazibesini yitirmeye başlamıştır (Özkul, 2006: 120-124). Nüfusu azalan ada beylerbeylikten kaptan paşalığa, paşalıktan da muhassıllığa ihya edilmiştir. Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile birlikte Cezayir'e bağlı bir sancak statüsüne alınan ada 1861-1868 yılları arasında takriben İstanbul'a bağlı bir mutasarrıflık haline getirilmiştir (Dündar, 1998: 90-91).

2.4.3. İngiliz İdaresinde Kıbrıs

19. yüzyılın “*hastada adamı*” olarak nitelendirilen Osmanlı Devleti dönemin sonlarına doğru yükselme ve duraklama döneminin ihtişamlı günlerini geride bırakmıştır. Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında imzalanan Kıbrıs Antlaşması ve buna Ek 1 Temmuz Antlaşması sonucunda 12 Temmuz 1878'de Vis Amiral Lord John Hay, Kıbrıs'ın idaresini İngiltere adına geçici olarak teslim almıştır (Gürel, 1984: 35). Halepe Antlaşması ile özerklik verilen Girit'in 1898 tarihinde Avrupalı devletlerce Osmanlı denetiminden alınması Kıbrıs'ta bulunan ENOSİS'çiler tarafından büyük bir fırsat olarak algılanmıştır (Gürel, 1984: 47-48). Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Harbi'nde Almanya'nın yanında savaşa girmiş olması Kıbrıs'ın 5 Kasım 1914 tarihinde yayınlanan Krallık Konseyi emri ile İngiltere'ye katılmasına neden olmuştur. Bu emir aynı zamanda Kıbrıs'ın İngiltere'nin bir parçası olduğunu ve iki ülke arasındaki savaş durumundan dolayı 1878 Antlaşması ve buna ek olarak yapılan diğer antlaşmaların feshedildiği anlamına gelmektedir (Eroğlu, 2002: 739-740).

Rusya 3 Mart 1918'de Müttefik Devletler ile Brest-Litovsk Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu antlaşma ile savaştan çekilen Rusya; Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlı Devletine geri vermiştir (Armaoğlu, 2017b: 132). Antlaşma sonucunda Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında imzalanan 1 Temmuz 1878 tarihli Antlaşmaya Ek olan antlaşmanın 6. maddesi gereğince Rusya “*Osmanlı'dan almış olduğu Kars ve diğer yerleri Osmanlı Devleti'ne iade*” edecek olursa İngiltere Kıbrıs Adası'ndan çekilecektir. Bununla birlikte 4 Haziran 1878 tarihli Ek Antlaşma'da yürürlükten

kalkacaktı (Armaoğlu, 2017a: 525). İngiltere, Sovyet Rusya'nın doğu bölgelerinden çekilmesine rağmen Kıbrıs'ı Osmanlı'ya iade etmeyerek ilhak ettiğini ilan etmiştir.

I. Dünya Harbi'nin sona ermesiyle birlikte Osmanlı Devleti Paris Barış Konferansı çerçevesinde Sevr Antlaşması'nı (10 Ağustos 1920) imzalamak zorunda kalmıştır (Aydın ve Aydın 2011: 239-241). Bu Antlaşma'nın 115. 116. ve 117. maddeleri doğrudan Kıbrıs ile ilgilidir. Bu maddeler gereği Osmanlı Devleti Kıbrıs'ın 1914'te İngiltere tarafından ilhak edildiğini kabul etmektedir. 1919-1922 yılları arasında gerçekleşen Millî Mücadele sonucunda Sevr Antlaşması uygulanmaktan vazgeçilmiş 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması imzalanmıştır (Gürel, 1984: 108-109). Lozan Antlaşması'nın 16, 20 ve 21. maddeleri doğrudan Kıbrıs ile ilgilidir (Soysal, 1965: 42-45; Meray, 1972: 128).

Rumlar ENOSİS'in ilk defa resmi olarak istendiği tarihin yıl dönümü olarak kabul gören 18 Ekim 1931'de İngiliz idaresine karşı büyük bir isyan başlatmıştır (Oberling, 1987: 27-28). Bu isyan sonucunda "*Kavanin Meclisi*" kaldırılmış ve ada içerisindeki siyasi faaliyetler yasaklanmıştır (Gürel, 1984: 136-172; Gazioğlu, 2000b: 258). İngiltere'nin uygulamış olduğu bu politika karşısında Türkler kendi aralarında örgütlenmiştir. 23 Nisan 1943'te Avukat Fadıl Korkut öncülüğünde "*Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu*" kurulmuştur (Manizade, 1993: 539). Kısa adı "KATAK" olan bu örgüt Kıbrıs Türklüğünün tarihinde büyük bir siyasi dönüm noktası olmuştur (Çay, 1989: 31-35).

2.4.4. 1950-1960 Döneminde Kıbrıs

II. Dünya Harbi'nden sonra 1947 Paris Antlaşması ile on iki adanın Yunanistan'a verilmiş olması 1950 senesine gelindiğinde Rumların plebisit (halk oylaması) yapmasına neden olmuştur. 15 Ocak 1950 senesinde Ortodoks Kilisesi'nin kontrolündeki Rumlar, "*Yunanistan'la birleşmeyi talep ederim*", "*Yunanistan'la birleşmeye karşıyım*" şeklinde iki soruluk gayri resmi bir plebisit yapmıştır (Çay, 1989: 36). Oylamaya katılan 224.700 Rumun, 215.000 (%96)'sının katılma taraftarı olduğu ortaya çıkmıştır (Mütercimler, 2007: 86). 1950 plebisitinin ardından Makarios Başpiskopos seçilmiş böylece ENOSİS çalışmaları hız kazanmıştır (Mütercimler, 2007: 87).

Makarios'un Başpiskopos makamına oturup ENOSİS amaçlı ısrarlı girişimleri sonucunda Atina ile Kıbrıs Ortodoks Kilisesi arasında anlaşmaya varılarak ortak bir

Kıbrıs stratejisi ortaya konmuştur (Gazioğlu, 1998: 2). Kıbrıs'ta bu gelişmeler yaşanırken Türkiye meseleyi İngiltere'nin iç meselesi olarak değerlendirmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 1950: 288). Aslında 1951 ve 1952 senelerinde Türkiye'nin NATO'ya girme çabası ve Balkan İttifakı'nın kurulma olayı, Türkiye'nin Kıbrıs meselesini gölgelemesine neden olmuştur. Türkiye'nin aktif bir dış siyaset izlemediğinden yakınan Türk gazetecileri, Türk gençliği ve eğitimlerini Türkiye'de sürdüren Kıbrıs Türkleri hükûmeti harekete geçirmeye yönelik birtakım çalışmalar yapmıştır.

Yunanistan'ın 1954'te Birleşmiş Milletlere yapmış olduğu Self Determinasyon talebinin reddedilmesi üzerine Ortodoks Kilisesi adada silahlı mücadele kararı almıştır. Bu karar sonrasında adaya gelen Georgios Grivas, 1955 senesinde ENOSİS'i gerçekleştirmek için Kıbrıs'ta "EOKA" adlı tedhiş örgütünü kurmuştur (Sonyel, 1995: 184). İngilizlere karşı kısa bir sürede yoğun bir mücadele gösteren EOKA, 21 Haziran'dan itibaren saldırılarını Türklere yöneltmiştir (Mütercimler, 2007: 99). Ada üzerinde yaşanan olay karşısında İngiltere'de yeni kurulan hükûmet, 30 Haziran 1955 tarihinde Türkiye ve Yunanistan'ı "Doğu Akdeniz Savunması" ve "Kıbrıs Meselesi" konulu konferans için Londra'ya davet etmiştir (İsmail, 2000: 15-16).

İngiltere Başbakanı Robert Anthony Eden'in konferans daveti iki ülke tarafından da olumlu karşılanmıştır. Dönemin Başbakanı Adnan Menderes gerçekleştirmiş olduğu basın toplantısında "Rum tedhişçiler tarafından Türklere karşı ciddi bir saldırıya girişildiği takdirde Türkiye'nin hareketsiz kalmayacağını" ifade etmiştir (İsmail, 2000: 16). Gizli olarak yapılan görüşmelerde Türkiye "statükonun devamı" veya "Kıbrıs'ın Türkiye'ye ilhak edilmesi (TAKSİM)" tezini savunurken Yunanistan "ENOSİS'te" ısrarcı olmuştur. Bunlara karşılık İngiltere "Self- Government" (muhtar bir yönetim tarzını) ortaya atmıştır (Çay, 1989: 41). Bu tezler karşısında konferans 7 Eylül'de hiçbir sonuç alınmadan sona ermiştir (Alasya, 1992: 31). İngiltere adada uygulamak istediği "kendi yazgısını kendi saptama" yolunu adadaki terörün siyasi lideri olan Makarios'un tıkadığını anlamıştır (Mütercimler, 2007: 106). Bu yüzden Makarios ile birlikte Girne Piskoposunu 9 Mart 1956'da Seyşel Adalarının başkenti olan Victoria'ya sürgüne göndermiştir (İsmail, 2000: 17; Özakman, 2020: 80).

2.4.4.1. Türk Mukavemet Teşkilatı'nın Kurulması (TMT)

Kıbrıs'ta artan EOKA saldırıları sonucu Türk halkının kendisini korumak zorunda olması Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'nin kurulmasına sebebiyet

vermiştir (Serter, 2014: 5). Başlangıçta yerel ve bölgesel örgütler olarak Volkan, Karaçete ve 9 Eylül Cephesi kurulmuştur. Böylece EOKA saldırılarına karşılık verilmiştir. Bu yerel ve bölgesel olarak kurulan direniş örgütlerinin Yunanistan tarafından desteklenen EOKA'ya karşı yetersiz olduğu aşıkardır (İsmail, 2000: 12). Bundan dolayı 26/27 Kasım 1957'de Rauf Raif Denктаş, Kemal Tanrıverdi ve Burhan Nalbantoğlu'nun girişimleriyle Lefkoşa'da Türk Mukavemet Teşkilatı'nın kurulması kararlaştırılmıştır (Gazioğlu, 2000c: 12-13). 23 Kasım 1957'de bir bildiri yazılmıştır. Fakat bildirinin yayımlanması TMT'nin temelini atıldığı gün olarak kabul edilen 27 Kasım 1957'de gerçekleşmiştir. Yayımlanan bildiri şu şekildedir;

“Sayın Kıbrıs Türk Halkına,

Volkan, 9 Eylül Cephesi ve buna benzer teşkilatlar lağvedilmiştir. Bunun yerine Kıbrıs Türkü'nün bağrından çıkmış gerek emperyalist sömürge idaresine gerekse Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak yolunda Enosis'i temine çalışan Rum sürülerine karşı Kıbrıs Türklerini savunma görevini üstlenmek üzere yeni bir teşkilat kurulmuştur. Bu bir saldırı teşkilatı değil, savunma teşkilatıdır. Bütün Kıbrıs Türklerini bu teşkilata destek olmaya ve bu teşkilat içinde yer almaya çağırıyoruz.

Türk Mukavemet Teşkilatı Komitesi” (Akkurt, 1999: 39).

Kuvayi-Millî ruhuyla yaşayan Kıbrıs Türkü kurmuş oldukları bu teşkilatlanmada Teşkilatı Mahsusa'nın çalışma sistemine benzer yollar uygulamıştır (Efegil ve Ülger, 2001: 17-18). Bu çalışmalar 27-28 Ocak olaylarında ilk defa kendisini göstermiştir. Rum toplumu EOKA öncülüğünde saldırı faaliyetlerinde bulunurken Türk halkıda buna karşı TMT öncülüğünde karşılık vermiştir. 27-28 Ocak olaylarında 8 Türk'ün şehit edilmesi üzerine Türkiye'deki tüm gazeteler siyah başlıklarla manşet atmıştır. Türkiye'deki birçok dernek İngiltere'ye ve Kıbrıs valiliğine protesto telgrafı çekmiştir. Çekilen telgraflarda Kıbrıs'ta muhtariyetin gerçekleşmesinin artık mümkün olmadığı son olaylar sonucunda adadaki Türk cemaatinin Rum ve İngiliz boyunduruğu altında yaşayamayacağını bildirerek “*Taksim Tezinin*” gerçekleşmesinin şart olduğunu belirtmiştir. Ayrıca gelen şehit haberleri üzerine Kıbrıs Türkleriyle omuz omuza savaşmak amacıyla Türkiye' de “*Gönüllülük Kampanyası*” düzenlenmiştir. Türk Hükümeti 1955'ten belli müracaat eden Türk gençliğinin miting isteğini bu kez geri çevirmemiştir (İsmail, 2000: 12-20). Yurdun dört bir yanında yapılan “*YA TAKSİM YA ÖLÜM*” andının yankılandığı mitingler, dünya çapında büyük ses getirmiştir (Hürriyet 9 Haziran, 1958). Türk Mukavemet Teşkilatı, 1 Ağustos 1958'ten itibaren Genelkurmay Başkanlığına tabi olan “*Seferberlik Tetkik Kurulu*” tarafından idare edilmeye

başlanmıştır. Ayrıca Albay Rıza Vuruşkan, Türk Mukavemet Teşkilatı'nın ilk komutanıdır. (Gazioğlu, 2000c: 14-15).

2.4.4.2. Zürih-Londra Antlaşmaları (6-11 Şubat 1959)

18 Aralık 1958'de Türk, Yunan ve İngiliz Dışişleri Bakanları Paris'te yapılan NATO toplantılarına iştirak ederek, Kıbrıs meselesi hakkında görüşmeler gerçekleştirmiştir (İsmail, 2000: 21-22). 5 Şubat sabahı T.C Başbakanı Adnan Menderes, Yunan Başbakanı Kostas Karamanlis ile görüşmek üzere İsviçre'nin Zürih kentine gitmiştir (Albayrak, 2000: 268). İki ülke başbakanları 27 maddelik Zürih Antlaşması'nı 11 Şubat 1959 günü imzalamıştır (Alasya, 1964: 155). Zürih Antlaşması: *“Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın Temel Yapısı Antlaşması, İttifak Antlaşması (Kıbrıs Cumhuriyeti, İngiltere, Türkiye ve Rusya) arasında ve Garanti Antlaşması (Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan) arasında”* olmak üzere üç antlaşmadan oluşmuştur (İsmail, 2000: 25).

Bu antlaşmalar bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması için ilk adım olacaktır (Çay, 1989: 43). Gerçekleşen bu ilk adımın ardından Kıbrıs'ta bağımsız bir devletin kurulmasını öngören antlaşma Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantörlüğü altında 19 Şubat 1959'da Londra'da imzalanmıştır (Armaoğlu, 2017b: 481; İsmail, 2000: 22). Londra Antlaşması'nı müteakiben bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasasını hazırlamak için karma bir komite kurulmuştur. Anayasa komitesi bir yıllık süren yoğun çalışma sonucunda Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasını hazırlamıştır (İsmail, 2000: 22-23).

13 Aralık 1959'da gerçekleştirilecek olan seçimlerde Fazıl Küçük'ten başka aday çıkmamıştır. Bundan dolayı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak Fazıl Küçük ilan edilmiştir (Milliyet 4 Aralık, 1959; Hürriyet 4 Aralık, 1959; Cumhuriyet 4 Aralık, 1959; Alasya, 1988: 215; Alasya, 1992: 57). 13 Aralık 1959'da gerçekleşen Cumhurbaşkanı seçimleri sonucu Makarios Kıbrıs'ın ilk Cumhurbaşkanı seçilmiştir (Milliyet 14 Aralık, 1959; Milliyet 15 Aralık, 1959; Son Posta 15 Aralık, 1959; Alasya, 1988: 215; Alasya, 1992: 57). Zürih ve Londra Antlaşmaları sonucunda geçici bir hükümet kurulmuştur (Alasya, 1964: 162-163). Bunun ardı sıra yapılan anlaşmalar gereği Kıbrıs'a doğru yol alan 950'si Yunan, 650'si Türk askeri olmak üzere toplam 1600 asker Mağusa Limanı'ndan karaya çıkmıştır (Hürriyet 17 Ağustos, 1960; Milliyet 17 Ağustos, 1960; İsmail, 2000: 23).

2.4.5. 1960-1974 Döneminde Kıbrıs

15/16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edilerek kendine has özellikleri olan bir Cumhuriyet idaresi kurulmuştu. Cumhuriyet'in ilanı ile bağımsızlığa kavuşan adada ne yazık ki çok geçmeden birtakım anlaşmazlıklar baş göstermiştir. Kıbrıs'taki Rum yöneticileri anayasanın hazırlanmış olduğu tarihten itibaren Türk haklarını çiğnemiştir. Makarios, İngiliz Yüksek Komiseri'nin de yardımı ile hazırlanmış olan 13 maddelik bir "*tadil*" teklifi ortaya atmıştır (Eroğlu, 1975: 40-41; Çay, 1989: 48-51). Makarios önderliğinde Kıbrıs Rumları "*Kıbrıs Anayasası'nın tadili*" için hazırlanmış oldukları teklifin Türkiye tarafından reddedilmesi üzerine meselenin silahlı yöntemlerle halledilmesine karar kılmıştır (Çay, 1989: 57). "*Akritas Planı*" ismini alan bu silahlı yöntemin hayata geçirilmesinde EOKA'cı İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis büyük rol oynamıştır (Oberling, 1990: 828; Cumalıoğlu, 2001: 20). 20/21 Aralık 1963 akşamı Lefkoşa'nın Tahtakale semtinde evlerine giden bir grup Türkün araçlarına EOKA'cı silahlı polisler tarafından gayri resmî ve sebepsiz yere ateş açılmıştır (Alasya, 1964: 169).

22 Aralık 1963'te Makarios Garanti Antlaşması'nı tanımadığını duyurmuştur. 24 Aralık'ta 1963'te Kumsal bölgesine saldırıda bulunan EOKA'cılar İrfan Bey Sokak II numarada oturan, o dönem Türk Alayında doktor olarak görev yapan Binbaşı Nihat İlhan'ın evini basarak eşi ile üç evladını banyo küvetinde vahşice şehit etmiştir (Keser, 2011: 101). Yapılan katliamlar karşısında Türk Hükûmeti Garanti Antlaşması'nın 4. maddesi gereğince İngiltere ve Yunanistan'a müşterek müdahale edilmesi teklifinde bulunmuştur. İlgili devletlerin olumlu cevap vermemesi üzerine İsmet İnönü Başkanlığındaki Türkiye Cumhuriyeti acil müdahale koduyla toplanarak tek taraflı müdahale kararı almıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 1963: 28; Alasya, 1964: 170; İsmail, 2000: 113). Türk uçaklarının mücadele meydanına gitmesiyle beraber Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı da yola koyulmuştur (Tolgay, 1993: 65). Bunun üzerine Makarios, Dr. Fazıl Küçük ile Rauf Raif Denktaş'ı arayarak İngiliz Yüksek Komiserliğinde bir toplantı yapılmasını istemiştir. Toplantı sonucunda "*Yeşil Hat*" çizilmiştir (İsmail, 2000: 113; Denktaş, 2008: 218).

Kıbrıs'ta "*Yeşil Hat'ın*" çizilmesiyle birlikte İngiltere'nin yapmış olduğu talep üzerine 13 ve 15 Ocak 1964'te Londra'da Türk ve Rum Cemaat temsilcilerinin katılımıyla konferans yapılmıştır (Alasya, 1964: 170-171). Londra Konferansı'ndan iki

gün kadar sonra Türk bölgelerine yönelik yoğun Rum saldırıları yaşanmıştır. Bu gelişmeler üzerine Türkiye, 13 Şubat 1964'te Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine başvuruda bulunmuştur (İsmail, 2000: 114). 4 Mart 1964'te toplanan BM Güvenlik Konseyi 8 maddelik bir karar almıştır (Eroğlu, 2002: 748).

9 Mart 1964'te Baf Kasabasına, Yunan albayın emri altında 2000 civarı Rum, ağır silahlarla teçhizatlandırılmış dozerlerle saldırı düzenlemiştir. Kasabayı 120 mücahit, 9 tane Bren makineli tüfek, tabanca, piyade tüfekleri ve el bombaları ile savunmuştur (Mutlu, 2007: 94). 26 Mart'ında 186 sayılı karar gereği BM Barış Gücünün ilk birlikleri adaya ayak basmıştır (Oberling, 1990: 830).

19 Mart 1964'te 500 kişilik Rum kuvveti, Gaziveren köyüne saldırıda bulunmuştur (TMT 1 Ağustos, 1972: 8). Saldırıda köyü 150 mücahit savunmuştur (TMT 1 Ağustos, 1972: 8; Emircan, 2007: 30). Aynı gün 400 civarı Rum, Çamlı köyünün Türk bölgesine taarruz etmiştir (Emircan, 2007: 31-32). BM Barış Gücünün adada göreve başlamasının ardından 4 Nisan 1964'te Makarios bir açıklama yaparak İttifak Antlaşması'nı feshettiğini açıklamıştır (Alasya, 1988: 225; Çay, 1989: 78). 23 Nisan'da Boğaziçi köyünün Türk bölgesine roketatar ve havan ateşi yapılmıştır (TMT 1 Ağustos, 1972: 7). 25 Nisan'a gelindiğinde Rumlar 300 kişilik kuvvetle Girne yakınlarındaki, 24 mücahidin savunduğu Saint Hilarion Kalesine saldırı düzenlemiştir (Oberling, 1987: 91).

Rum Temsilciler Meclisi Mayıs ayında yapmış olduğu son birleşimde "*Milli Muhafız Alayı'nın*" kurulmasına karar vermiştir (Çay, 1989: 78). Bu kararla birlikte Türkiye Kıbrıs'a kesin müdahale kararı almıştır. 7 Haziran 1964'te planlanan müdahale kararı 5 Haziran 1964'te ABD Başkanı Johnson'un göndermiş olduğu bir mektupla önlenmiştir (Eroğlu, 2002: 750).

Dean Acheson'ın Kıbrıs meselesine kesin bir çözüm yolu bulmak için Cenevre'de ara buluculuk faaliyetlerine başladığı esnada Rumlar, Erenköy ve Mansurya'ya saldırmıştır. Böylece Kıbrıs'ta "*Erenköy Savaşı*" başlamıştır (Eroğlu, 2002: 750). Bu savaşta maalesef ki Türkiye'yi yasa boğan bir olaylar daha yaşanmıştır. 8 Ağustos'ta gerçekleştirilen sortilerin birinde 4. Filo Komutanı olarak görev yapan Pilot Yüzbaşı Cengiz Topel'in jeti isabet almıştır. Bunun üzerine Cengiz Topel uçağın pilot koltuğuyla birlikte atlamış fakat indiği alanda Rumlar tarafından esir alınmıştır. Cengiz Topel, yoğun işkence altında şehit edilmiştir (Çay, 1989: 81; Gökhan, 2008: 55; Tayhani, 2017: 257-265).

10 Ekim 1965 seçimlerinde Adalet Partisi TBMM’de büyük bir çoğunluğu ele geçirerek Süleyman Demirel başkanlığında iktidara gelmiştir. Bu durum Makarios’u ve Yunanistan’ın tedbirli davranmasına neden olmuştur. Çünkü Makarios ve Yunanistan, Kıbrıs meselesi konusundaki adımlarını her zaman Türkiye’deki siyasal istikrarsızlığa göre ayarlamıştır (Armaoğlu, 2017b: 705). Türkiye ve Yunanistan Başbakanları heyetler halinde 9 Eylül’de Keşan’da, 10 Eylül 1967’de ise Dedeağaç’ta görüşme gerçekleştirmiştir (T.C Dışişleri Bakanlığı Belleteni, IX/1967: 39-40). Fakat bu görüşmelerde ENOSİS temelli olduğu için hiçbir sonuç alınamamıştır (İsmaail, 1990:215).

2.4.6. 1974-1983 Döneminde Kıbrıs

2.4.6.1. Kıbrıs’ta Yunan Darbesi ve Türkiye’deki Gelişmeler

1967 Buhranının ardından amaçları ENOSİS’i gerçekleştirmek olan Kıbrıs Rumları, öfkelerini Makarios’a yöneltmişti (Oberling, 1990: 836). Bunun ardından 1971 senesinde General Grivas Kıbrıs’a dönerek “EOKA-B” ismi ile bağnaz ENOSİS’cileri gizlice örgütlemeye başlamıştır (İsmaail, 2000: 337). Kıbrıs’ta bunlar yaşanırken Türkiye’de Ekim 1973 seçimleri yapılmış Bülent Ecevit Başkanlığındaki Cumhuriyet Halk Partisi ile Milli Selamet Partisi arasında koalisyon hükûmeti kurulmuştur (Armaoğlu, 2017b: 712).

Grivas’tan sonra EOKA-B’nin liderliğine geçen Georgios Karusos, örgüt içi gerçekleşen bir mücadele sonucunda Yunanistan’a kaçmıştır. Bu durumu fırsat bilen Makarios EOKA-B’yi kanun dışı ilan etmiştir (Çay, 1989: 93). Aynı süre zarfında Makarios, Yunanistan Başkanı Fedon Gizikis’e bir mektup göndererek cunta tarafından Kıbrıs’ta gücü ele geçirme ve kendisine yönelik bir terör kampanyası yürütüldüğünü ileri sürmüştür (Özersay, 2002: 92-93).

15 Temmuz sabahı Makarios’un içerisinde bulunduğu Başkanlık Sarayı bombalanarak ateşe verilmiştir. Makarios bombalama eyleminden kısa bir süre önce sarayı terk ederek Baf’a sığınma mecburiyetinde kalmıştı (Özad, 2002: 110). Darbenin ardından Kıbrıs Cumhuriyeti’nin başına “*Küçük Kaymaklı Kasabı*” olarak bilinen Türk düşmanı EOKA’cı Nikos Samson getirilmiştir (Milliyet, 16 Temmuz, 1974; Oberling, 1990: 839; Özad, 2002: 109). Nikos Samsun aynı gün Helen Cumhuriyeti’ni ilan ettiğini açıklamıştır (Armaoğlu, 2017b: 713).

Kıbrıs'ta bunlar yaşanırken darbe sonrası ne yapacağı merakla beklenen Türkiye, haberi 10:30'a doğru almıştı. Darbenin gerçekleştiği saat dönemin Dışişleri Bakan Vekili Turan Güneş, resmi birtakım ziyaretler gerçekleştirmek için Pekin'de iken Başbakan Bülent Ecevit ise Denizli ve Afyon gezilerine teşrif etmek için Etimesgut Havaalanı'ndadır. Darbe haberini Kıbrıs Yunan Dairesi Başkanı olan Ecmel Barutçu'dan öğrenen Bülent Ecevit, Denizli gezisini iptal ederek Afyon'a geçmiştir (Birand, 1990: 27-34). Afyon gezisi esnasında halka hitap eden Bülent Ecevit, yapmış olduğu konuşmada şu ifadeleri kullanmıştır; *"Kimse Kıbrıs'taki kargaşayı fırsat bilerek Türklerin haklarına dokunmaya kalkışmasın. Hiçbir oldu bittiği kabul etmeyiz."* (Milliyet 16 Temmuz, 1974; Akşam 16 Temmuz, 1974; Cumhuriyet 16 Temmuz, 1974). Aynı gün 16:15'te Bülent Ecevit, Ankara'ya dönmüştür. Ankara'ya döner dönmez Genelkurmay'a giden Bülent Ecevit, Bakanlar Kurulu toplantısı için Başbakanlığa hareket etmiştir. Saat 19:00'da Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün de katılımıyla gerçekleşen Bakanlar Kuruluna ara verilmiş 20:00'da Milli Güvenlik Kurulu toplantısı başlamıştır (Birand, 1990: 35). Bunun ardından Bülent Ecevit Genelkurmay'a giderek hazırlık yapma emrinde bulunmuştur (Ecevit, 1999: 19).

16 Temmuz'da muhalefet partileriyle gerçekleştirilen toplantının hemen ardından Türkiye İngiltere'ye bir nota vererek 15 Temmuz 1974'te gerçekleşen darbe sonucunda Türkiye, anayasal düzenin yıkılıp gayrimeşru yeni bir idarenin kurulmuş olmasını Kıbrıs meselesinde imzalanan antlaşmaların ihlali sayarak yeni kurulan idareyi tanımadığını bildirmiştir (Milliyet 17 Temmuz, 1974; Cumhuriyet 17 Temmuz, 1974; Hürriyet 17 Temmuz, 1974; Akşam 17 Temmuz, 1974; Armaoğlu, 2017b: 713). 17 Temmuz'da Bülent Ecevit Garanti Antlaşması'nın 4. maddesi gereğince İngiliz Hükûmeti ile birtakım görüşmeler gerçekleştirmek üzere içerisinde Genelkurmay, Bakanlar Kurulu ve hükûmet ortaklarından oluşan bir heyetle Londra'ya hareket etmiştir (Ecevit, 1999: 15). Londra'da Başbakan James Harold Wilson ve Dışişleri Bakanı James Callaghan ile gerçekleştirdiği görüşme sonucunda Bülent Ecevit gerekli desteği bulamamıştır (Armaoğlu, 2017b: 713). İngiltere adadaki ekonomik çıkarlarını tehlikeye atmak istememekle beraber İrlanda'daki IRA ayaklanmasıyla uğraştıklarından ötürü Kıbrıs meselesinde ihtiyatlı bir strateji izlemiştir (Oberling, 1990: 839).

Siyasi olarak bunlar yaşanırken donanmamız Ege ve Akdeniz'de devriye gezmektedir. 2'nci Ordu'ya bağlı olan 39'uncu Zırhlı Tümen'in Osmaniye ve İslâhiye'deki birlikleri 17 Temmuz'da askeri araçlarla ve trenlerle Mersin'e gönderilmiştir. Bununla birlikte vurucu gücü ile döneme damgasını vuran 39'uncu

Tümene bağlı Tank Taburu da Mersin Limanı'nda bekleme halindedir (Cumhuriyet 18 Temmuz, 1974). Bülent Ecevit görüşmelerin olumsuz sonuçlanmasının ardından 18 Temmuz akşamı Türk Hava Yollarına ait DC-9 numaralı uçakla Esenboğa Havaalanı'na inmiştir. Kendisini komutanlar karşılamıştır. Toplantı yapmak üzere hızlıca alandan hareket etmiştir. Necmettin Erbakan'ında toplantıya dahil olmasıyla birlikte Bülent Ecevit, Londra Görüşmelerini tüm ayrıntısıyla aktarmıştır (Mütercimler, 2007: 244).

Gerçekleşen bu toplantıyla birlikte hukuki bir gerekçeyi elinde barındıran Bakanlar Kurulu, Kıbrıs'a müdahale kararı almıştır. Alınan bu karar 19 Temmuz sabahı bir kurye ile Genelkurmay'a ulaştırılmıştır (Artuç, 1989: 146). Bülent Ecevit'in yurda dönmesinin ardından ABD Başkanı, olası bir savaşın önlenmesi için Dışişleri Bakan Yardımcısı Joseph Sisco'yu görevlendirmiştir. Joseph Sisco'nun Atina ve Ankara'da gerçekleştirmiş olduğu temaslar da hiçbir sonuç vermemiştir (Eroğlu, 1975: 51; Ecevit, 1999: 16-17). Türk Hükûmeti bu olaylar karşısında demokratik rejimin gerekliliğinin ve onun sağlamış olduğu bir güçle, bir taraftan TBMM'yi toplantıya çağırırken diğer taraftan da muhalefet partilerinin Kıbrıs meselesine göstermiş olduğu tutumu ile tam bir başarı sağlamıştır (Eroğlu, 1975: 754). Türkiye harekât kararını almasıyla birlikte saat 19:45 civarında Türkiye Büyükelçisi Asaf İnan, Rauf Raif Denktaş'la görüşmüştür. Gerçekleşen görüşmede Asaf İnan, Denktaş'a beklediği günün geldiğini belirterek Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yarın saat beşte Kıbrıs'a çıkartma yapacağını söylemiştir (Denktaş, 1999: 367-368).

2.4.6.2. I. Kıbrıs Barış Harekâtı (20 Temmuz 1974-22 Temmuz 1974)

15 Temmuz'da yaşanan darbe sonrası Türkiye, olası bir harekât için hazırlıklara başlamıştı. Ada'da Türklere yapılan katliamlar ve Kanlı Noel olarak bilinen kara geceden sonra Türk ordusu kendini dahada güçlendirerek genel bir harp planı hazırlamıştır. Hazırlanmış olan genel harp planına göre ilk olarak Üçgen Bölge olarak tabir edilen Girne Darboğazı ve Lefkoşa arasındaki bölgeye Hava İndirme Tugayı ile Komando Tugayı indirilerek bölge savunması sağlanıp Anadolu ile bir hava köprüsü kurulacaktır. Gerekli şartlar sağlandıktan sonra Üçgen Bölgedeki kuvvetlerle birlikte Pladini (Yavuz Bölgesinden) Çakmak Özel Kuvvet Birliği çıkarma yapacaktır. Şartların uygun olması halinde bölge doğuda Dikomalar, kuzeybatıda Karmi Ormanı istikametinde genişletilerek bölge sonuna kadar savunulacaktır. Yeterli kuvvetlerin adaya gelmesinin ardından Girne Limanı Plajı'nın ele geçirilmesiyle birlikte 39'uncu Tümen, 28'inci Tümen ve 23'üncü Piyade Tugayı Kuvvetleri'nin adaya ulaşması

sağlanacaktır. Bunun ardından gelecek emirle Yıldız-70 Planındaki (Atilla) safha hattına kadar ki olan harekât planı uygulanacaktır (Gürcan, 2013: 16). Çıkarma harekâtının planı yapılırken TMT'ye adada başlatacağı direnişle Rum Kuvvetleri'nin bulunduğu bölgeleri tespit etme ve Hava Kuvvetleri'nin de yardımıyla Rumların Lefkoşa ve Girne'yi takviye etmelerini engelleme görevi verilmiştir (Geçmişten Geleceğe Kıbrıs, 2020: 14-15).

Kıbrıs Barış Harekâtı Konya'da bulunan 2'nci Ordu Komutanı Suat Aktulga'nın sorumluluğu altındadır. Adaya 2'nci Ordu Komutanlığına bağlı olan Korgeneral Nurettin Ersin'in Adana'da bulunan 6'ncı Kolordusu çıkacaktır (Çetiner, 2007: 36). Kıbrıs Barış Harekâtına 6'ncı Kolordu Komutanlığı emrinde: Çakmak Özel Görev Kuvveti (Mersinde kurulacak), Bolu Komando Tugayı, Hava İndirme Tugayı (Kayseri), 39'uncu Piyade Tümeni (İskenderun), 28'inci Motorlu Piyade Tümeni (Ankara), Hava Kuvvetleri Birlikleri, Gösteri ve Tatbikat Alayı, Jandarma Komando Taburları, Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı (altı yüz elli kişilik), Bayraktarlık emirindeki tüm Kıbrıs Mücahitleriyle idari ve lojistik destek birlikleri katılacaktır (Artuç, 1989: 169; <http://muharipgaziler.org.tr/kibris-baris-harekati/>).

Ada'daki Rum Kuvvetleri ise Rum Milli Muhafız Ordusu (RMMO), iki bin beş yüz mevcutlu Rum Polis Teşkilatı ve iki bin kişilik Yunan Alayından oluşmaktaydı. Rumların kara, deniz ve hava kuvvetleri ise şu şekildeydi; Kara Kuvvetleri beş yüksek komutanlığa ayrılmış olmakla birlikte alay seviyesinde on Taktik Grup Komutanlığı yer almıştır. Deniz Kuvvetleri'nde altı adet Rus yapımı hücum botu, bir adet gambot, altı adet karakol botu, iki adet yardımda bulunacak gemi ile bir tane de balık adam timinden oluşmaktadır. Hava Kuvvetleri olarak da on bir adet uçak vb. teçhizat yer almaktadır. Seferde özel olarak kullanılan on iki adet Home Guard taburları takviye olarak RMMO'ya katılım sağlayacaktır. Kıbrıs'ta bulunan toplam Rum ordusu kırk bin civarındadır. Bu birliklere ilaveten Makarios'a bağlı dört bin kişiden oluşan "*Epikourik*" de yer almaktadır (Gürcan, 2013: 19-20; <http://muharipgaziler.org.tr/kibris-baris-Harekati/>). Ayrıca Türkiye'nin harekât için hazırlık yaptığı esnada Yunanistan, Rumlara destek mahiyetine üç adet F-4 savaş uçağı ile bir de deniz altı görevlendirmesi gerçekleştirmiştir. Harekât öncesi Girit'e geçiş yapan F-4'lerden biri iniş esnasında hasar görmüş kalan uçaklar ise Girit'te kalmıştır (Özdemir, 2013: 490).

Türkiye, Londra ve Zürih Antlaşmaları'nın kendisine vermiş olduğu garantörlük hakkından dolayı 20 Temmuz 1974'te saat 05:00'da Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri'ni kullanarak Kıbrıs Barış Harekâtını başlatmıştır (Alasya, 1988: 243). Harekâtın başlama

saati konusunda Kıbrıs ile Türkiye saati arasındaki bir saat farktan dolayı küçük bir değişkenlik yaşanmıştır. Rauf Raif Denктаş harekâtın Kıbrıs saatine göre olacağını düşünerek saat 05:00'de Bayrak Radyosundan harekâtın kara, deniz ve havadan başladığına ilişkin bilgi vermiştir (Denктаş, 1999: 368-369).

Türk askeri 20 Temmuz sabahı Türk Hava Kuvvetleri'nin gözetiminde Girne Plajına çıkarken aynı anda da Lefkoşa-Girne yolu istikametinde ve Lefkoşa yakınlarındaki Gönyeli'ye havadan indirme ikmali gerçekleştirmiştir (Armaoğlu, 2017b: 714). Harekâta ilk olarak beş muhrip, dört denizaltı, beş koruma hücum botuyla birlikte otuz bir çıkarma gemisi içerisinde yer alan iki bine yakın askerle başlanılmıştır (Apuhan, 2017: 77). Tınaztepe, Kocatepe, Adatepe, Çakmak Muhipleri ve Berk Fırkateyni korumasında Ertuğrul Gemisi 19 Temmuz 11:30'da gecikmeli olarak Mersin'den hareket etmiştir. Bu gemiler Girne'ye doğru yol alırken Truva Gemisiyle birlikte hareket eden altı tane sahte boş ticaret gemisi de şaşırtma amacıyla Mağusa'ya doğru ilerlemektedir. Türk çıkartma filosu yirmi bir saat süren yolculuk sonrası 20 Temmuz sabahı 07:45'te Girne'nin batısında yer alan Pladini Plajına ulaşmıştır (Mütercimler, 2007: 245-319; Gürcan, 2013: 33).

Sabah 05:20'de Türk Hava Kuvvetleri düşman mevziilerine karşı yumuşatma harekâtını başlatmıştır. 05:40 civarı Beşparmak Dağı'nda önceden belirlenen Rum mevziileri Girne açıklarına gelen donanma topçusu tarafından ateş altına alınmıştır (Gürcan, 2013: 30). Aynı saatte otuz astsubaydan oluşan Su Altı Taarruz Timleri, kıyı bölgelerdeki su altı engellerini temizlemeye başlamıştır (Denizli, 2014: 105). 50'nci Piyade Alayı ile iki Taburlu Amfibi Alayından oluşmakta olan Çakmak Özel Görev Kuvvetlerinin sahili çıkma zamanında Truva Gemisi önderliğinde uygulanmış olan sahte çıkarma harekâtı, RMMO kuvvetlerinin dikkatlerini Mağusa'ya kaydırmıştı. Çakmak kuvvetlerine öğleden itibaren havan ateşleriyle karşılık veren RMMO kuvvetlerine Türk muhiplerinden karşılık verilerek saf dışı edilmiştir. RMMO'nun geri çekilmesiyle birlikte Çakmak Görev Kuvvetleri doğu, batı ve güney yönlerinde taarruza geçmiştir (Mütercimler, 2007: 245-319).

Harekâtın başladığını Bülent Ecevit 06:10'da radyodan şu sözlere duyurmuştur;

“Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kıbrıs'a indirme ve çıkarma hareketi başlamış bulunuyor. Allah milletimize, bütün Kıbrıslılara ve insanlığa hayırlı etsin. Bu şekilde insanlığa ve barışa büyük bir hizmette bulunmuş olacağımıza inanıyoruz. Öyle umarım ki, kuvvetlerimize ateş açılmaz ve kanlı bir çatışmaya yol açılmaz. Biz aslında savaş için değil barış için, yalnız Türklere değil Rumlara da barış getirmek için adaya gidiyoruz. Bu karara ancak tüm politik ve diplomatik yolları denedikten sonra mecbur kalarak vardık. Bütün dost memleketlere bu arada son

zamanlarda yakın istişarelerde bulunduğumuz dost ve müttefiklerimiz Birleşik Amerika'ya ve İngiltere'ye meselenin müdahalesiz halledilebilmesi, diplomatik yollardan halledilebilmesi için gösterdikleri iyi niyetli çabalar için şükranlarımı belirtmeyi borç bilirim. Eğer bu çabalar sonuç vermediyse elbette sorumlusu, bu iyi niyetli gayretleri gösteren devletler değildir. Tekrar bu hareketin insanlığa, milletimize ve tüm Kıbrıslılara hayırlı olmasını dilerim. Allah'ım Milletimizi ve bütün insanlığı felaketlerden korumasını dilerim.” (Milliyet 20 Temmuz (Yıldırım baskı), 1974; Akşam 21 Temmuz, 1974; Cumhuriyet 21 Temmuz, 1974; Zafer 21 Temmuz, 1974).

Zira bu harekâta Bülent Ecevit'in de kastettiği gibi ada üzerinde yaşayan Rumların da ihtiyacı bulunmaktaydı. Yaşanan darbe sonrasında EOKA-B'nin saldırısına uğrayan Makarios taraftarı Rumlar da “Türkiye nerede bizi kurtarsın” demektedir (Özad, 2002: 110).

Başbakan yardımcısı Necmettin Erbakan ise şöyle demektedir;

“Mukavemet görmez isek herhangi bir kan dökülmesi olmayacaktır. Kıbrıs'ta dünya sulhunun teminine yardımcı bir harekât olacaktır. Cenabı Hak, bu harekâttan dolayı milletimize ve bütün insanlığa hayırlı neticeler versin. Tarihi görevimizi ifa etmenin bahtiyarlığı içindeyiz...” (Cumhuriyet 21 Temmuz, 1974; Savrun, 2018: 267).

Diğer yandan TBMM 20 Temmuz'da gerçekleştirmiş olduğu gizli toplantıda on dört ilde sıkı yönetim kararı almıştır (Hürriyet 20 Temmuz, 1974). 20 Temmuz 1974'te gerçekleşen Kıbrıs Barış Harekâtına Diyarbakır'da yer alan 2'nci Taktik Hava Kuvvetleri Komutanlığı emrine verilen filolar sayesinde hava desteği sağlanmıştır. Kayseri'de bulunan 12'nci Hava Ulaştırma Ana Üs Komutanlığının tüm imkanları seferber edilerek indirme harekâtı gerçekleştirilmiştir. İndirme harekâtı için komutanlıkta konuşlu olarak bulunan C-47, C-130 ve C-160 uçakları görevlendirilmiştir. Bu uçaklardan C-47 sadece hava indirmesinde görevlendirilirken büyük uçak olarak nitelendirilen C-130 ve C-160 ise indirme ile birlikte malzeme atmakla da sorumlu tutulmuştur (Mütercimler, 2007: 275-278).

Sabah 04:58'de Kayseri Erkilet Havaalanı'nda ilk katile içerisinde yer alan 1'inci Paraşüt Taburu'nu alarak havalanan uçaklar, radara yakalanmamak amacıyla alçak uçuş yapmıştır. Kıbrıs istikametine doğru hareket eden ilk kuvvetler 07:05'te hareket bölgesine (Foto-Sultan Çukuru) atılmıştır. 2'nci Paraşüt Taburu, Gönyeli köyünün kuzey doğusuna Hamitköy civarına atılmıştır. 1'inci ve 2'nci Paraşüt Taburlarına RMMO birlikleri tarafından Lefkoşa'dan ateş açılmış olmakla birlikte bu durum ciddi bir boyutta değildir 1'inci ve 2'nci Paraşüt Taburunun iniş yaptığı esnada 3'üncü ve 4'üncü Paraşüt Taburlarını almak için Kayseri'ye dönen uçağın arıza yapması

üzerine planda değişikliğe gidilmek zorunda kalınmıştır (Mütercimler, 2007: 273-278; Gürcan, 2013: 30-43; Denizli, 2014: 110-112).

İkinci kafilenin gelmesi beş saat kadar sürmüş 11:15'te 3'üncü Paraşüt Taburu üç adet C-13 ve altı adet C-160 vasıtasıyla Kırmı-Gönyeli istikametine paraşüt atlayışını gerçekleştirmiştir. 4'üncü Paraşüt Taburu ise dokuz adet C-160 uçağıyla hareket ederek Gönyeli Bölgesi'ne atlayış gerçekleştirmiştir. 3'üncü ve 4'üncü bölüğün yapmış olduğu atlayış 1'inci ve 2'nci bölüklerin ki kadar kolay olmamıştır. Rüzgâr şiddetinin fazla olması ve RMMO birliklerinden ateş edilmesi sonucunda 3'üncü taburdan bir şehit ve altı yaralı verilmiştir. Atılan ateş sonucu düşen mermilerden kaynaklı arazide yangın başlamış personel konteynırları ve paraşütlerinin bir kısmı yanmıştır. İniş sırasında telsizlerin de arızalanması sonucu taburun toplanması uzun bir süre zarfında gerçekleşmiştir. Toplanmayı tamamlayan bölükler görev yerlerine intikal etmeye başlamıştır. 1'inci bölük Dağyolu-Karatepe mevkiine intikal etmişken 2'nci Paraşüt Taburu (Kırmı) Pınarbaşı'nda toplanmaya müteakiben Ağırdağa gelmiştir. Burada hazırlıklarını tamamlayarak TMT birliklerinin de desteğıyle Bileli köyü Rumlardan alınmıştır. 3'üncü bölük ise Fota köyünün bir kilometre kadar güneydoğusuna intikal etmiştir (Mütercimler, 2007: 276; Gürcan, 2013: 32). Plan gereğı Komando Tugayı da 20 Temmuz sabahı harekete geçmişti. Komando Tugayından 1'inci Komando Taburu 07:40'ta Ovacık'tan 72 adet UH1-İH tipi helikopterle havalanmıştır (Baday, 2009: 44; Denizli, 2014: 119).

1'inci Komando Taburu yaklaşık kırk dakikalık bir yolculuğun ardından 08:20'de Pınarbaşı'na iniş gerçekleştirmiştir. Ovacık'a dönüp 2'nci Komando Taburu'nu alan helikopter 11:45'te Pınarbaşı'na inmiş 3'üncü Komando Taburu 15:45'te Gönyeli'ye iniş gerçekleştirmiştir. Nevşehir Komando Taburu ise 18:45'te Hamitköye inmiştir (Baday, 2009: 44-45). Bu esnada 3'üncü Komando Taburunun bir kısmı Kırmı Havaalanı çevresine yerleştirilmiştir.

Hamitköye inmiş olan Nevşehir Jandarma Komando Taburu Lefkoşa-Girne yolunda bulunan Dikmen istikametine yerleştirilmiştir. Bu tabur, Rum Bozdağı'nda ilerleyen 3'üncü Paraşüt Taburunun güneyden emniyetini sağlamıştır. Havanın kararmasından faydalanmak isteyen tank ve zırhlı araçla destekli Yunan Alayı, Kıbrıs Türk Alayına karşı bir taarruza girişmektedir. Bu girişim Kıbrıs Türk Alayına Gönyeli üzerinden kuşatma uygulayıp alayı yok etme amaçlıdır. Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alay Komutanı Albay Mustafa Katırcıoğlu'nun durumu bildirmesi üzerine 4'üncü Paraşüt Taburu, Kıbrıs Türk Alayının emri altına verilmiştir. Ancak 22:45 gibi 4'üncü Paraşüt

Taburu Alayın emrine girebilmiştir. Yaşanan bu aksiliğe rağmen Kıbrıs Türk Alayı güçlü bir savunma örneği göstererek Yunan Alayının yapmış olduğu taarruzu geri püskürtmüştür (Erdem, 1999: 20-23; Gürcan, 2013: 44-46).

20/21 Temmuz gecesinde gerek silah gerekse personel bakımından üstün olan Rum birliklerinin üçgen bölge olarak tabir ettiği Girne Darboğazı ile Lefkoşa arasındaki bölgeye müdahalesi devam etmektedir. Gecenin ilk saatleriyle birlikte mücahitlerin zafiyetinden faydalanan Rum birlikleri Doğruyol ve Şahinleri düşürmüş ve bu haber Hava İndirme Tugayının komuta merkezine ulaştırılmıştır. Orada bulunan yirmi dokuz Türk mücahit şehit edilmiştir. Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleriyle Türkiye arasındaki irtibatı sağlayan Atak Tepe'deki Antrak cihazı Rumlar tarafından tahrip edilmiştir. Bu durum karşısında 1'inci Komando Tabur Komutanı Doğruyol-Atak Tepe İstasyonu'na taarruz emri vermiştir (Erdem, 1999:22-23; Çetiner, 2007: 73). Sabaha kadar süren bu taarruz sonucunda 1'inci Komando Taburu bölgeyi ele geçirmiştir. Girne Boğazı kontrol altına alınmış bir durumdadır. 2'nci Komando Taburu ise aynı saatlerde Girne Boğazı'nın kuzey sırtlarını kontrol altına almıştır (Erdem,1999: 22-23).

Harekâtın ikinci günü havanın aydınlanmasıyla beraber Genelkurmay, Türk savaş uçaklarına havalanma emri vermiştir. 04:30 civarı Rum birlikleri geri püskürtülmüştür. Yapılan durum değerlendirmesinin ardından Beşparmak Dağları'ndaki direnme yuvaları temizlenerek Girne-Lefkoşa bağlantısının bir an önce kurulması hedeflenmiştir. Bu bağlantı 07:00'den itibaren kurulmuştur. Aynı saatte Paraşüt Taburu Darboğaz'ın batısı Ozanköy idaresinde üçgen bölgeye taarruz etmek için gönderilmiştir. Helikopterlerin indirme bölgeleri ile toplanma bölgelerini yoğun ateş altına alınmaktadır. Yapılan plan gereği 13:30'da Kıbrıs'a ikinci dalga çıkarması olarak belirlenen Tuğgeneral Hakkı Borataş'ın emrindeki Bora Özel Görev Gücü, 39'uncu Tüme'ne ait on yedi tane M-47 tankla birlikte 49'uncu Mekanize Piyade Alayı Mersin'den gemilere bindirilerek harekete geçirilmiştir (Mütercimler, 2007: 304-307).

Türk Silahlı Kuvvetleri 20 Temmuz gecesine göre daha düzenli bir şekilde karşı koymakta, düşman saldırısının bertaraf edilmesinde ilk gecenin sıkıntısını yaşamamaktadır. Üstelik istenilen düzeyde olmasa bile Girne-Lefkoşa-Gönyeli üçgeni kurulabilmiştir (Mütercimler, 2007: 308). Diğer yandan 20 Temmuz akşamından beri Genelkurmay Başkanlığına ulaşan raporlar Ege Denizi'nde savaş gemilerinin korunması altında adaya doğru yol almakta olan bir Yunan konvoyundan söz etmektedir. Bülent Ecevit durumun vahametinden dolayı olası Türk-Yunan Savaşı'nın resmen başlamaması için Amerikan temsilcisi Joseph Sisco ile iletişime geçmiştir. Henry Kissenger Bülent

Ecevit'e Yunanlıların böyle bir konvoydan haberi olmadığını iletmiştir. Bu durumun bir Yunan aldatmacası olma ihtimali üzerine Genelkurmay hava ve deniz kuvvetlerine taarruz emri vermiştir (Artuç, 1989: 221-222; Mütercimler, 2007: 313-314).

Kuvvetlerinin büyük bir bölümü Ege açıklarında olan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kocatepe, Çakmak ve Adatepe muhiplerini Yunan konvoyunu karşılamak için görevlendirmiştir. Kurmay Albay İrfan Tınaz'ın emri altına verilen üç muhipten oluşan birlik, Arnavut Burnu'nu döndüğü sırada RMMO'ya ait üç hücum botunun saldırısını uğramıştır. Türk muhiplerinden açılan top atışlarıyla iki hücum botu batırılmıştır. Diğeri ise geri çekilmek zorunda kalmıştır. Genelkurmay'da bulunan raporlara göre Arnavut Burnu'nu dönen Türk muhiplerinin Yunan konvoyunu net bir şekilde görmeleri lazımdı. Arnavut Burnu'nu dönen muhiplerin karşısında ne bir Yunan Konvoyu ne de bir başka gemi vardır. Bunun üzerinde muhipler Baf ile Arnavut Burnu arasına beklemeye başlamıştır (Artuç, 1989: 223; Can, 2014 :196).

Adaya doğru yola çıkan Yunan konvoyunu durdurma görevi verilen Ankara, Eskişehir ve Antalya askeri üslerinden kalkan Türk savaş uçakları parolanın anlaşılabilmesi üzerine 14:15 sularında ateşe başlamıştır. Yapılan Ateş sonucunda TCG Adatepe ve TCG M. Çakmak gemileri kuzeye doğru çekilmekte iken TCG Kocatepe muhribi batırılmıştır. İstihbarat ve muharebe eksikliği nedeniyle meydana gelen bu olay sonucunda üçü subay, on dördü astsubay ve otuz yedisi de er olmak üzere toplam elli dört şehit verilmiştir. Denize salıncı olarak kuzeye doğru ilerlemeye çalışan askerlerimiz İsrail'e ait bir balıkçı eğitim teknesi vasıtasıyla kurtarılmıştır (Tercüman 25 Temmuz, 1974; Mütercimler, 2007: 359; Can, 2014: 189- 206).

Harekâtın ikinci günü (21 Temmuz) Rum kuvvetleri birinci güne nazaran yoğun taarruz ve saldırı girişiminde bulunmuştur. 3'üncü Paraşüt Taburu tarafından Rum Boğazları ele geçirilmiştir. RMMO'nun bozguna uğratılmış olması boğaza ve kolordu karargâhına yönelik olası bir Rum tehdidini ortadan kaldırmıştır (Tandoğan, 2015: 46). RMMO birlikleri akşama doğru tank taarruzlarını tekrarlama girişiminde bulunmuştur. Topçuların yoğun ateşleri sonucu bu durum gerçekleşmemiştir. Bugün gerçekleşen muharebelerde 50'nci Piyade Alayı Komutanı Albay İbrahim Karaoğlanoğlu şehit olmuştur (Çetiner, 2007: 87). Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ilerlemesi devam ederken Kıbrıs'taki Rumların adadaki Türklere yönelik yapmış olduğu işkence ve öldürme olaylarının arttığı yönünde haberler gelmeye başlamıştır. Bunun üzerine Kıbrıs Türk Kuvvetler Komutanı Orgeneral Suat Aktulga tarafından bir bildiri yayınlanmıştır. Yayınlanan bu bildiri de şu ifadeler yer almaktadır; *"Kıbrıslı Rumlara hitap ediyorum.*

Türk köylerinde kadın, çocuk ve ihtiyarlara taarruz edildiği haberi alınmıştır. Bu harekete devam edildiği takdirde misliyle mukabele edilecektir.” (Mütercimler, 2007: 308).

Harekâtın üçüncü günü (22 Temmuz) 39’uncu Piyade Alayı Tümeninin adaya çıkışı ile birlikte Türk tarafı çok önemli başarılar kazanmıştır. 39’uncu Tümen Komutanı Tümgeneral Bedrettin Demirel ile 39’uncu Tugay Komutanı Tuğgeneral Hakkı Borataş karaya çıkmış olan yaklaşık olarak otuz tank ve sekiz zırhlı personel taşıyıcıyla birlikte Pladini-Girne doğrultusunda taarruza başlamıştır. Bu taarruzla birlikte Rum direnişi artık kırılmıştır. Bununla birlikte evlere gizlenmiş bulunan Rumlar 39’uncu Tümenine karşı ateş etmeyi bırakmamıştır. Akşam 17:30 civarı Girne Kalesi ele geçirilmiştir. Girne Kalesi’nin ele geçirildiği esnada Türk birlikleri birleşerek merkezi komuta altına girmiştir. Bundan dolayı Tümgeneral Bedrettin Demirel, Kolordu Komutanı Nurettin Ersin’e komutayı devretmiştir. Gün bitimine doğru Şahinler ve Doğruyol bölgesiyle birlikte Bozdağ kontrol altına alınmıştır. Böylece I. Harekât genel anlamda başarılı sayılmış Kıbrıs Adası’nın %7’si ele geçirilmiştir (Gürcan, 2013: 64; Tandoğan, 2015: 51).

Harekâtın başarıyla ilerlediği bu evrede ABD ve İngiltere ateşkes kararı alınması için Bülent Ecevit’i diplomatik yollardan sıkıştırmaktadır. Ülkeler arası gerçekleşen politik ilişkiler sonucunda BM’de bu baskı politikasına dahil olmuştur. Bu dış baskıların artması sonucunda Türk Hükûmeti, BM Güvenlik Konseyinin 353 sayılı kararını kabul ederek 22 Temmuz saat 17:00’den itibaren ateş kesme kararı almıştır. Türkiye’nin adaya yapmış olduğu bu müdahale sonrasında Yunanistan’da askeri cuntanın kurmuş olduğu hükûmet istifa etmiştir. Yunan Cumhurbaşkanı Kizikis Constantin, Karamanlisi hükûmet kurmak için Atina’ya davet etmiştir. Kıbrıs’ta da Nikos Samson’un başkanlık koltuğunu Glafkos Klerides almıştır (Armaoğlu, 2017b: 713-714).

Ateşkes ilanından sonra Genelkurmay II. Harekâtın hazırlıklarına hız kesmeden devam etmektedir. Elde edilen topraklar adadaki Türk toplumu için yeterli düzeyde değildir. Aslında Türkiye ateşkesi harekât sonrası elde ettiği toprakları diplomatik yollardan genişletmek için kabul etmişti. Bülent Ecevit’in asıl amacı ise kendine her düzeyde yetebilen bağımsız-federal bir Kıbrıs yaratmaktır. Bunun için önünde iki alternatif vardı: ya ikinci bir harekâtla bölgesini genişletecek ya da istediklerini bir konferans masasında elde edecekti (Birand, 1990: 278-279).

2.4.6.3. Cenevre Konferansları (25 Temmuz 1974-14 Ağustos 1974)

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 353. sayılı kararının 5. maddesi gereğince adada anayasal bir düzenin tekrar kurulması için Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Hükûmetlerinin bir an önce görüşmelere başlamasını isteniyordu. Bu nedenle üç devletin Dışişleri Bakanları 25 Temmuz'da Cenevre'de toplanarak seksen saat süren tartışmalı görüşmeler gerçekleştirdi. Altı gün süren görüşmeler üç defa kesintiye uğramıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda 30 Temmuz'da 1974'te Cenevre Deklarasyonu denilen bir belge üç ülkenin dışişleri bakanları tarafından imzalanarak yayımlanmıştır (Eroğlu, 1975: 71; Armaoğlu, 2017b:713).

Cenevre'de gerçekleşen görüşme sonucunda Türkiye büyük bir başarı elde etmiş durumdadır. Türkiye, Kıbrıs'a yapmış olduğu harekâtın meşruluğunu bir zemine oturtmakla beraber ada üzerindeki Kıbrıs Türk cemaatinin özerk olduğunu da kabul ettirmiştir. Ada'da barışın sağlanması ve anayasal düzenin tekrardan sağlanmasına yönelik olarak yapılan I. Cenevre Konferansı kuşkusuz NATO'nun güney kanadında gerçekleşecek olan büyük bir yarayı önlemişti. Fakat ilerleyen günlerde adada ki Rumların ve Yunanistan'ın takınmış olduğu tavır, yayımlanmış olan deklarasyonu uygulamayacağı anlamı taşımıştır.

Kıbrıs'ta bulunan Yunan askeri adada bulunan Türk köylerine karşı Rumlar tarafından saldırılar devam etmiş on beş bin Türk, kendi yaşam yerlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Rumlar tarafından otuza yakın Türk köyü tamamen işgal edilmiştir (Alasya, 1988: 246). Türk birlikleri yapılan bu katliamlara sessiz kalmayarak alanını genişletmek zorunda kalmıştır (Gürcan, 2013: 79-80). Bu genişletme sonucunda 2 Ağustos'ta Beşparmak Dağı'nın on beş kilometre batısında yer alan son Rum direniş noktası Türk Silahlı Kuvvetlerince ele geçirilmiştir. Direniş noktasını ele geçiren Orgeneral Eşref Akıncı: "*Beşparmaklar tümüyle kontrolümüzde*" şeklinde bildirmiştir (Denktaş, 1999: 384).

Kıbrıs'ta bunlar yaşanırken 30 Temmuz 1974 tarihli Cenevre Deklarasyonu'nda kararlaştırıldığı üzere 8 Ağustos 1974'te Cenevre'deki BM Sarayı'nda II. Konferans başlamıştır. Konferansa Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Marvos, İngiltere Dışişleri Bakanı James Callagan ve beraberlerindeki heyetler katılmıştır. Kıbrıs'ta bulunan Türk toplumu adına Rauf Raif Denktaş ve Rum toplumu adına ise Glafkos Klerides'te görüşmeye dahil olmuştur (Cumhuriyet Gazetesi, 8 Ağustos 1974). II. Cenevre Konferansı Rum ve Yunan Kuvvetleri'nin Türk

bölgelerindeki kuşatmaları kaldırmayıp Türklere yönelik katliamlar gerçekleştirdiği için gergin bir ortamda başlamıştır.

Kıbrıs'ta anayasal düzeni geri getirmek amacıyla yapılan bu ikinci toplantı da Türkiye Bülent Ecevit'in savunmuş olduğu coğrafi temelli bağımsız–federatif sistemi teklif etmiştir. Buna karşılık Rum temsilcisi Glafkos Klerides; “1960'a dönemim” teklifinde bulunmuştur. Bu teklif Yunan Hükûmeti tarafından da desteklenmiştir. İngiltere ise 1960 Anayasasının devam ettirilmesinden yanadır. Bunun üzerine Rauf Raif Denктаş söz alarak on bir yıl boyunca çekmiş olduğu çileleri dile getirmiş ve şu sözlerle devam etmiştir; “...1960'a dönemim diyorlar. O devrede neler çektiğimizi biz biliriz... Biz coğrafi esasa dayanan güvenlik içinde yaşayabileceğimiz bir bölge ve idarede de ayrı hak ve yetki istiyoruz. Gerisi hayaldir. 1960 Anayasasına dönüş istiyoruz. Gerisi hayaldir. 1960 Anayasasına dönüş gibi... Yunan darbesini yapanlar hala Kıbrıs'ta!..” (Denктаş, 1999: 391-392).

Cenevre Görüşmeleri'nin uzaması üzerine Türkiye son teklifinde bulunmuş ve 12 Ağustos'ta son uzatma süresini vermiştir. Ancak bu çabalar da sonuçsuz kalmıştır. Altı gün süren görüşmeler zaman kazanmak amacıyla oyalayıcı taktiklerle geçştirilmiştir. Sonuç alınamayan konferans Yunanistan'ın tekrar bir süre isteyip bunu Türkiye'nin reddetmesi üzerine 14 Ağustos 1974'te dağılmıştır (Eroğlu, 1975: 90-91; Alasya, 1992: 112-113; Armaoğlu, 2017b: 716). Bu durumun hemen ardından Turan Güneş, özel telefon hattından Bülent Ecevit'i arayarak II. Kıbrıs Barış Harekâtını başlatan parolayı iletmiştir. İletilen bu parola “Ayşe artık tatile çıkabilirdi” (Milliyet 14 Ağustos, 1974; Denктаş, 1999: 393). Ayşe Dışişleri Bakanı Turan Güneş'in kızıydı. Bu parola Turan Güneş ile Bülent Ecevit tarafından daha önceden belirlenmişti.

2.4.6.4. II. Kıbrıs Barış Harekâtı (14 Ağustos 1974-16 Ağustos 1974)

II. Cenevre Konferansı'nın çıkmaza girmesiyle birlikte Türkiye II. bir harekâta yönelik hazırlıklarına hız kazandırmıştı. II. Harekâta yönelik Genelkurmay Başkanlığındaki Kolorduya kısa bir sürede zırhlı birliklerle takviye edilmesi ve bu takviyeler sayesinde ordunun hareket kabiliyetlerinin artırılması teklif edilmiştir. Bundan dolayı Siirt Komando Tugayı Kıbrıs'a intikal ettirilmiştir (Mütercimler, 2007: 483). Ayrıca I. Barış Harekâtının hemen ardından 39'uncu Piyade Tümeni'nin geri kalanıyla birlikte 28'inci Piyade Tümeni de Kıbrıs'a kaydırılmıştır (Gürcan, 2013: 66-76) Olası II. bir harekâtın olması durumunda Korgeneral Nurettin Ersin'in imzası altında yayınlanan planın ana hatları şu şekildedir;

“Emir verilir verilmez kuzeyden itibaren Çakmak Tugayı, 39. Tümen ve 28. Tümen doğu istikametinde taarruz ederek Mağusa ve tüm Kuzey Kıbrıs’ı kontrol altına alacaklardır. Bu taarruz yapılırken Girne’nin batısındaki Komando Tugayı ve Lefkoşa bölgesindeki Türk Alayı savunmada kalarak taarruz eden birliklerin gerisini ve güney yanını koruyacaklardır. Savunmadaki bu birlikler, aynı zamanda kendi bölgelerinde bir taarruza da katılacak şekilde hazır bulunacaklardır...” (Artuç, 1989: 304).

Cenevre Görüşmeleri’nin olumsuz sonuçlanmasının ardından Ankara’nın Turan Güneş’in göndermiş olduğu mesajı almasıyla birlikte 14 Ağustos 04:00’da doğuda mayın imha çalışmaları yaparak RMMO mevziilerine top ateşlerine başlamıştır. Ardından Türk jetleri tarafından da Rum mevziileri vurulmuştur. Saatler 05:30’u gösterdiğinde Türk birlikleri ileri harekâta geçerek Kıbrıs’ın kuzey kıyı kesiminde doğudan batıya doğru bir dikdörtgen bölgesi çizmeye başlamıştır. Çizilmek istenen bu dikdörtgenin bir bölgesi Kıbrıs’ın kuzey kıyısı iken diğer bölgesi ise Atilla Hattı’dır (Mütercimler, 2007: 483).

Yayımlanmış olunan plan gereği 39’uncu Piyade Tümeni ile 29’uncu Piyade Tümeni Girne istikametinden Mağusa’ya doğru ilerlemiştir. Bu birlikler en şiddetli muharebelerini Karatepe, İngiliztepe ve Sanayi bölgesinde yaşamıştır. İngiliztepe ve Karatepe’nin 10:15’te hava desteğiyle birlikte ele geçirilmesiyle Rum mukavemeti bu bölgede kırılmaya başlamıştır. Bu kırılmayla beraber 49’uncu Alay Komutanlığı tarafından Bayrakepe, 50’nci Piyade Alayı tarafından da Arapköy ele geçirilmiştir (Gürcan, 2013: 77). İlerleyen saatlerde 28’inci Tümen tarafından Timbu, Dilekkaya ve Lisu ele geçirilirken, 39’uncu Piyade Tümeni tarafından Serdarlı temizlenmiştir (Mütercimler, 2007: 483). Saatler 18:15’i gösterdiğinde Bolu Komando Tugayı tarafından Çiftıyğın Tepe, Peristi Çiftliği, Kireçoçağı bölgesi tamamen ele geçirilmiş durumdadır (Gürcan, 2013: 78). Taarruzun ilk günü varılması gereken hedeflerden sadece Mağusa ve Lefke kalmıştır (Mütercimler, 2007: 483).

Türk Silahlı Kuvvetlerinin yapmış olduğu II. Harekât Kuzey Kıbrıs’ta yer alan Türk cemaatinin Türkiye’nin gözetiminde güvenli bir vatanda yaşamasını sağlamak içindir. Bu amacın farkında olan Milli Muhafızlar ve EOKA-B mensupları tarafından Türk yerleşim yerlerine 14 Ağustos sabahı emsali görülmemiş bir vahşet yaşatılmıştır. Mağusa’nın kuzeybatısında yer alan Atlılar, Sandallar, Muratağa ve Taşkent köyleri basılmış yüzlerce Kıbrıs Türkü kurşuna dizip bir çukura gömülmüştür (Oberling, 1990: 846-847).

15 Ağustos 1974'te ikmal zorluğundan kaynaklı taarruz geç başlamıştır. Öğleden sonra Mağusa'nın dışında kalan yerleşim yerlerine girilmiştir. Saat 12:00 civarı Boğazköy, 16:00'da Mağusa ele geçirilmiştir (Mütercimler, 2007: 485). TSK Mağusa'ya girer girmez yıllarca Türk askerinin yollarını gözleyen mücahitlerle kucaklaşmıştır (Cumhuriyet 16 Ağustos, 1974). Mağusa'nın ardından Güzelyurt ve Boğaz deniz üssü de TSK kontrolüne alınmıştır (Denktaş, 1999: 401).

16 Ağustos 1974'te sabahın ilk ışıklarıyla birlikte TSK harekâtın ağırlığını batı kanadına kaydırmış bir durumdadır. Kıbrıs'ın kuzey batısında yer alan Omorfo'ya erken saatlerde taarruz eden birlikler Gazeviren'de denize ulaşmıştır. Burada iki kümeye ayrılan birliklerin bir kısmı Koruçam Burnu'na kadar olan kıyıyı ele geçirirken diğer kısım ise Lefke'ye doğru taarruz etmişlerdir. Böylece Lefke ve Omorfo alınarak Kıbrıs Adası'nı ikiye bölen Lefke-Lefkoşa-Mağusa hattı çizilmiştir (Milliyet 17 Ağustos, 1974: Mütercimler, 2007: 514). Aynı saatlerde Rauf Raif Denktaş Necmettin Erbakan'la toplantı gerçekleştirmektedir. Bu toplantıyı müteakiben bir açıklama yapmıştır. Yapmış olduğu açıklamada: *“Bugün Kıbrıs'ta fiilen federe bir Türk devleti kurulmuştur. Türk yönetiminin hudutları çizilmiştir. Bu bölgelerimiz içinde isteyen Rumlar da kalabilirler...”* ifadelerine yer vermiştir (Denktaş, 1999: 401). Diğer taraftan Kıbrıs Türk Alayı ve Yunan Alayı arasında günlerce yaşanan çatışmalar şiddetini arttırmış bir durumdadır. Bu duruma en kısa sürede son vermek isteyen TSK, Türk jetleri vasıtasıyla Yunan Alay Karargâhını bombardımana tutmuştur. Bu bombardımanla birlikte takviyeli Kıbrıs Türk Alayı da taarruza geçmiştir. Türk Alayı 15:00'da Yunan Alay Karargâhına Türk bayrağı çekilmiştir (Mütercimler, 2007: 514).

Kıbrıs'ta bunlar yaşanırken 16 Ağustos sabahı BM Güvenlik Konseyi yapmış olduğu toplantıda adada bir an önce ateşkes yapılmasına ve Cenevre Görüşmeleri'nin tekrar başlamasına yönelik taraflara dördüncü kez çağrıda bulunmuştur. Bu çağrının taraflara iletildiği esnada Başbakan Bülent Ecevit bir basın toplantısı düzenlemiştir. Bu basın toplantısında Türkiye açısından TSK'nın belirlenen hedeflere ulaştığı takdirde 19:00'dan itibaren ateşkese uyacağını ifade etmiştir (Milliyet 17 Ağustos, 1974; Eroğlu, 1975: 101-102). II. Kıbrıs Barış Harekâtı 16 Ağustos akşamı 19:00'dan itibaren Türkiye'nin, BM Güvenlik Konseyinin aynı gün almış olduğu kararla birlikte 360 sayılı kararı gereği ateşkese kabul etmesi ile sona ermiştir (Eroğlu, 1975: 101-104). İlk harekâta Kıbrıs'ın %7'sini ele geçiren TSK, üç gün süren II. Barış Harekâtında Mağusa-Lefkoşa-Lefke çizgisine ulaşmıştır. Böylece Kıbrıs'ın %38'ini ele geçirmiştir (Armaoğlu, 2017b: 716).

20 Temmuz 1974-16 Ağustos 1974 tarihleri arasında gerçekleşen Kıbrıs Barış Harekâtı ile adada yaşayan Kıbrıs Türklerinin can güvenliği sağlanmıştır. Bu harekâta Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde; Kara Kuvvetlerinden dört yüz on beş, Deniz Kuvvetlerinden altmış beş, Hava Kuvvetlerinden beş ve Jandarma Kuvvetlerinden on üç olmak üzere toplamda dört yüz doksan sekiz asker şehit olmuş bin iki yüz asker de yaralanmıştır. Türk Mukavemet Teşkilatından; yetmiş mücahit ve iki yüz yetmiş Kıbrıs Türkü şehit olmuş bin Kıbrıs Türkü de yaralanmıştır. Ada'da bulunan Birleşmiş Milletler Barış Gücü içerisinde üç Avusturyalı asker ölmüş, kırk sekiz asker de yaralanmıştır. Rum tarafından da dört bin ölü ve on iki bin yaralının olduğu kayıtlara geçmiştir (Gürcan, 2013: 96; Tandoğan, 2015: 92; <http://muharipgaziler.org.tr/kibris-baris-Harekati/>). Ayrıca 30.06.2023 tarihi itibarıyla yirmi dört bin üç yüz doksan iki Muharip Kıbrıs Gazisi aramızda canlı abideler olarak yaşamaktadır (Beyazıt Yumuk Kişisel Görüşme, 8 Temmuz 2023).

Türk Silahlı Kuvvetleri, Cumhuriyetin kuruluşundan elli bir yıl sonra ilk kez Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerinin koordinasyonu altında en güç muharebe şekillerinden birisi olan amfibi harekâtını gerçekleştirmiştir. Bu harekât neticesinde uzun bir süredir ekonomik ve sosyal ambargo içerisinde yaşamaya çalışan Kıbrıs Türkleri kurtarılarak özgürlüklerine kavuşturulmuştur. Böylece kısa bir süreliğine de olsa ENOSİS'i gerçekleştirme düşüncesi Akdeniz'in derin sularına gömülmüştür. Türk ordusu adaya istila ya da ilhak amacıyla çıkmamıştır. 1960 senesinde üç ülke arasında imzalanan İttifak ve Garanti Antlaşmaları'nın 4. maddesinin kendisine yasal olarak vermiş olduğu hak doğrultusunda müdahale zorunluluğunu yerine getirmiştir.

I. Harekâtın yasallığı ve haklılığı uluslararası alanda kabul edilmişken bu durum II. Harekât için geçerli olmamıştır. Yunanistan'ın uygulamış olduğu yoğun lobi çalışmaları sonucunda II. Harekât toprak kazanma amaçlı bir işgal olarak kabul edilmiştir. Bu durum NATO üyesi olmamıza rağmen ABD tarafından da kabul edilerek ambargo uygulamaya koyulmuştur. Oysaki II. Harekât sonrasında tüm dünyanın gözü önünde açılan Atlılar, Sandallar ve Muratağa köylerinde gerçekleşen cinayet çukurları Türkiye'nin II. Harekât için haklılığını gözler önüne sermektedir.

Bu haklılığı görmekte ısrar eden dünya devletleri Rum-Yunan propagandalarını uzun yıllar boyunca göz önünde bulundurmıştır. Oysaki Atina Yüksek Mahkemesi 21 Mart 1979 senesinde almış olduğu 2658/79 numaralı kararı ile Türkiye'nin müdahalesini Garanti Antlaşması'na göre yasal olduğunu onaylamıştır (Can, 2014:

163). Buna benzer bir karar 29 Temmuz 1974'te Avrupa Konseyi tarafından da alınmıştır (Alasya, 1991: 73).

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı uluslararası askeri uzmanlar tarafından da değerlendirmeye alınmıştır. Yapmış oldukları değerlendirmeye göre harekât, dünya savaş tarihi açısından en önemli ve dikkate değer olayları arasındadır. Tarih boyunca adalar üzerinde çok çetin mücadeleler verilmiştir. Bu mücadeleler içerisinde Kıbrıs “aşılmaz bir korugan” durumuna getirilmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtını bazı ülkeler savaş akademilerinin öğretim programına dahi almıştır (Tolgay, 1993: 58). Ayrıca “Daily Express” Gazetesi'nin 25.07.1974 tarihli basımında Kıbrıs Barış Harekâtı “*Türk Mucizesi*” olarak belirtmiştir (Alasya, 1988: 248). Oysaki “Daily Express” tarafından mucize olarak kabul edilen bu harekâtı Bolu Komando Tugayında Piyade Teğmen olarak harekâta katılan Bursalı Kıbrıs Gazisi Hüseyin Algül, sadece “*GİTTİK, KAZANDIK, GELDİK.*” sözleriyle ifade etmişti (Hüseyin Algül Kişisel Görüşme, 18 Temmuz 2021).

1 Kasım 1974'te gerçekleşen BM Güvenlik Kurulunda alınan kararların 3. ve 4. maddelerinde adadaki iki toplumun varlığı ve eşitliği kabul edilmiştir. Bu durum Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ilan edilmesi için dış koşulların olgunlaştığını göstermiştir (Mütercimler, 2007: 543). Bu ortamda eşitlik temelinde bir federasyon için daha fazla geç kalmak istemeyen Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi 13 Şubat 1975'te toplanarak Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni (KTFD) ilan etmiştir (Eroğlu, 1975: 272; Ecevit, 1999:20). Kıbrıs Federe Türk Devleti yöneticileri tarafından Rumlarla dokuz yıla yakın görüşme sürdürülmüştür. Bu görüşmeler içerisinde Kıbrıs Rumları hiçbir anlaşmaya yanaşmamıştır (Konuk, 1984: 17; İsmail, 2000: 342; Mütercimler, 2007: 544). Bu durumun daha ileri boyutlara taşınmasını istemeyen Kıbrıs Federe Türk Devleti yöneticileri, self determination hakkını kullanarak 15 Kasım 1983'te oy birliğiyle “*Kıbrıs Türk Cumhuriyetini*” ilan etmiştir (Demirer, 1993: 94). Bu ilanla birlikte Türkiye “*yavru vatan*” olarak tabir edilen KKTC'yi tanıyan ilk ülke olmuştur (İsmail, 1990: 60).

2.5. Değer Kavramı

Son zamanlarda birçok çalışmada kendisini gösteren değer kavramı, geçmişten günümüze kadar bir terim olarak pek çok alanda kullanılmıştır. Bundan dolayı farklı değer tanımları kendisini göstermiştir.

Türk Dil Kurumunun (2023) sözlüğünde “*değer*” bir şeyin ihtimamını tespit etmede kullanılan soyut ölçüt ve kadir kıymet şeklinde ifade edilmiştir. Latince “*valera*” kökünden türetilen değer kelimesi “*güçlü ya da kıymetli olmak*” anlamına gelmektedir (Güven, 2014: 506).

Değerler üzerine çalışmalarıyla ün yapmış Erol Güngör (2010: 27-28) değeri “*bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu inanç*” şeklinde ifade ederken Haralambos (1987) değeri birey ve toplum tarafınca kabul edilen, beğenilen istenilen şeyler olarak tanımlamış (Ulusoy ve Arslan, 2019: 3) Yaman, (2016:17) değeri kişilerin, herhangi bir birey, canlı veya durum karşısında göstermiş olduğu tutum olarak ifade etmiştir. Bir başka tanıma göre ise değer “*bir kişi ya da topluluğun ideal olarak kabul ettiği var olma ya da hareket tarzıdır.*” (Doğan, 2007: 309). Robbins (1993)’e göre değer bireyi ilgilendiren, onun için neyin önem arz ettiğini gösteren eylemlerine yön veren öğelerdir. Bu tanım değer, insanlar için bir pusula görevi üstlendiğini göstermektedir (Bilgen, 2019: 8).

Başlangıçta iktisattan etiğe geçen değer kavramına, disiplinler aynı anlam çerçevesinde yaklaşmamıştır. Örneğin felsefe, değer, nesnel bir esasa dayanıp dayanmaması üzerine dururken psikoloji, insan eylemlerine yol göstericiliğiyle ilgilenmiştir (Akyol, 2010: 16). 19. yy.’da ortaya çıkan sosyoloji disiplini ise değeri, bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlığı, bütünlüğü, işleyişi ve sürekliliğini sağlamada kişilerin büyük çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli olduğu kabul görmüş olan toplumun ortak görüş, duygu, çıkar ve hedeflerini kapsayan temel unsurlar ve inançlar bütünü olarak tanımlamıştır. Bireysel açıdan değer; bireylerin öncelikli olarak tutumuna, davranışına ve hayatına etkide bulunan birtakım kural görevi üstlenen bireylerin kalıplaşmış davranışları, araçları ya da sonuçları arasında seçimde bulunmasını kolaylaştıran kişilere doğru bir biçimde düşünme, değerlendirme neticesinde doğru davranışı sergilemesine kılavuzluk eden standartlar ve kurallar bütünüdür. Toplumsal açıdan değer; bir toplumun hayattaki hedeflerine öncülük eden toplumun büyük bir bölümü tarafından kabul edilmiş olan inanç, ortak fikir ve hedeflerdir (Keskin, 2016b: 21-49).

Schwartz (1992) değerleri; insanların eylemlerini belirleyen sosyal olarak kabul edilebilir olan amaç ya da motivasyonlarının bir bilişsel göstergesi olarak tanımlamıştır (Schwartz, 1992’akt. Kaya, 2021: 69). Kluckhohn ve Rokeach’ın ardı sıra Schwartz ve Bilsky değerlerin literatürde vurgulanan birtakım özelliklerini dikkate alarak kapsamlı

bir tanım geliştirmişlerdir. Bu tanıma göre değerler (Scwartz' akt. Mehmedoğlu 2004: 799);

- ✓ Fikir ve inançlar olarak kabul edilmektedir.
- ✓ Amaç ve eylemlerle ilişkilidir.
- ✓ Durum ötesini olarak kabul edilmektedir.
- ✓ Eylem ve olayların değişimine rehberlik ederler.
- ✓ Taşıdıkları bir takım öneme göre sıralanırlar.

Kapsamlı yapılan bu tanım değerın ne olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Çeşitli tanımların yapılmasına neden olan değer kavramı, insanın hayatı boyunca almış olduğu kararlar ve bu kararlar neticesinde ortaya koyduğu davranışların gerçekteşmesine aracılık etmektedir (Kurtdaş, 2017a: 352).

2.6. Değerler Eğitimi

Toplumların bir bütün olmasını ve sürekliliğini sağlayan millet olma bilincinin temelinde, değerler eğitimi yer almaktadır. Her toplumun kendine özel kültürel birikimi ve değerler bütünü vardır. Türk milletinin de değerleri, kendine özel birikimi onun dünya algısını göstermektedir.

Değerler eğitimi, eğitim ve öğretimin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. İnsanlık tarihinin başından belli dünya üzerinde genel olarak eğitime iki ana görev verilmiştir. Bu görevlerden birincisi insanların zihinlerinden daha iyi faydalanmak, ikincisi ise etkili bir vatandaş yetiştirebilmektir. Bundan dolayı değerler eğitiminin temellerini Hristiyanlıkta, İşlam'da, Budizm'de ve Aristo gibi eski Yunan filozoflarının çalışmalarında görebiliriz. Değerler eğitiminin kısa ve uzun vadeli amacı bulunmaktadır. Kısa vadeli amacı bütün insanlığın ortaklaşa haiz olduğu evrensel değerleri belirterek iyi karakter örneği olan, ahlaki değerleri benimsemiş, sorumluluk duygusuna sahip bireyler yetiştirmektir. Bundan dolayı değer eğitimi kişilerde; saygı sevgi, sorumluluk gibi ahlaki ve medeni değerleri kazandırmayı amaçlamaktadır. Değerler eğitiminin uzun vadeli amacı ise toplumlarda sürekli büyüme göstererek bir sorun haline gelen ahlaki etik ve akademik konularda yardımda bulunmak ve dünyanın daha güvenli bir şekilde yaşanılabilir olmasını sağlamaktır (Altan, 2011: 4). Literatürde değerler eğitiminin hangi anlama geldiğini açıklayan çeşitli tanımlar yer almaktadır. Yer alan bu tanımlar içerisinde Slater (2002: 3) değer eğitimini şu şekilde tanımlamıştır;

Değerler eğitimi manevi, ahlaki ve sosyo-kültürel eğitim; kişisel eğitim sosyal eğitim, din bazında eğitim, çok kültürcülük eğitim, programın ilerisindeki temalar ve öncelikle vatandaşlık gibi ortak program tecrübelerinin bir tasnifini yapabilmek için kullanılan semsiye bir terimdir.

Toplumsal yapıyı oluşturan kurumların kendine özgü birtakım değerlere sahip olduğu bilinmektedir (Özensel, 2004: 77-78). Değerler eğitiminin amacını gerçekleştirmesi için bu kurumların başta aile, okul olmak üzere, çevre ve toplumsal kurumlarla birlikte hareket etmesi gerekmektedir (Akpınar ve Yıldırım, 2016: 23). Bireyin değerler sistemi ilk olarak aile ortamında başlamaktadır. Aileler çocuğa kabul görülen değeri kazandırmak için bu değeri öncelikle kendileri içselleştirerek eylemlerine yansıtmalıdır. Çünkü çocuk öncelikle aile bireylerinin eylemlerini gözlemleyerek taklit eder (Nalçacı, 2021: 191-193).

Değerlerin kazanılması ve içselleştirilip eyleme dökülmesinde toplumun her kesimine önemli görevler düşmekle birlikte okullar bu görevlerin yürütülmesi konusunda ana kurumlardır (Cice ve Özgan 2017: 104). Çünkü okullar içerisinde yer alan öğretmenler, aile, arkadaş grubuyla birlikte bireyin değer oluşumuna büyük bir etki yapmaktadır. Okullar toplumların değerlerini biçimlendiren ve aynı zamanda bu biçimlendirmeyi yansıtan yapılardır (Halstead, 1996: 3). Çevre ise değerlerin uygulama alanı bulduğu yerlerdir. Nihai olarak toplumsal kurumlar da bütün değerlerin düzenli bir şekilde planlandığı ve uygulamaya koyulduğu ortamlardır (Kaya, 2021: 83). Değer eğitiminde ifade edilen bu unsurların tamamının fonksiyonel olması gerekmektedir.

Yukarıda verilen unsurlar dışında değer öğretiminde sorumluluk sahibi olan öğretmenlerde yer almaktadır. Öğrenciler aile ve arkadaşları haricinde en çok öğretmenlerden etkilenmektedir (İşcan ve Aran, 2023: 75). Bundan dolayı öğretmenler içerisinde bulunduğu toplumun temel ve millî değerlerinin yanında dönemin evrensel değerlerini içerisinde barındıran ve bunu aktaran kişi olarak çağdaş eğitim uygulamalarına dayalı kendine has bir yöntemle yeni nesillere değerleri aktarma vazifesini üstlenmiştir (Kaya, 2021: 84). Değer eğitimi esnasında aktif olan öğretmenlerin yapması gerekenler şu şekildedir (Dilmaç, 1999: 23);

- ✓ Öğretmenler öğrencilere örnek olmalıdır.
- ✓ Öğretmenler sınıf atmosferinde sosyal birliktelik oluşturmalıdır.
- ✓ Öğretmenler öğrencilere sorumluluklar vermeli, onların ahlaki gelişimlerine katkı sağlamalıdır.

- ✓ Öğretmenler öğrencileri bazen cesaretlendirmeli bazen de cezalandırma yoluna giderek değer aşılmalıdır.
- ✓ Öğretmenler öğrencilere karar almada fırsat vermelidir.
- ✓ Öğretmenler öğrencilere bildiklerini paylaşma imkânı sunmalıdır.
- ✓ Öğretmenler öğrencileri birlikte araştırmaya isteklendirmelidir.
- ✓ Öğretmenler öğrencilere tartışma ve paylaşma sahası açmalıdır.

Öğretmenlerin öğrencilere karşı benimsemiş olduğu iletişim tarzı ve tutumları öğrencilerin yaşadığı ortamın atmosferini belirlemektedir. Öğrencilerin sosyal ve ahlaki deneyimlerini genellikle öğretmenlerinin kendileriyle kurduğu iletişim sonucunda göstermiş olduğu davranış ve tepkiler oluşturmaktadır (Aslan ve Aybek, 2019: 64). Türk Millî Eğitiminin amaçlarından bir tanesi de toplumsal yaşamın sürekliliğini sağlayacak ideal vatandaşlar yetiştirmektir (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973: 533). Bu sebepten dolayı öğretmen sınıfta değer sisteminin oluşmasını sağlayacak davranışları özendirmelidir. Öğretmenin sınıf yönetim tarzı da değer kazandırılmasında önemli bir yere sahiptir. Baskıcı bir ortamda değer öğretimi zorlaşırken demokratik bir ortamda değer öğretimi daha da kolaylaşmaktadır.

2.7. Türk Millî Eğitiminde Değerler

Değerler öğretim programlarının derinliğini oluşturan ilkeler bütünüdür. Kökleri adetlerimize ve dünümüze, gövdesi ve dalları ise bu köklerden beslenerek bu günümüze ve atimize uzanmaktadır. İnsanı insan yapan özellikleri oluşturan değerler, yaşamımızın sıradan akışında ve karşımıza gelen sorunlar karşısında harekete geçmemize olanak sağlayan gücün kaynağıdır. Bir toplumun geleceği, değerlerini özümseyen ve bu değerleri kendinde bulunan yetkinliklerle ete kemiğe büründüren insanlara bağlıdır. Bundan ötürü eğitim sistemleri, toplumun her bir kişisine uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışa dökme becerisini kazandırma amacı taşır. Eğitim sadece akademik anlamda başarılı, önceden belirlenen bir takım bilgi, beceri ve davranışı kazandıran bir yapı değildir. Eğitimin asıl amacı ise temel değerleri benimseyen kişiler yetiştirmektir. Eğitim yeni neslin bir takım değer, alışkanlık ve davranışlarını etkilemelidir. Eğitim sistemleri değerleri kazandırma işlevlerini eğitim programları aracılığıyla yerine getirir. Eğitim programı; öğretim programları, öğrenme-öğretme ortamları, eğitim için gerekli araç ve gereçler, ders dışı faaliyetler ve mevzuat gibi eğitim sisteminin tüm öğeleri göz

önüne alınarak oluşturulur. Bundan ötürü öğretim programında değerler farklı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak oluşturulmamıştır. Bilakis eğitim sürecinin nihai amacı ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programının her birinde ve biriminde yer almıştır. Öğretim programında yer alan kök değerlerimiz şunlardır;

Tablo 1: Kök Değerler

Kök Değerler	
Adalet	Saygı
Dostluk	Sevgi
Dürüstlük	Sorumluluk
Öz Denetim	Vatanseverlik
Sabır	Yardımsverlik

Bu değerler öğretim süreci içerisinde kendi başlarına olduğu gibi hem de aralarında birtakım ilişkilerin olduğu alt değere hem de diğer kök değerlerle birlikte ele alınarak yaşam bulacaktır (MEB, 2023: 4).

2.8. Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler

Kültürün önemli bir ögesi olan değerleri, ülkenin geleceği olan gençlere öğretmek önemli bir konudur. Bundan dolayı diğer ülkelerde olduğu gibi bizim ülkemizde de değer öğretimine önem verilmektedir.

İçerisinde yaşam sürdürülen topluma ayak uydurmak toplumun sahip olduğu kültürel özellikleri benimsemekten geçmektedir. Topluma uyum sağlamış etkin vatandaşların yetiştirilmesinde Sosyal bilgiler dersinin önemi çok büyüktür (Kafadar vd., 2018: 155). Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde vatandaşlığa dair eğitime etki eden iki program değişikliği meydana getirilmiştir. Bu program değişikliğinin ilki 1924'te gerçekleşen İlk Mektep Müfredat Programı'dır. Ara bir program özelliğini bünyesinde barındıran bu program da on bir senedir süregelen ve üç aşamadan oluşan altı senelik ilkokullar kaldırılmıştır. Bunun ardından beş yıllık ilkokullar getirilmiştir. Bu program vatandaşlık eğitimiyle ilişkili şu dersleri kapsamaktadır; Tarih, Coğrafya, Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumatı Vataniye (Demirkaya, 2014: 2). 1968 yılına gelindiğinde Sosyal bilgiler adıyla birleştirilen dersler de toplumun değerleri benimsenmiştir.

Türkiye'de değerler öğretimine Cumhuriyet dönemi eğitim politikalarında az da olsa her zaman yer verilmiştir. 1998, 2005 ve 2017 programlarında gerçekleşen birtakım değişikliklerle bu durum planlı hale getirilmiştir (Ünlü ve Kaşkaya, 2018: 2659). Ülkemiz de Millî Eğitim Bakanlığının hazırlamış olduğu 2005 yılı Sosyal Bilgiler

Öğrenim Programının temelinde olan yaklaşım, bilgiyi üretip kullanmak için gerekli olan beceri, kavram ve değerlerle bireyi hazırlayarak etkin bir Türk vatandaşı yetiştirmektir (Ata, 2007: 73).

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yapılandırmacı yaklaşımın benimsenmesiyle birlikte değer eğitimi bu programda daha önemli noktaya gelmiştir (Tay ve Ünlü, 2019: 310). 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında doğrudan verilecek değerler belirlenerek sınıf derecelerine göre ünitelere ayrılmıştır. 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yirmi değer yer almıştır. Bu değerler şu şekilde belirtilmiştir (MEB, 2005: 89);

Tablo 2: 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler	
Adil Olma	Estetik
Temizlik	Aile birliğine önem verme
Özgürlük	Bağımsızlık
Saygı	Barış
Sevgi	Bilimsellik
Sorumluluk	Çalışkanlık
Misafirperverlik	Dayanışma
Vatanseverlik	Duyarlılık
Yardımsızlık	Dürüstlük
Sağlıklı olmaya önem verme	Hoşgörü

Küreselleşme sürecinin hız kazanmasıyla birlikte 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında birtakım değişikliklere gidilmiştir. 2017 programından temizlik, hoşgörü, misafirperverlik ve sağlıklı olmaya önem verme değerleri çıkartılarak, eşitlik ve tasarruf değerleri eklenmiştir. 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında toplamda on sekiz değer yer almıştır (MEB, 2017: 9-10). 2018'de program revize edilerek şu değerlere yer verilmiştir;

Tablo 3: 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler	
Adalet	Estetik
Aile birliğine önem verme	Eşitlik
Bağımsızlık	Özgürlük
Barış	Saygı
Bilimsellik	Sevgi
Çalışkanlık	Sorumluluk
Dayanışma	Tasarruf
Duyarlılık	Vatanseverlik
Dürüstlük	Yardımsızlık

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında değer ve beceriler uygun görülen öğrenme alanı ve kazanımlarla ilişkilendirilmiştir (MEB, 2018: 9-10). Son olarak yayımlanan 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında ise sadece 4. ve 5. sınıflardaki bazı kazanımlara birtakım açıklamalar eklenmiş değerler ise 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programından birebir alınmıştır (MEB, 2023: 10).

2.9. Değer Sınıflandırması

Değer sınıflandırması, sayı bakımından fazla olan değerlerin sınırlandırılmasına belirli değerler arasındaki özellikleri ve kategorilerdeki benzerlik ve farklılıkların net bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olur. Yeryüzündeki tüm değerleri kapsayan ve herkes tarafından kabul gören bir sınıflandırma yapmak pek mümkün değildir (Can, 2008: 6). Bundan dolayı değerlerin pek çok farklı sınıflandırması ortaya çıkmıştır.

Spranger değeri; bilimsel, iktisadi, estetik, sosyal, siyasal ve dinsel olmak üzere altı gruba ayırarak sınıflandırmıştır (Keskin, 2016a: 1491). Milton Rokeach değeri insan yaşamlarının istendik durumları (amaç) ile istenen eylemsel biçimleri (araç) şeklinde iki gruba yerleştirmiştir (Kurttaş, 2017b: 101-103). Rokeach geliştirmiş olduğu envanterde amaçsal ve araçsal olarak geliştirmiş olduğu iki değer grubu için on sekizer değere yer açmıştır (Kaya, 2021: 68). Schwartz, Rokeach'ın var olan değer sınıflandırmasını inceleyerek kendi sınıflandırmasını geliştirmiştir. Rokeach'ın ortaya koymuş olduğu değerlere birtakım düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Schwart, on ana başlıkta elli altı değerden bahsetmiştir (Kurttaş, 2017b: 103).

Bu başlıkta değere ilişkin yapılan sınıflandırmaların sadece bir kısmına yer verilmiştir. Literatür incelemesi yapıldığında birçok alan ve disiplinde sınıflandırmanın yapıldığı görülmektedir.

2.10. Değer Eğitimi Yaklaşımları

Değerler toplumsal hayatın her alanında kendisini göstermektedir. Değerleri bireylere kazandırmanın en etkili yolu eğitimidir (Ulusoy ve Dilmaç, 2020: 90). Eğitim ile toplumsal değerlerin bilinçli bir şekilde öğretilip bunun sonucunda ahlaklı ve karakter sahibi kişileri topluma kazandırmak amaçlanmaktadır (Bulut, 2011: 34). Değer öğretimine ilişkin birçok görüş öne sürülmüştür. Bu eğitimi gerçekleştirmek üzere birden fazla yaklaşım, yöntem ve teknik uygulamaya konulmuştur. Uygulamaya koyulan yaklaşımların bir bölümü değerlerin doğrudan öğretilmesine bir bölümü akıl yürütmeye, sorgulamaya bir bölümü de yansıtıcı düşünme süreçlerine odaklandığı

görülmektedir (Keskin, 2016b: 99-100). Genel olarak Sosyal bilgiler dersinde kullanılan değer eğitimi yaklaşımları kısaca şu şekilde sıralanabilir:

2.10.1. Değer Telkin Etme Yaklaşımı

Değer telkin etme yaklaşımı, Blanchette ve arkadaşları (1970) tarafından geliştirilmiştir. Amacı öğrencilere önceden belirlenen değerleri aşılacak ve aşılacak bu değerlerin benimsenmesini sağlamaktır (Superka, vd. 1976: 18). Değer telkin etme yaklaşımı yüzyıllardır insan davranış ve karakterini biçimlendirme de en sık kullanılan yaklaşımdır. Bu durum bilinçli ya da bilinçdışı olarak gerçekleşmektedir (Yiğittir ve Kaymakçı, 2012: 50).

Yetişkinlerin iyi olarak kabul ettiği değerler değiştirilmesi zor olan bir kural gibi gösterilmektedir. Öğrencilerden bu kuralları kabul edip benimsemesi istenir. Bu benimsemenin gerçekleşmesi için telkin ve öğütlerden yararlanılır (Bolat, 2016: 344). Bu yaklaşımda değer öğrencilere kazandırılırken tekrara bol yer verilmeli doğru yapılan davranış karşılığında ödül verilirken yanlış davranışlar cezalandırılmalıdır (Aslan, 2019:157-158). Değer telkin etme yaklaşımının işlem basamakları şu şekildedir (Superka vd., 1976: 7-23);

- ✓ Telkin yapılacak değeri belirleme
- ✓ Değer düzeylerini belirleme
- ✓ Eylemsel amaçları belirleme
- ✓ Uygun yöntemi seçme
- ✓ Seçilen yöntemleri uygulama
- ✓ Elde edilen sonuçları değerlendirme.

Değer telkin etme yaklaşımı, öğretmenlere uygulama kolaylığı sağlaması ve ergenlik öncesindeki çocuklarda daha etkili bir değer aşılama yöntemi olması nedeniyle ilköğretim döneminde en fazla kullanılan değer öğretimi yaklaşımlarından birisidir (Kaptan, 2020: 148). Öğrenciye aktarılabilecek değerler önem sırasına bakılarak seçilmektedir (Doğanay, 2007: 267). Değerler genellikle model alma, taklit yapma, pekiştirme vb. etkinlikler aracılığıyla verilmeye çalışılır (Kaya, 2023: 72).

2.10.2. Değer Belirginleştirme (Açıklama)

Değer telkin etme yaklaşımının önemini kaybetmesiyle birlikte Simon ve arkadaşları tarafından değer belirginleştirme yaklaşımı ortaya çıkarılmıştır. Değişen yaşam şartları ve yaygınlaşan teknoloji kullanımı sonucunda öğrenciler için taklit ve model alınacak kişi sayısı artmıştır. İnsanlar her geçen gün farklı durumlarla karşılaşarak düşünür, fikir belirtir, kararlar alır ve harekete geçer. Öğrencinin hayatını nasıl yaşayacağı, seçimde bulunurken ve karar alırken nasıl davranacağını belirlemesi ve aklına gelen sorular karşısında doğru cevapta bulunabilmesi için kendi değerlerini netleştirmesi gerekir (Simon, Leland & Kirschenbaum, 1972’akt. Akbaş, 2008: 11-13). Değer belirginleştirme yaklaşımının temel amacı öğrencinin akılcı düşünmesini sağlayarak öz benliklerini geliştirmektir (Doğanay, 2012: 238). Bu amacı gerçekleştirmek için çeşitli yöntemler kullanır.

Bu yaklaşımda değerler zorlama yapılmaksızın üç basamak halinde kazandırılır. Bu basamaklar seçme, ödüllendirme ve harekettir. Seçme aşamasında öğrencilerin değerleri özgürce seçmesi sağlanır. Ödüllendirme aşamasında öğrencilerin seçtiği değerden memnun olması gerekmektedir. Öğrenciler seçtiği değeri açık ve net bir şekilde etrafına iletebilmelidir. Hareket aşamasına gelindiğinde ise öğrenciler seçtiği değere uygun davranmalıdır. Bu hareket ilerleyen hayatında tutarlı bir şekilde devam etmelidir (Katılmış, 2010: 38; Aslan, 2019: 158-159).

2.10.3. Değer Analizi Yaklaşımı (Değer İletişimi)

Sosyal bilimciler tarafından geliştirilen (Doğanay, 2009: 242) değer analizi yaklaşımının temel amacı, öğrencinin değerleri mantıksal ve bilimsel araştırma süreçlerini kullanarak öğrenmelerini sağlamaktır (Kaya, 2021: 77). Burada irdelenmesi gereken asıl konu olaylar ve sorunlar karşısında duyguları saf dışı bırakıp akılcı kararlar vermektir (Doğanay, 2009: 242). Bu yaklaşımın en belirgin özelliği sosyal sorunları kapsayan olayları doğrudan veya çeşitli hikâyeler yoluyla ele almasıdır (Aktepe, 2010: 105).

Bu yaklaşıma göre öğrenciler, öğretmeni rehber alarak bir tartışma kümesi oluşturur. Oluşturdukları bu kümede bir sorun çerçevesinde tartışarak sorunun nedenlerini ve çözümlerini bulmaya çalışır (Köse, 2023: 23). Yaklaşımda öğrenciler değerlerin önemsenme nedenini öğrenerek neden değerlere uygun yaşanması gerektiği konusunda ikna olmalıdır. Bu yaklaşımda *“başkalarının eşyalarını almamalıyız”* şeklinde birtakım öğütler vermek yerine, bulunan bir cüzdanı sahibine iade eden

öğrencinin göstermiş olduğu davranışın neden doğru olduğu en ince ayrıntısına kadar tartışılır (Akbaş, 2008: 14). Değer analizi yaklaşımın değer eğitimindeki amaçları şu şekilde sıralanabilir (Balcanlı, 1999: 2);

- ✓ Öğrencilere bir değer nesnesini belirlenmiş bir biçimde değerlendirmeyi öğretmek.
- ✓ Öğrencilerin değer nesnesi karşısında en akılcı yargıya erişmelerine yardımcı olmak.
- ✓ Öğrencilere değer nesnelere karşısında umumi bir değer yargısını paylaşan grubun bir üyesi olunabileceğini öğretmek.

Bu yaklaşımda kazandırılması gereken değerler seçilmeden önce birtakım basamaklardan geçirilmektedir. Bunlar “*durumu ifade etme, alternatif bulma, sonuçları hesaplama, socratic sorgulama ve karar alma*” basamaklarıdır (Kaya, 2021: 78).

2.10.4. Ahlaki Muhakeme (Ahlaki İkilem)

Kohlberg tarafından geliştirilen yaklaşımın temeli esasen Piaget’in ahlaki gelişim kuramına dayanmaktadır (Hammond ve Berkowitz, 2010’akt.Yazar ve Tural, 2020: 161). Bu yaklaşımın amacı ikilem barındıran hikayelerle öğrencilerin ahlaki yargılarını ortaya çıkarmaktır (Akbaş, 2004: 100-101). Ahlaki muhakemede kullanılacak olan hikayeler öğrencilerin gelişim düzeyi göz önüne alınarak seçilmelidir. Hikayelerde birbirinden farklı iki değer yer almaktadır. Bu değerler birbiriyle çatışma halindedir. Öğrencilerden kendilerine hitap eden bir değeri seçmesi istenir. Seçilen değer seçilme nedenini açıklaması beklenir. Bu yaklaşımda öğrencilerin hangi değeri seçtiği önemli değildir. Önemli olan karar verme esnasında neler düşündüğüdür (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016: 372). Kohlberg ahlaki muhakemeyi üç düzey her düzeyde iki aşama olacak şekilde toplamda altı aşamadan oluşturmuştur. Bu aşamalar kısaca şu şekildedir (Kohlberg, 1971: 1-2);

- I. Gelenek Öncesi Düzey:** Bu düzeyde birey kültürel kurallara, iyi, kötü doğru ve yanlış etkilerine duyarlıdır.
- 1. Aşama: Ceza ve İtaat Eğilimi:** Birey cezadan kaçındığından dolayı kurallara uyar.

2. Aşama: Araçsal Görecilik (Saf Çıkarıcı) Eğilimi: Birey saf çıkarı için kurallara uyar.

II. Geleneksel Düzey: Bu düzeyde birey ailesinin, grubunun veya milletinin beklentilerinin karşılanmasını değerli olarak algılar.

3. Aşama: Kişiler Arası Uyum Eğilimi: Birey başkalarının onayını almak ve devamında iyi görünmek için kurallara uyar.

4. Aşama Kanun ve Düzen Eğilimi: Birey otoriteye, toplumun kurallarına ve kanunlara suçlanma ve dışlanma kaygısından ötürü uyar.

III. Gelenek Ötesi Düzey: Birey bir takım ahlaki değerler ve ilkelerin dışında geçerliliği ve uygulanabilirliği olan ilkeleri tanımlamak için yoğun bir çaba gösterir.

5. Aşama: Sosyal Sözleşme Eğilimi: Bireyin davranışlarına insanlığın mutluluğu için ön planda olan ahlaki ilkeler yön verir. Birey toplumsal kurallar ve anlaşmalar içerisinde toplum için faydayı göz önüne alır.

6. Aşama: Evrensel Ahlak Eğilimi: Birey için evrensel boyuttaki ahlaki ilkeler; (demokrasi, insan hakları vb.) ön plandadır.

2.11. Anılarla (Hatıralarla) Değer Öğretimi

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında değer öğretimi önemli bir yere sahiptir (Dönmez ve Yazıcı, 2008: 250). Değerler eğitimi iyi, güzel vb. olarak benimsenen değerlerin gelecek nesillere aktarılmasını, akla ve kalbe hitap ederek benimsemesini uygulamada ve kabul etmede de tercihlere ve davranışlara yansıtmasını sağlamaktadır. Değer eğitimi tutumların alt yapısını oluşturmakla birlikte güdüleyici ve özendiricidir (Sayan ve Günel, 2023: 959).

Toplumların kültürel değer ve öğelerini gelecek nesillere ulaştırmada edebi ürünler bir köprü konumundadır. Bundan dolayı eğitimle de sıkı bir ilişki içerisinde (Özer, 2016: 12). Hatırat, terim olarak yeni olmasına karşın edebi bir tür olarak çok eskiye dayanmaktadır. Batı edebiyatında 16. yy.'da ilk örnekleri görülen hatıratların en önde yazarları Sain-Simon ve Jean Jacques Rousseaudur. Doğu kavimlerinde hatıratlar çoğunlukla “*tarih, seyahat, tezkire ve menakıp*” gibi eserlerin içerisinde bulunmaktadır. Zira Arap literatüründe “*rihlat, vefeyât, havadis*” Farsça’da ise “*sefername, tezkire*” kitaplarında hatıra notları yer almıştır. Türkçe’de de “*vekayi sergüzeşt, seyahatname, sefaretname*” benzeri metinlerde rastlanmaktadır. Tarihimizden önceki devirlerde de hatırat türünün özelliklerini yansıtan eserler ortaya konmuşsa da bunlar hatıra olarak

isimlendirilmemiştir. Türk edebiyatında “*şuara tezkireleri, menakıpname, siyer, vakayiname, gazavatname, fetihname, seyahatname*” benzeri eserler birer anı olmasalar dahi anıların özelliklerini taşımaktadır. Roma İmparatoru Sezar’ın gerçekleştirmiş olduğu Gallia Savaşı, Bilge Kağan’ın anlatımıyla yazılmış olan Göktürk Kitabeleri ve Baburşah’ın Baburnamesi anı türünün ilk örnekleri olarak kabul edilebilir (Okay, 1997: 445-451). İçerik olarak tarihi eskiye dayanan anılar (hatırat) eğitsel olarak da kullanılmaktadır.

Deibel (2002: 131-132) anıların eğitsel bir araç olarak kullanabilme gerekçesini; anıların içerik olarak ilginç olmasına, yakın bir zamanda yaşanan tarihsel olaylar açısından detaylı bilgiler içermesine, farklı bakış açısıyla hem içerik hem de yaşanan süreci vermesine ve öğrencileri anlatılan anıları başka bir kaynaktan bulamayacakları içerikle ilgili çeşitli bilgileri ifade etmelerine dayandırmaktadır.

Anılar anlatılan dönemin siyasi, toplumsal ve ekonomik boyutunun ele alınması sebebiyle önemli başvuru kaynakları arasında yer alır. Bu bakımdan anılar, öğrencilerin anıların yazıldığı devrin özelliklerinin tümünü görmeleri açısından son derece önemli eserlerdendir (Dönmez ve Yazıcı, 2008: 250). Anıların birey açısından değerli olup olmaması anı sahibinin sahip olduğu değerlere ve bu değerleri aktarım gücüne göre değişebilmektedir. Ayrıca anı sahibi doğal olduğu ölçüde farklılaşmaktadır. Anılar birer yaşam tecrübesi içermektedir. Bu yüzden de değer öğretiminde kullanılmaktadır. Sokrates, “*insan insan gölgesinde yetişir*” demektedir. İşte anılarda bu sözün gerçek hayatta, okurları gölgesinde yetiştirmede önemli bir rol üstlenmiştir (Sayan ve Günel, 2023: 961).

2.12. İlgili Araştırmalar

2.12.1. Yurtiçi Araştırmalar

Çırak (2013) “*Cengiz Aytmatov Romanlarının Değerler Eğitime Katkısı*” adlı yüksek lisans tez çalışmasında Cengiz Aytmatov’a ait “*Beyaz Gemi, Cemile, Dişi Kurdun Rüyalari, Gün Olur Asra Bedel ve Toprak Ana*” romanlarını değerler eğitimi açısından incelemiştir. Toplamda 810 verinin tespit edildiği beş romanda en fazla sevgi değerine en az ise temizlik değerine yer verilmiştir.

Ertük (2017) “*Edib Ahmet B.Mahmud Yükneki'nin Atabetü'l Hakayık Adlı Eserinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi*” adlı yüksek lisans tez çalışmasında on ikinci asırda Edip Ahmet B.

Yükteki'nin ahlak kitabı olarak yazmış olduğu Atabetü'l Hakayık'ta yer alan değerleri incelemiştir. Eserde bilimsellik, dürüstlük, yardımseverlik ve duyarlılık vb. değerlerin yanında toplumsal ve dini değerlerde tespit edilmiştir.

Ş. Taş (2020) "*Kıbrıs Barış Harekâtına Katılan Gazilerin Harekâta İlişkin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler Açısından İncelenmesi*" adlı yüksek lisans tez çalışmasında Denizli ve Muğla'dan toplam on üç gazi ile görüşme gerçekleştirmiştir. Elde edilen verileri Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki değerler açısından incelemiştir.

Kaya (2021) "*İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler ile İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi Derslerindeki Değerlere İlişkin Tutumları*" adlı doktora tez çalışmasında ilköğretim öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersi ile İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi dersinin ortak değerlerine yer vererek tutumları incelenmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında on sekiz değere yer verilirken İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi Programında on dört değere yer verilmiştir. Toplamda otuz iki değerden sekizinin kesiştiği görülmüştür. Kesişen bu değerler; adalet, eşitlik, duyarlılık, özgürlük, sorumluluk, saygı, sevgi ve aile birliğine önem vermedir. Kaya, kesişen bu sekiz değerlere yönelik tutumları tespit edip analiz etmiştir.

Sayan ve Günel (2023) tarafından yapılan "*Nurullah Genç'in 'Omuzlarımda Dünya' isimli Hatırat Eserinde Değerler Eğitimi*" adlı makale çalışmasında "*Omuzlarımda Dünya*" isimli hatırat, Unesco evrensel değerleri ve MEB'in kök değerleri bakımından ele alınmıştır. İncelenen bu eserde sevgi değeri en fazla yer alan değer olurken onu, dostluk değeri ve yardımseverlik değeri izlemiştir. Araştırma sonucunda eserin değer kazandırmada konusunda öğrencilere yarar sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Demirdaş ve Gülersoy (2022) tarafından yapılan "*Sosyal Bilgiler Programı Çerçevesinde Risâletü'n-Nushiyye'deki Değerler Unsurlarının Belirlenmesi*" adlı çalışmada Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere verilmek istenen değer unsurlarının Yunus Emre'nin eserleri arasında yer alan Risâletü'n-Nushiyye'de bulunma durumunu tespit etmiştir. Araştırma da on iki değer tespit edilmiştir. Böylece Risâletü'n-Nushiyye'nin değer öğretimindeki önemi belirlenmiştir.

2.12.2. Yurtdışı Araştırmalar

Whitney (1986) “*The Status of Values Education in the Middle and Junior High Schools of Tennessee*” adlı doktora tez çalışmasını Tennessee eyaletindeki ortaokul ve lise düzeyinde eğitim veren okulların değerler eğitimi durumunu belirlemek amacıyla yapmıştır. Çalışma eyaletteki ortaokul ve lise düzeyinde eğitim veren iki yüz yedi okuldan rastgele seçilen yetmiş beş okuldaki Sosyal bilgiler öğretmenleri ile sınırlandırılmıştır. Çalışma sonucunda öğretmenlerin değerler eğitimi hususunda kaygılı oldukları ortaya çıkmıştır. Öğretmenler, okulların öğrencilerin değerleri ve ahlaki davranışlarını etkileyebileceğine ve etkilemesi gerektiği inancı taşımaktadır. Öğretmenler değerler eğitiminin yalnızca aileye ve kiliseye ait olduğu görüşünü reddetmiştir. Öğretmenlerin değer eğitimi programında yer alması gerektiğini düşündükleri en önemli üç ahlaki değer şunlardır; dürüstlük, başkalarına saygı ve sorumluluk.

Deibel (2002) tarafından yapılan “*Teaching Foreign Policy with Memoirs*” adlı çalışmada yüksek dış politika yetkililerinin anılarından alıntuların dikkatli bir şekilde seçilip yapılandırılırsa Amerikan dış politika ve uluslararası ilişkilerin öğretilmesinde önemli bir kaynak olabileceği üzerinde durmuştur.

Hofmann (2002) “*Value Education of Youth*” adlı doktora tez çalışmasında çeşitli okulların gençlerin değerine etkisini incelemiştir. Araştırmada literatür incelemesine geniş yer verilmiştir. Araştırma sonucunda farklı okul türlerindeki öğrencilerin farklı değerlere sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Arweck & Nesbitt (2002) “*Values Education: The Development and Classroom Use of an Educational Programme*” adlı makale çalışmasında okulların öğrencilerin manevi, ahlaki, kültürel ve sosyal gelişimini sağlama gerekliliği modern toplumda maneviyata ilişkin daha geniş tartışma ışığında okullardaki değerler eğitimi ele almıştır.

Merson (2018) “*Harmonies and Dissonances: The Relationship Between Values Taught and Values Experienced in Three Values-Oriented High Schools*” adlı doktora tez çalışmasında değer odaklı üç okulda öğretilen değerler ile deneyimlenen değerler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Elde edilen bulgular kamusal değerler, kabul edilen değerler, kişisel değerler ve örtülü değerler olmak üzere dört bileşenle tanımlanmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Deseni

“Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi” adlı bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma kişilerin kendine has oluşturdukları anlamları doğal ortamda inceleyerek alana özgü açıklama ya da teori geliştirme sürecidir (Özden ve Saban, 2019: 5). Araştırmada nitel araştırma desenleri içerisinde yer alan “durum çalışması modeli” kullanılmıştır. Durum çalışması gerçek bir yaşamın/olayın belirli doğal bir ortam içerisinde araştırılmasıdır. Yani sınırları çizilmiş bir sistem içerisinde zaman ve mekân yönünden çerçevesi çizilmiş bir durum ifade edilmektedir (Uğurlu, 2018: 332). Creswell (2007)’e göre ise durum çalışması; araştırmacının zaman yönünden sınırlandırılmış bir ya da birkaç durumu çoklu kaynakları bünyesinde barındıran birtakım veri toplama araçları (gözlem, görüşme, belge, rapor vb.) ile derinlemesine incelenmesinin gerçekleştirildiği durumların ve bu duruma bağlı birtakım temaların tanımlandığı nitel bir araştırma desendir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma gurubunu Kıbrıs Barış Harekâtına katılan Malatyalı 30 Kıbrıs Gazisi oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen bu gaziler, harekât sürecinde başından geçen anıları aktararak çalışmaya katkı sunmuşlardır. Amaçlı örneklemenin amacı derinliği bulunan çalışmalar için bilgi bakımından zengin durumların seçilmesine olanak sağlamaktır (Patton, 2014). Araştırma kapsamında Malatya’lı Kıbrıs Gazileri hakkındaki bilgiler Tablo: 4’ te verilmiştir.

Tablo 4: Görüşme Yapılan Kıbrıs Gazileri

Katılımcı	Doğum Tarihi	Acemi Birlik	Usta Birlik	Rütbe	Malul/Muharip
Ali Avşar	1953	---	Ankara	Er	Muharip
Ekrem Aydoğmuş	1953	---	KKTA	Er	Muharip
Fahrettin Tapar	1953	Burdur 58. Tümen	Kırıkkale 28. Tümen	Er	Muharip
Fevzi Şahin	1954	Isparta	Ankara/Çubuk	Er	Muharip
Hamza İnan	1953	---	Ankara/Kırıkkale	Er	Muharip
Hasan Cengiz	1954	Burdur	Osmaniye 61.Piyade Alayı	Er	Muharip

Hasan Hüseyin Başbüyük	1953	Aydın Söke/ Mekanik	23. Piyade Alayı	Er	Muharip
Hasan Tay Hüseyin Akbıyık	1953 1954	Çorum Çorum	Ankara KKTA	Er Er	Muharip Muharip
Kadir Kubat	1953	Burdur	Hatay Dört Yol Topçu Alayı	Er	Muharip
Kemal Önder	1953	Burdur	Ankara	Er	Muharip
Mahmut Şahin	1954	---	Isparta Eğirdir Dağ Komando	Er	Muharip
Mehmet Altuntaş	1953	Isparta/ Eğirdir	Kayseri Hava İndirme	Er	Muharip
Mehmet Ali Ecer	1953	Burdur	Ankara 28. Tümen Topçu Alayı	Er	Muharip
Mehmet Eralp	1953	---	---	Er	Muharip
Mehmet Öztürk	1953	Isparta/ Eğirdir	Kayseri Hava İndirme	Er	Muharip
Mehmet Peker	1946	Kahramanmaraş	II. Ordu Hava Alay Komutanlığı	Astsubay	Muharip
Mehmet Taş	1954	Isparta/ Eğirdir	Kayseri Hava İndirme	Er	Muharip
Mustafa Aygün	1953	---	Ankara/Çubuk	Er	Muharip
Mustafa Kaçmaz	1953	Isparta/ Eğirdir	Kayseri Hava İndirme	Er	Muharip
Necip Erdoğan	1953	---	Ankara/Kırıkkale	Er	Muharip
Nevzat Erdoğan	1954	40. Piyade Alayı	Isparta/Eğirdir Dağ Komando	Er	Muharip
Nevzat Erkan	1953	Burdur 39. Tümen	50. Piyade Alayı	Er	Muharip
Ramazan Salık	1953	---	Ankara/Çubuk	Er	Muharip
Ramazan Uludağ	1953	Manisa	Isparta/Eğirdir Dağ Komando	Er	Muharip
Ramazan Yıldız	1953	Manisa	Ankara/Kırıkkale	Er	Muharip
Şükrü Kaya	1952	---	Hatay/Dört Yol	Er	Muharip
Yaşar Köroğlu	1953	---	---	Er	Muharip
Yaşar Üniver	1953	Çanakkale /Ezine	Ankara/ Mamak 28. Tümen	Er	Muharip
Yaşar Yılmaz	1953	---	---	Er	Muharip

Çalışma grubunda yer alan gazilerin ad ve soyadları başta olmak üzere bilgilerine izinleri doğrultusunda yer verilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak görüşme tekniği, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme, araştırmacının

amacına uygun olarak hazırlamış olduğu soruları, görüşüne ihtiyaç duyduğu kişi ya da kişilere belirli bir zaman zarfında araştırmacı tarafından sorularak cevap alınma sürecidir (Ural ve Kılıç, 2006: 66). Araştırmaya katılan gazilere öncelikle araştırma hakkında bilgi verilerek araştırmaya katılmada gönüllü olup olmadığı sorulmuştur. Görüşme esnasında yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla “*Kıbrıs Barış Harekâtında sizi etkileyen olay nedir?*” sorusu sorulmuştur. Veri toplama sürecinde her bir gazi ile yirmi dakika süren görüşmeler yapılmış ve toplamda altı yüz dakikayı bulan bu görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Kayıt altına alınan bu anılar analiz edilerek 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler açısından incelenmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmada ses kayıt cihazı ile kaydedilerek toplanan verilere, içerik analizi tekniğiyle veri çözümlemesi yapılmıştır. (Tavşancıl ve Arslan, 2001: 21-22)’e göre içerik analizi: “*Sosyal gerçekliği araştıran nesnel, sistematik, tüm dengeliye dayalı okuma aracı olarak önceden belirlenen ölçütlere göre kavramlardan, metinlerden, sözlü ve yazılı materyallerden anlamlar çıkarmayı amaçlayan metodolojik araç ve teknikler bütünüdür.*”

İçerik analizinin temel amacı, araştırma sonucu toplanan verileri açıklamaya yardımcı olacak birtakım kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizle özetlenerek yorumlanan veriler, içerik analiziyle derinlemesine bir işleme tabi tutularak yeni kavramlar keşfedilir. İçerik analizinin temelinde yapılan işlem, benzer yönü olan verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesi içerisinde bir araya getirmek ve bu verileri okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 227). Bu çalışmada anılar sırasıyla okunarak benzer yönleri ortaya koyulmuştur. Benzer yönler gruplandırılarak temalar ortaya çıkarılmıştır. Ortaya çıkarılan temalardan yola çıkılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışmada verilerin içerik çözümlemesi yapılarak anılarda değerleri kapsayan anı sayısı frekansı hesaplanarak veriler tablo halinde verilmiştir.

3.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmada geçerlik araştırmacının araştırmış olduğu olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğince tarafsız gözlemlemesi anlamına gelmektedir (Kirk & Miller,

1986). Çalışmada elde edilen bilgiler tüm gerçekliğiyle açık bir biçimde tarafsız olarak analiz edilmiştir.

Çalışmanın güvenilirliğini sağlamak için araştırmada incelen 33 anı başka bir araştırmacı tarafından incelenmiştir. Yapılan incelemede Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kapsamındaki 18 değerden 10 tanesi anılarda tespit edilmiştir. Anılarda tespit edilen bu değerlerden 9 tanesi üzerinde görüş birliğine varılırken 1 değer üzerinde görüş ayrılığı yaşanmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın güvenilirlik katsayısı, Miles & Huberman (1994: 64)'ın tespit ettiği şu güvenilirlik formülü kullanılarak hesaplanmıştır.

Güvenirlik formülü= Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100

Güvenirlik: $9 / (9+1) \times 100 = 90$

Çalışmada güvenilirlik katsayısı 90 olarak tespit edilmiştir. Güvenirlik değer analizinin %70'in üzeri çıkması bu çalışmanın güvenilir olduğu anlamına gelmektedir (Miles & Huberman, 1994: 64).

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmanın bu bölümünde veri toplama aracı vasıtasıyla toplanan verilerin analiz edilmesi sonucunda elde edilen bulgulara ve bu bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler ile görüşme sonucu elde edilen anılarda belirlenen değerler aşağıda verilen tabloda belirtilmiştir.

Tablo 5: Kıbrıs Gazilerinin Anılarında Yer Alan Değerler

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler	Anılarda Belirlenen Değerler	(f)
Aile birliğine önem verme	Aile birliğine önem verme	4
Barış	Barış	1
Bağımsızlık	Bağımsızlık	1
Dayanışma	Dayanışma	5
Duyarlılık	Duyarlılık	1
Özgürlük	Özgürlük	1
Sevgi	Sevgi	1
Sorumluluk	Sorumluluk	2
Tasarruf	Vatanseverlik	13
Vatanseverlik	Yardımseverlik	4
Yardımseverlik		
Saygı		
Adalet		
Bilimsellik		
Çalışkanlık		
Dürüstlük		
Estetik		
Eşitlik		
18	10	33

Tablo 5. incelendiğinde “Kıbrıs Gazilerine Ait Anılarda” en sık yer alan değer, “vatanseverlik (f:13)” iken en az “barış (f:1)”, “bağımsızlık (f:1)”, “duyarlılık (f:1)”, “özgürlük (f:1)” ve “sevgi (f:1)” değerleri yer almıştır. Anılarda; “saygı”, “adalet”, “bilimsellik”, “çalışkanlık”, “dürüstlük”, “estetik”, “tasarruf” ve “eşitlik” değerleri hiç yer almamıştır.

4.1. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Vatanseverlik Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

İncelenen anılarda “vatanseverlik” değerinin on üç farklı anıda (f:13) yer bulduğu görülmektedir. Bu değere yer veren anılar aşağıda sunulmaktadır:

Gazi Nevzat Erdoğan harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...3’üncü tabur olarak Kıbrıs-Gönyeli bölgesine iniş gerçekleştirdik. Helikopter pilotları, bizlere iner inmez ufak çaplı ateşlerin olacağını söyleyerek bir takım uyarıda bulundu. Bu uyarılarla beraber bize moral vermeyi de ihmal etmiyorlardı. Helikopterlerin kalkmasının ardından yoğun ateş başladı. Bu yoğun ateş sonucunda tabur olarak dağıldık. Siper aldığımız esnada yakınımıza düşen bir havan mermisinin şarapnel parçaları ayağıma isabet etti. Bu isabet sonucunda yaralandım. Yaralanmanın ardından sürüklenerek kaydım. İniş gerçekleştirdiğimiz ilk gün bizim bölük farklı yerlere dağılmıştı. Gerçekleşen yoğun ateş sonucunda geri çekilerek tabur karargâhına kadar geldik. Karargâhtan, Lefkoşa-Girne yoluna doğru ilerledik. Ben aldığım yaradan dolayı topallıyordum. Sağlık evine gitmek zorunda kaldım. Sağlık evinde ayağıma küçük çaplı bir tedavi uygulandı. Tedavi sonrası Girne Havaalanı’nın alt bölgesine geldik. Yoğun ateş karşısında ağır makineli tüfeklerle de olsa karşılık veremiyorduk. O gece mevzii değiştirdik mevzii kazdık. Ben yaralı olduğum için çok sıkıntı yaşadım. Susuz kaldım. O esnada yoğun çatışma yaşanıyordu. Bununla birlikte o gün oraya iniş gerçekleştiren Kayseri Hava İndirme Tugayı ile yanlış koordinat bildirmeden dolayı kısa bir çatışma yaşandı. İrtibat kurulunca bu durum ortadan kalktı. Sıçrama yapıldığından dolayı ben pek ilerleyemedim. Bundan dolayı komutanımız beni yaralı taşıyan araca gönderdi. Gelen yaralı arabasına bindim. İlerlememiz esnasında bir sondaj kuyusuna rast geldik. Orada doya doya su içtik. Hastane yetkilileri binanın olumsuz şatlarından dolayı hastaları Lefkoşa Hastanesine intikal ettiriyordu. Fakat Lefkoşa yolu kapalıydı. Bizi nakledecek olan yarım otobüs şoförü bize bir takım uyarıda bulundu. O an ölüm kalım anı gibiydi. Ya şehit ya gazi olacaktık. Benim de içinde bulunduğum on beş yaralı, araçla ilerlemeye başladık. Bizlere Küçük Kaymaklı Bölgesi’nden yoğun ateş edilmeye başlandı. Hızlı bir ilerleme gerçekleştirmek istiyorduk. Fakat Girne’ye varmadan makineli tüfeklerle taranmaya başladık. İçerisinde bulunduğumuz yarım otobüsün üzerine havan mermisi atıldı. Şoför, cesur bir hareketle havan mermisinden sıyrılıp otobüsü hastanenin önüne getirdi. Hepimizin şuuru neredeyse kapanmıştı. Yarı baygın bir şekilde hastaneye giriş yaptık. Hastane sınır bölgesine yakındı ve elektrik yoktu. Doktorlar bir hastalara bakıyorlar bir gidip yapılan ateşlere karşılık veriyordu. Ben o esnada baygınlık geçirdim. Kısa bir süre sonra ayılıp tekrar bayılmışım. Bana orada yemek yedirip su içirildi. Ayağım alçıya alındı. Ateşin kesilmesi sonucunda bizi Lefkoşa Camii’nin yanındaki bir ilkokulun bodrum katına taşıdılar. Okulda iki gün kaldık. Bodrum katında birçok silah arkadaşımın şehit oluşuna şahit oldum. Üçüncü gün ateşkes ilan edilmesiyle birlikte biz

Boğaz bölgesine seyyar hastaneye götürüldük. Oradan sonra ağır yaralılar ve kırıkları olanlar helikopterle Türkiye'ye gönderildi. Kıbrıs'ta yara alıp hava değişimi için Türkiye'ye gönderilince annem beni yeni doğan kardeşimle beraber büyük bir sevinçle karşıladı. Hava değişimi bittikten sonra askeri hastaneden sağlam olduğuma dair bir rapor almam gerekti. Bana en yakın askeri hastane de Elazığ'da idi. Elazığ'a gittim. Hastane de benim Kıbrıs'ta yara aldığım bilgisi baştabibi iletilmişti. Bu durumu öğrenen baştabip beni yanına çağırdı. Baştabibin 1963'teki olaylarda eşini ve üç çocuğunu şehit veren Binbaşı Nihat İlhan'ın olduğunu yanına gidince anladım. Bana hayatını ve ailesini anlattı... Daha sonra eve döndüm. Raporum bittikten sonra Adana'ya gittim. Beni hava değişimine gönderen birliğe gittim. Orda biriken yaralıları belirli zamanlarla Girne'ye gönderiyorlardı. Orada askeri gemilerle de iki gün kadar kaldık. Bizi askeri gemiyle Girne'ye götürdüler. Ben Girne'de şimdiki birliğimin yerimi bilmiyordum. Merkez komutanlığına gittim. Bizim astsubay oraydı. Bana birtakım sorular sordu. Bende komutana birliğimizin yarısının neden kaybolduğunu sordum. Oda bana moral vererek olanları anlattı. Şartlardan dolayı araç sıkıntısı vardı. Erzak arabası ile öğlen bölüğümüm oraya gittim. Bölük içtimadaydı. Kendimi orada takdim ettim. Bölük komutanı bölük başçavuşunu çağırdı. Meğerse beni şehit listesine kaydetmişler. Başçavuş bana sarılarak durumumu sordu. Bana dedi ki seni geri hizmete vereyim istersen. Ben kabul etmedim. Ben vatan uğruna yara almıştım. O durumda dahi vatan sevgimden ödün vermemiştim. Şimdi iyileşmişim. Nasıl geri hizmette görev yapardım..."

Vatan sevgisi, sadece üzerinde yaşadığımız toprağı sevmek ifadesiyle sınırlandırılacak bir sevgi değildir. Vatan sevgisi bağlı olduğumuz devleti, milleti, şanlı bayrağı, dili ve kültürü sevmektir. Gazi Nevzat Erdoğan anlatmış olduğu bu anısında; "...Bu yoğun ateş sonucunda tabur olarak dağıldık. Siper aldığımız esnada yakınımaya düşen bir havan mermisinin şarapnel parçaları ayağıma isabet etti. Bu isabet sonucunda yaralandım. Yaralanmanın ardından sürüklenerek kaydım..." ifadesine yer vermiştir. Gazi Nevzat Erdoğan burada vatani uğruna nasıl yara aldığından bahsetmiştir. Bir başka ifadesinde ise "...Ya şehit ya gazi olacaktık..." şiarıyla Kıbrıs Türklerinin vatani uğruna kendi canından vazgeçtiğini söylemiştir. Gazi Nevzat Erdoğan harekâtın ilerleyen sürecinde ise yaralı bir durumda başından geçenleri en ince ayrıntısına kadar bizlere aktarmıştır. Türkiye'ye döndüğünde Binbaşı Nihat İlhanla yollarının kesişmesi sonucu Nihat İlhan eşi Mürüvvet İlhan ve çocukları Murat, Kutsi ve Hakan'ın şehit

edilişini gaziye anlatmıştır. Nihat İlhan'ın da yaşamış olduğu bu acılar vatan sevgisinin bir sonucu olarak görülebilir. Gazi Nevzat Erdoğan aktarmış olduğu bu anı da “*Meğerse beni şehit listesine kaydetmişler. Başçavuş bana sarılarak durumumu sordu. Bana dedi ki seni geri hizmete vereyim istersen. Ben kabul etmedim. Ben vatan uğruna yara almıştım. O durumda dahi vatan sevgimden ödün vermemiştim. Şimdi iyileşmiştim. Nasıl geri hizmette görev yapardım...*” ifadelerine de yer vermiştir. Gazi harekâta ilişkin yaşamış olduğu süreçlerden bahsetmiştir. Harekâta ilişkin bu süreç Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan vatanseverlik değerine bizleri yönlendirmektedir.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Mustafa Kaçmaz harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Beşparmak Dağları'ndan bize yoğun ateş geliyordu. Bizde vatani koruyacağımızın vermiş olduğu o heyecanla ormanın içine dağıldık. Akşamüstü anca toparlanabilmiştik. Bizim tabura Boz Dağları'na çıkma görevi verildi. Gecenin karanlığında Boz Dağları'nın eteklerine tırmandık. Ortalık sakin görünüyor, burada uyuyup dinlenin diye emir geldi. Tam uykuya dalmıştık ki ortamıza bir mermi düştü. Merminin düşmesinin ardında uyku sersemi bir halde silahına sarılan, dağa doğru ateş etmeye başladı. Sabaha kadar yoğun ateş ettik. Etrafın karanlığından dolayı vurulanı, yara alanı görmüyorduk. Fakat korkmuyorduk ta... Sabah kalktığımızda dağın eteklerinin cenazelerle dolu olduğunu gördük. Bizim taburdan yedi-sekiz kişi de şehit düşmüştü. Şehit olan askerlerin bazısını tanıyordum. Harekâta ne kadar istekli katıldıklarına şahit olmuştum. Gün ağarınca da tekrar ateş edilmeye başladık. Tabi şehitlerimizin intikamını almak için de yeminler etmiştik. Öğleye kadar bu durum devam etti. Öğleden sonra baktık kaçıyorlar bizde onların peşine düştük. Akşamüstü yine bir dağın tepesine yerleştik. Sabaha kadar yine ateş susmamıştı. Ormanda da ateşten dolayı yangın başlamıştı. Sabah bizim taburun komutanı Üsteğmen Orhan Ceylan yanımıza gelerek kalabalık bir Rum konvoyunun Boğaz'a doğru ilerlediğini söyledi. Orhan Ceylan uzun bir süredir Kıbrıs'ta görev yaptığı için araziyi çok iyi biliyordu. Orhan Ceylan bizim taburu alarak dar bir boğaza götürdü. Boğazın sağına soluna bizi yerleştirdi. Şimdi buradan bir konvoy geçecek. Boğazın tam ortasına gelince öndeki arabalara arkadan ateş edin ki yol kapana ve oradan çıkamasınlar dedi. Kısa bir süre sonra konvoy geldi. Komutanın dediği gibi ateş edildi. Konvoy içerisinde cephane olduğundan dolayı büyük patlamalar meydana geldi...Biz Kıbrıs'a Kıbrıs

Türklerinin vatanlarını korumak için gitmiştik. Bu uğurda birçok arkadaşımızı şehit verdik...”

Gazi Mustafa Kaçmaz anısında; “...Beşparmak Dağları’ndan bize yoğun ateş geliyordu. Bizde vatani koruyacağımızın vermiş olduğu o heyecanla ormanın içine dağıldık. Akşamüstü anca toparlanabilmiştik. Bizim tabura Boz Dağları’na çıkma görevi verildi. Gecenin karanlığında Boz Dağları’nın eteklerine tırmandık. Ortalık sakin görünüyor, burada uyuyup dinlenin diye emir geldi. Tam uykuya dalmıştık ki ortamıza bir mermi düştü. Merminin düşmesinin ardında uyku sersemi bir halde silahına sarılan, dağa doğru ateş etmeye başladı. Sabaha kadar yoğun ateş ettik. Etrafın karanlığından dolayı vurulanı, yara alanı görmüyorduk. Sabah kalktığımızda dağın eteklerinin cenazelerle dolu olduğunu gördük. Bizim taburdan yedi-sekiz kişi de şehit düşmüştü...” ifadelerine yer vermiştir. Gazi savaş esnasında dinlenme fırsatlarının olmadığını ansızın düşen mermi sonucunda Boz Dağları’nın eteklerinin harp sahası olduğunu vurgulamıştır. Gecenin karanlığında, yaşanan yoğun çatışmalardan dolayı arkadaşlarının şehit olduğunu dahi gün ayınca öğrenmiştir. Boz Dağları’nın eteklerinde şehit olan askerler sadece milleti uğruna değil yavru vatan olarak kabul edilen Kıbrıs’ın dağı, taşı, ağacı, köyleri, toprak altında yatan şehitleri ve bu uğurda yara alan gazileri uğruna şehit olmuştur. Gazi harekât sürecinin devamında ise boğazın ortasından geçen Rum konvoyunu nasıl imha ettiğine dair bilgiyi bizlere aktarmıştır. Gazinin yaşamış olduğu bu anı da Kıbrıs uğruna her şeye özveriye katlandığı açıkça görülmektedir. Gazi Mustafa Kaçmaz’ın bu anısı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan vatanseverlik değerini bizlere hatırlatmaktadır.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Hasan Cengiz harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Kıbrıs’ta harekât başlamıştı. Biz Beşparmak Dağları’nda çatışmadaydık. Çatışma içerisinde bizim mermi ile karşı taraftan gelen bir mermi havada çakıştı. Bu çakışma dördüncü topun üzerine gerçekleşmişti. Etrafa yayılan şarapnel parçalarından dolayı bizim tarafta yangın meydana geldi. Bizim mühimmat orda olduğundan dolayı patlamanın artmaması için ileriye taşındık. Orada dört şehidimiz oldu. Dört şehit sonrası ben arkadaşım Hikmet Keman’ın hemen yanı başına geçtim. İleriye baktığımda Küçüklik’ teki mermilerin şarapnel parçaları sonucu ateşlendiğini gördüm. Ateşlenmeler sonucunda yanına gittiğim arkadaşım Hikmet Keman’da şehit düştü. Bunun ardı sıra Elazığlı olduğumu hatırladığım Mehmet isminde bir arkadaşım da

mermi isabet etti. Mehmet'in konumundan dolayı uçtuğunu gördüm. Çok şükür ki Mehmet şehit olmamış sadece yaralanmıştı. O an o gürültü ortamında sanki derin bir sessizlik meydana geldi. Ortalığın sakinleşmesinin ardından bir kepçe geldi ve şehit düşen arkadaşları oraya defnettik. Sonra biz topların, paletlerin yanına gittik. Ben uçaksavar tablet kısmı komutanıydım. Harekâta verdiğimiz şehitlerden dolayı arkadaşların ve benim moralim bozulmuştu. Sonra bir haber daha geldi. Asteğmenimiz Elazığlı Mustafa ve arkadaşı Beşparmak Dağları'nda şehit düşmüştü. Anlatılanlara göre yangın mermileri atılınca dağ, keçiboynuzu ormanı, olduğu için alev almış. Asteğmen ve beş arkadaşımız tam ortada kalarak şehit olmuş...”

Türk askeri vatan ve millet uğruna Malazgirt'te, Çanakkale'de, Sakarya'da olduğu gibi Kıbrıs'ta da şehadet şerbetini içmiştir. Gazi Hasan Cengiz'in aktarmış olduğu bu anısında dokuz silah arkadaşının şehit oluşuna dair bilgiler mevcuttur. Şehitlik vatanseverliğin sonuncu boyutlarından birisidir. Gazi Hasan Cengiz'in bu anısı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan vatanseverlik değeriyle ilişkilendirilebilir. Ayrıca Gazi Hasan Cengiz'in şehit olan askerleri şehadet yerlerine defnettiklerini aktarması Kıbrıs Barış Harekâtı şehitlerinin defni için ender rastlanan bir durumdur. Zira harekât şehitlerimizin birkaç istisna harici tamamının Karaoğlan Şehitliğinde olduğu bilgisi kayıtlarda mevcuttur.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Mahmut Şahin harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...II. Harekât başladığında biz düz bir arazi üzerinde ilerliyorduk. Birden bizim uçakların seslerini duyduk. Altı Türk uçağı çapraz bir şekilde Rum mevziilerini bombalıyordu. Biz de o sırada mevziilere geçtik. Ben bir çalının arkasına geçip olup biteni izlerken birden kulağımın olduğu kısımdan bir merminin ıslık çalarak geçtiğini hissettim. Bakmak için arkamı döndüğümde yirmi beş metre kadar geriye bir havan topunun düştüğünü gördüm. Araziyi ele geçirirken Rumlarla ağır çatışma yaşadığımız zamanlar oluyordu. Yine bir çatışmada benim sağ kaşımın üzerinden bir mermi sıyrıp geçerek kanamasına neden olmuştu. Öndeki arkadaşım Mahmut sen vurulmuşsun diyene kadar ben farkında değildim. Elimi yüzüme götürdüğümde elim hep kanlar içerisinde kaldı. Gerçekten de ben vurulmuştum. Arkadaşlar çantalarındaki harp paketlerini çıkardı. Yüzümü temizleyip sardı. Sonra bizlerden kırmızı bez torbalarla sınır çizmemiz istendi. Bizde verilen bu görevi yerine getirdik. Güvenli olduğundan emin olduğumuz bir arazi bulduk. Orada karnımızı bir güzel doyurduktan sonra

mataralarımızı da suyla doldurduk. Suyu genellikle depolardan ve hayvanlar için açılan kuyulardan elde ediyorduk. Su sıkıntısı çok çektiğimizden dolayı su olan hiçbir yeri kaçırmıyorduk. Yine bir gün yemekten sonra bir asker burada su var deyince herkes o yöne doğru yönelmeye başladı. Bende gittim. İçerisinde bir Rum cesedi olan su birikintisini doyasıya içtik. Birikintinin içerisinde ceset olduğunu sabah fark ettik. Reolar aracılığıyla Omorfo'ya gitmiştik. Oradan da askeri araçlarla Lefke'ye doğru yol aldık. Reolardan aşağıya indik. Takım komutanımızın postası bana tutmam için bir bidon uzattı. Bende postanın inmesini beklerken savaşın psikolojik etkisiyle bidonun içerisindeki gazlı yağı su sanarak içtim. Ben sıcaklığında etkisiyle koku dahi almamıştım. Birden herkesin bana baktığını hissettim. O sırada teğmenimiz gülümseyerek bir şey olacağı takdirde beni hastaneye göndereceğini söyledi. Bizim ilerlememiz devam ediyordu. Lefke'ye geldik. Lefke'den üç mil kadar uzaklıkta yer alan Çamlıköy'e girdik. Çamlıköy'e girmemizle adeta şok yaşamıştık. Rumlar bir zeytin bahçesinin ortasına büyük bir çukur açmıştı. Bölgede yaşayan insanları toplayıp çukura atmış. Ellerindeki silahları çukurda bulunan insanlara yöneltmek üzereyken yetişmiştik. Bizi gördüklerinde oradaki insanların büyük bir sevinç yaşadığına şahit oldum...

Gazi Mahmut Şahin bu anısında Kıbrıs vatani uğruna yaşamış olduğu acılara değinmiştir. Gazi Şahin yaralanışını şu sözlerle ifade etmiştir; *"...Yine bir çatışmada benim sağ kaşımın üzerinden bir mermi sıyrıp geçerek kanamasına neden olmuştu. Öndeki arkadaşım Mahmut sen vurulmuşsun diyene kadar ben farkında değildim. Elimini yüzüme götürdüğümde elim hep kanlar içerisinde kalmıştı. Gerçekten de ben vurulmuştum..."* Gazi yaşanan olayın sıcaklığı nedeniyle yaralandığının farkında dahi değilken arkadaşının uyarısı sonucunda farkına varmıştır. Gazi bu olay sonrasındaki ilerleyen süreçte de çeşitli zorluklara maruz kalmıştır. Gazi Mahmut Şahin su imkanlarının kısıtlı olmasından kaynaklı kanlı suyu ardından da gazlı yağı saf su sanarak içmiştir. İlerleyen günlerde bölge de yaşayan Türkleri atılmış oldukları çukurdan nasıl kurtardıklarına dair bilgi vermiştir. Normal şartlarda insanı derinden etkileyecek olan bu olaylara Gazi Mahmut Şahin vatan sevgisinden dolayı katlanmıştır. Gazi Şahin'in anlatmış olduğu bu anı vatanseverliği içerisinde barındırmaktadır. Bu nedenle bu anı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan vatanseverlik değeriyle ilişkilidir.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Kemal Önder harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...II. Harekâtın birinci günüydü. Bizler sürekli hareket halinde olduğumuz için o gün Lefkoşa da Sudoğu mevkindeydik. O mevkiye birden yoğun bir havan atışı başladı. Bu atış sonucunda neye uğradığımızı şaşırдық. Hareket etmemiz için ateşin durması gerekiyordu. Birden başka bir alay, konvoy halinde bize doğru gelmeye başladı. Bize yaklaştığında durdu. Daha doğrusu havan topunun çıkışı ile aracın durması bir oldu. Havan topu en öndeki araca isabet etti. Aracı kullanan asker orada şehit oldu. Alay komutanı, havan topunun etkisiyle ters dönen araçtan sağ çıkarak biraz sersemlemiş bir şekilde, mevziye doğru olabildiğince koşmaya başladı. Biz olayın etkisiyle yerimizden dahi kımlidayamadık. Daha doğrusu o araçtan nasıl sağ çıkabilmişti anlayamadık. Biraz zaman geçince o alay komutanın yanına gidildi. Fakat topların etkisi geçmediği için mevziilerimizi de korumak zorundaydık...”

Gazi Kemal Önder’in aktarmış olduğu bu anısında “...Havan topu en öndeki araca isabet etti ve aracı kullanan asker orada şehit oldu. Alay komutanı, havan topunun etkisiyle ters dönen araçtan sağ çıkarak biraz sersemlemiş bir şekilde mevziye doğru olabildiğince koşmaya başladı. Biz olayın etkisiyle yerimizden dahi kımlidayamadık...” ifadesine yer vermiştir. Bu ifadede Türk askerinin çevik ve soğuk kanlılığı sayesinde hayatta kaldığını görmek mümkündür. Bütün bu yaşananlara karşılık askerimiz vatan sevgisinden ödün vermeyerek harekâta devam etmiştir. Bu anı da Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan vatanseverlik değerini bizlere işaret etmektedir.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Yaşar Üniver harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...II. Harekât başlatılmıştı. Bize Mağusa istikametinde ilerleme görevi verildi. Mağusa’ya yaklaştığımızda hafif bir tepe görüldü. İleride Rumlar makinalı tüfekle mevzilenmişti. Her mevzii yirmi metre civarındaydı. Rumlar toprakta tüganım atışı yapıyordu. Biz tepeyi çıkar çıkmaz ateşe tutulduk. Tam siper aldık. Arkadan gelen ağır silahlı askeri birlikler bindirme ateşi yaptı. Birlikler havanla top ve obüs atışlarıyla makinalı tüfekleri susturdu. Biz tekrardan ilerlemeye başladık. İlerlememiz sonucunda Mağusa’ya ardından da Maraş’a çıkarak orda kaldık. Her gece 08:00 ile 09:00 arası parolamız çalınırdı. Her gece bazen beş kere bazen de dokuz kere parola değiştirilirdi. Günlerden bir gün yol araması yapmak için göreve çıktık. Her yere geçiş hakkı vardı. Yanımda aynı bölükten arkadaşlar ve bir de astsubay vardı. Bir otele gittik. Mağusa’nın lüks otellerinden olan bu otelde İngiliz askerleri nöbet tutuyordu. Kapıdaki nöbetçi

askere otelde Rum askerinin olup olmadığını sorduk. Nöbet tutan asker yok cevabını verdi. Bizim içimiz rahat etmemişti. Astsubayla ben otele çıktık. Diğer asker arkadaşlarımızda girişte güvenliğimizi sağlayacaklardı. Odaların lavaboları da dahil olmak üzere her yerine bakıyorduk. Kapının birini açtık. Karşımızda bir Rum askeri vardı. Rum askerinin elinde bazuka genişliğinde ağzı olan bir silah vardı. Bir dakika kadar donup kaldım. Astsubayın cesareti sayesinde kendime geldim. Astsubay Rum'a: Gel ve silahını çabuk ver diye bağırdı. Silahı Rum askerinden alarak bana uzattı. Adanı koltuğa yaklaştırdık. Hani kimse yoktu demek için İngiliz askerlerini çağırdık. Seslerimize kapıda bıraktığımız arkadaşlar da geldi. Onların gelmesiyle İngiliz askerleri oradan kaçtı..."

Gazi Yaşar Üniver'in bu anısında astsubayın göstermiş olduğu cesaret bizlere; "Cesaret Türk askerinin mayasında vardır." sözünü hatırlatmaktadır. Cesaret vatan severliğin olmazsa olmazlarından. Otel odasında astsubayın soğuk kanlı ve korkusuzca Rum askere karşı göstermiş olduğu tavır taktire şayandır. Belki de Gazi Yaşar Üniver bu tavır sayesinde hayattadır. Gazinin anlatmış olduğu bu kahramanlık anısı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan vatanseverlik değerini ilişkilidir.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Hamza İnan harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

"...Kıbrıs'a gideceğimizi bize akşam yemeğinde bildirildi. Biz gideceğimizi öğrenince çok duygulandık. Çünkü orada yaşananlardan haberimiz vardı. Biz oraya ölümüne gidecektik. Hazırlığımızı yaptıktan sonra sabahleyin 28'inci Tümene doğru hareket ettik. Orada bir gün kaldıktan sonra Kıbrıs'a gitmek için Silifke'ye doğru yol aldık. Mersin Silifke'den helikopterle Kıbrıs'a gittik. Helikopterden Girne tarafına doğru atlayış gerçekleştirdik. Girne'ye iniş yapınca bizi mücahitler karşıladı. Mücahitlerle beraber deniz kıyısı boyunca ilerlemeye başlamıştık. Deniz kıyısı boyunca uzun bir süre ilerledikten sonra Beşparmak Dağları'na ulaştık. Bu ilerlememiz boyunca ara ara çatışma yaşıyorduk. Beşparmak Dağları'na manga halinde tırmanırken Konyalı asteğmenimiz, hangi yönden geldiği belli olmayan bir Rum kurşunuyla şehit oldu. Cenazesini Konya'ya gönderdik. Beşparmak Dağları'nda on beş-yirmi gün kadar kaldık. Bu kalış sürecimiz boyunca gıda konusunda her ne kadar zorluk yaşamış olsak da şikâyette bulunmadık. Dağ boyunca bol miktarda keçiboynuzu olduğundan dolayı sürekli onu yiyorduk..."

Gazi Hamza İnan'ın bu anısında ismini hatırlayamadığı Konyalı Asteğmenin şehit oluşunu şu ifade ile anlatmıştır; “...Beşparmak Dağları'na manga halinde turmanırken Konyalı asteğmenimiz, hangi yönden geldiği belli olmayan bir Rum kurşunuyla şehit oldu. Cenazesini Konya'ya gönderdik...” Vatan sevgisi sonucu Kıbrıs'ta bulunan Türk askerinin karşını çıkmaya, Rum askerinin cesareti yoktur. Bu durum sonucunda Rum askeri gizlenerek ateş gerçekleştirmiştir. Asteğmen yavru vatan Kıbrıs uğruna canını ortaya koymuştur. Bu durum Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan vatanseverlik değeriyle ilişkilidir. Ayrıca şehidin naaşının Konya'ya gönderilmesi de Kıbrıs Barış Harekâtı ve diğer savaşlar için nadir durumlardandır.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Necip Erdoğan harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Girne'den adaya giriş yaptık. Adaya giriş yaptığımızda tarih 21.07.1974'ü gösteriyordu. Belirli birliklere ve takımlara ayrılarak geceyi Beşparmak Dağları'nın eteklerinde geçirdik. Sabah saat beş sıralarında Beşparmak Dağları'na konvoy halinde belirli mesafelerle en az otuz grup çıkmaya başladık. İki saat sonra Beşparmak Dağları'nın tepe noktasına ulaştık. Burada gruplar halinde bir gün bekledik. Ayın yirmi üçü olduğunda biz bulunduğumuz yüz altı milimetre çap havandan yedinci aksımız birinci ve ikinci bölüğün emrine verildik. Bizler mevzülerimizi hazırlayıp havanlarımızı kurduktan sonra ateş idare kısmında odak hedeflerinin kaç kilometre oluşunu, hedefin cinsini ve buna göre barutun kullanılmasıyla oluşan hedef sayısını alıp hazır komutuna bildirdik. Atış emrini beklemeye başladık. Tekrardan atış emrini alarak atış konumuna bağladık. En az has tapa, ıtraklı tapa, tahütlü tapa olmak üzere en az her havan yirmi beş tane mermiyi Lapta Bölgesi'ne attık. Bu Lapta Bölgesi'nin bazı bölgelerine yer yer yüz altı milimetrelilik havanlarımızla atış yaptık. Beklememiz devam ederken tarih 14.08.1974'ü göstermekteydi. II. Kıbrıs Barış Harekâtı başlamıştı. Biz hazırlıkları yaparak tam teşekkür araçlarımızla hareket ettik. Tam Lefkoşa'ya girmek üzereyken dur emrini aldık. Beklemeye başladık. Hareket emrini beklerken bulunduğumuz bölgeye ara sıra tanzim mermisi düştüğünü görünce bu durumu takım komutanımıza bildirdik. Derken belirli alanlarda açıl emri verildi. Açılmaya çalışırken mermiler çok yakınımızdan geçmeye başladı. Bu sırada yakın silah arkadaşım Celal Sulu gelen bir merminin isabet etmesi sonucu yanımda şehit oldu. Ben beş dakika içerisinde yedi kişinin daha şehit oluşuna şahit oldum. Onları o halde gördükten sonra kanlarının yerde kalmaması için yemin ettim. Elimden geleni hareket sonuna kadar yapacağıma

dair kendi kendime söz verdim. Bu olay devam ederken uçak sesleriyle birlikte ortalığı büyük bir gürültü kapladı. Bu gelen Yunan uçakları mı bizim Türk uçaklarımızı derken bize tanzim vererek Rumların top mevziilerini bir anda yok etti. Bu durum bizlere hem büyük moral oldu hem de önümüzün açılmasını sağladı. İlerlemeye devam ederek bir Arcos iki Pehitli köylerini alarak İngiliz üssünü de ele geçirdik. Bu ilerlememiz biraz daha devam etseydi adanın tamamını alacaktık...”

Gazi Necip Erdoğan anlatmış olduğu bu anısında yanı başında duran silah arkadaşlarının şehit oluşunu ve kendisinin bu olay sonucu tepkisini şu şekilde ifade etmiştir; “...Derken belirli alanlarda açıl emri verildi. Açılmaya çalışırken mermiler çok yakınımızdan geçmeye başladı. Bu sırada yakın silah arkadaşım Celal Sulu gelen bir merminin isabet etmesi sonucu yanımda şehit oldu. Ben beş dakika içerisinde yedi kişinin daha şehit oluşuna şahit oldum. Onları o halde gördükten sonra kanlarının yerde kalmaması için yemin ettim. Elimden geleni hareket sonuna kadar yapacağıma dair kendi kendime söz verdim...” Bu anı da Gazi Celal Sulu’nun ve yedi kişinin şehit oluşu, Türk askeri için vatan sevgisinin kuru bir laftan ibaret olmadığını bizlere göstermiştir. Şehit olan askerlerimiz vatan, millet ve bağımsızlık gibi bazı kutsal değerler için genç yaşta canını feda etmiştir. Türk askeri yavru vatan olarak kabul ettiği uğruna Kıbrıs için canını ortaya koymayı kendisine şeref saymıştır. Bu anı da vatan sevgisi sonucu yaşananlar Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan vatanseverlik değerini bizlere işaret etmektedir.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Nevzat Erkan harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Biz çatışma halinde iken Türk uçakları da tepemizden geçiyordu. Rum mevziilerini bozguna uğrattıp bizim ilerlememizi kolaylaştırıyordu. Biz ilerleme halinde iken arkamızdan takviye olarak askerler geliyordu. Bizim mevzii aldığımız alanın tam karşısında üç katlı bir bina vardı. Bu üç katlı binanın en üst katından her Türk uçağı geçişinde yoğun ateş açılıyordu. Bu durumu komutanımıza izah ettik. Komutanımız böyle bir şeyin mümkün olmayacağını her tarafta Türk askerinin olduğunu söyledi. Bir süre geçtikten sonra ilk yardım aracını kullanan er yanıma geldi. Benden sigara istedi. Bende elimde kalan son sigarayı vermek istedim. Er sigaranın son olduğunu görünce almak istemedi. Sigarayı zorla aldırıldım. Sigarayı yaktı. Yere çökerek konuşmaya başladık. Bana İslâhiye’den geldiklerini ve yaralı taşıdıklarını söyledi. Benim nereli olduğumu ve adımın ne olduğunu sordu. Adımın Nevzat olduğunu ve Malatyalı

olduğumu söyledim. Ben de onun adını soracaktım ki sıhhiye er omzuma yaslandı. Elimi başının altına koyarak kaldırmak istedim. Elime bir ıslaklık ve sıcaklık geldi. Daha sonra fark ettim ki o ıslaklık kandı. Sıhhiye er tam alnının ortasından vurulmuştu. Ona karşıda bulunan o üç katlı binadan ateş edilmişti. Hemen nabzına baktım fakat nabzı nerede ise atmıyordu. Gözleri açık bir şekildeydi. Birkaç dakika içinde er şehit oldu. Erin sıhhiye aracı aşağıda duruyordu. Orada bekleyen askerlere bağırarak durumu anlattım. Er araca konulup götürüldü. Erin götürülmesinin ardından komutanıma bilgi verdim. Askerin karşıdan atılan ateş sonucu şehit olduğunu arkadaşım Hasan Cengiz'e dahi anlattım. Ben o acı ve şaşkınlıkla olayı komutanımıza ayrıntılı bir şekilde anlatmaya devam ederken karşıdan mermiler üzerimize yağmur gibi yağmaya başladı. Gelen ateşler sonucu mevziiden başımızı kaldıramaz hale gelmiştik. Derken bir patlama meydana geldi. Bu patlama sonucu üçüncü topun mevzii çukuruna düştüm. Yandım anam feryadıyla hızlı bir şekilde top mermisini namluya sürüp tetiğe bastım. Top ateş edilen binanın penceresinden içeri girdi. Yanımdaki asker çabuk orta kolona bir daha at diye bağırdı. Benim ikinci atmamla birlikte binada yarım bir yıkım meydana geldi. Bunun ardından üçüncü topu da çatı katına atarak binanın çökmesini sağladım. Böylece ateş sesleri kesildi. Çöken bina da birinin Rum ileri gözetleyicisi olduğu üç yaralının ele geçirildiği bilgisi geldi. Bu olaylar yaşanırken çavuş arkadaşım Mehmet Koman'da bir başka çatışmada şehit olmuştu. Biz atış halinde olduğumuz için arkadaşımızla ilgilenememiştik. Altı askerimizde karşıdan gelen ateş sonucu yaralanmıştı. Yaralanan askerlerimizin kısa bir süre sonra Erdemli' de kurulan seyyar hastaneye nakledildiğini öğrendik. Ateşkesin ardından Rum askerlerinin mevziilerini, avcı çukurlarını ve ileri gözetleme yerlerini gördük. Aslında gördüğümüze inanmamıştık. Mevzii içerisine bir nevi mermi düşürülmesi imkansızdı. Yukarıdan dövülme yapılsa bile bir metre kalınlığında beton yuvalar yapılmıştı. Fakat Türk askerinden korktukları için tüm askeri mühimmatları orada bırakarak kaçtılar..."

Gazi Nevzat Erkan'ın anlatmış olduğu bu anı da ilk yardım aracını süren askerinin o araca şehit olarak nasıl bindirildiğini anlatmıştır. Vatan uğruna yarananları, şehit olanları taşıyan askerimiz bu sefer kendisi o makama talip olmuştur. Gazi Nevzat Erkan, ilerleyen dakikalar da yoğun ateş altında kalmıştır. Bu durum da Gazi Nevzat Erkan yavru vatan Kıbrıs uğruna göstermiş olduğu kahramanlığı şu şekilde ifade etmiştir; "...Gelen ateşler sonucu mevziiden başımızı kaldıramaz hale gelmiştik. Derken bir patlama meydana geldi. Bu patlama sonucu üçüncü topun mevzii çukuruna düştüm. Yandım anam feryadıyla hızlı bir şekilde top mermisini namluya sürüp tetiğe bastım.

Top ateş edilen binanın penceresinden içeri girdi. Yanımdaki asker çabuk orta kolona bir daha at diye bağırdı. Benim ikinci atmamla birlikte binada yarım bir yıkım meydana geldi. Bunun ardından üçüncü topu da çatı katına atarak binanın çökmesini sağladım. Böylece ateş sesleri kesildi. Çöken bina da birinin Rum ileri gözetleyicisi olduğu üç yaralının ele geçirildiği bilgisi geldi...” Gazi Nevzat Erkan bu ifadelerle cesur olduğunu gözler önündedir. Gazi Rum ileri gözetleyicisini ve üç Rum askerinin yakalanmasını sağlayarak belki de daha fazla Türk askerinin şehit olmasını önlemiştir. Bazen küçük ya da büyük kahramanlıklar savaşın sürecini değiştirebilmektedir. Ateşkesin ilan edilmesinden sonra Rum mevziilerine ilişkin gözlemlerini aktaran gazi yiğit Türk askeri karşısında Rumların üstün mühimmatına rağmen korkup kaçtıklarını ifade etmiştir. Bu anıda anlatılanlar vatan sevgisi sonucu yaşanacak türden gelişmelerdir. Bu anı da Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan vatanseverlik değerine bizleri yönlendirmektedir.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Fevzi Şahin harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Harekâtın ilerleyen günlerinde bizim taburu, toplarımızla beraber Mağusa-Lefkoşa arasında bir yere yerleştirdiler. Akşamdan o bölgeye varmıştık. Sabah yedi sularında baktık ki tepemizden Rumların iki tane fantonu geçiyordu. Bu faytonlar Yunanistan’dan gelip bizim askerleri bombalıyorlardı. Bizim uçaklar ise onları havada esir olarak indiriyordu. Bu durum öncesinde uçak tepemizden geçerken herkes teyakkuz halindeydi. Biz tabi Beşparmak Dağları’nda ilerlemişiz. Beş yüz metre ilerimizde bir uçak güm güm bomba bırakıyordu. Her taraf dumanlar içerisindeydi. Biri gelip bırakıyor sonra diğer bölgede devam ediyordu. Onlar geçerken Rumlar mevzileri kontrol ederlermiş. İlk gelişlerinde sürekli birbirlerine bakarak atıyorlardı. Bize de ateş emri geldi. İki saat durmadan ateş ettik. Dağ taş yangın yerine dönmüştü. Buğday tarlaları vardı ve hasat mevsimiydi. O buğday tarlaları baştan aşağıya yanmıştı. Hayvanlar telef oluyordu. İlerlemeye devam ettik ve Lefkoşa’daydık. Lefkoşa’da on iki katlı oteller vardı. Rumlar o otellerinin birinin son katına çıkmıştı. O otelden Türk askeri burada diyerekten hava topları ile bizim mevzileri göstermekteydi. Havan topları yüz metre kadar yakın çevremize düşüyordu. Yakınımıza düşmesi sonucunda şarapnel parçaları üzerimize doğru geliyordu. Yanımda Mehmet isminde bir arkadaşım vardı. Benimle uçaksavar silahı yani paletin başında görevliydi. Atılan bombalardan bir tanesi paletin yakınına düştü. Oradan çıkan şarapnel parçası o askerin dizlerine

isabet etti. Mehmet bağırmağa başladı. Mehmet'in bağırmasını duyunca ne olduğunu sorduk. Mehmet canının acısıyla bacağına bir şeyler olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Mehmet'in pantolonunu yukarıya çekti. Diz kapağı parçalanmıştı ve akan kan potinin içerisine doluyordu. Onu hastaneye götürdüler. Üsteğmenimiz ateşkes dedi. Biz ateşi kesmiştik ama diğer bölüklerden gümbür gümbür sesler gelmeye devam ediyordu. O sırada bir helikopter bizim dört yüz kişilik taburun önüne geldi. Dönme sesleri kulakları çok fazla rahatsız ediyordu. Yaralı askerler hastaneye götürülüyordu. Yaralı üsteğmenimizde vardı. Hastaneye götürülmek için bekliyordu. Yaralı üsteğmen bize üzerimizde dönen helikopterin yerimizi belli ettiğini söyledi. Helikopterin Türk bayrağı çekerek kamufle olduğunu belirtti. Bunu demesinin ardından hastaneye götürüldü. Biz ne olur ne olmaz diye yerimizi değiştirip kol üsteğmenine denilen sözleri söyledik. Komutanım helikopteri düşürelim mi? diye sorduk. Şöyle bir baktı ve o helikopterin bizim olduğunu söyledi. Türkiye'nin helikopteri ateş etmeyin dedi. Helikopter birkaç dakika sonra Rum tarafına geçti ve geçer geçmez bizim mevziilere yedi tane birden top atışı başladı. Gelen toplar elli metre falan sağa kaysaydı yedi yüz kişi birden şehit olurdu...”

Gazi Fevzi Şahin'in anlatmış olduğu bu anıda birden fazla kahramanlık olayı yaşanmıştır. Gazinin anlatmış olduğu anı şu ifadelerle yer vermiştir; “..Yanımda Mehmet isminde bir arkadaşım vardı. Benimle uçaksavar silahı yani paletin başında görevliydi. Atılan bombalardan bir tanesi paletin yakınına düştü. Oradan çıkan şarapnel parçası o askerin dizlerine isabet etti. Mehmet bağırmağa başladı. Mehmet'in bağırmasını duyunca ne olduğunu sorduk. Mehmet canının acısıyla bacağına bir şeyler olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Mehmet'in pantolonunu yukarıya çekti. Diz kapağı parçalanmıştı ve akan kan potinin içerisine doluyordu. Onu hastaneye götürdüler...”

Bu ifade de Mehmet'in vatanı uğruna nasıl yaralandığı anlatılmıştır. Yaralanma sonucu akan kan sayesinde Kıbrıs bağımsızlığına kavuşmuştur. Bir diğer ifadesinde Gazi şunları söylemiştir; “...Yaralı üsteğmen bize üzerimizde dönen helikopterin yerimizi belli ettiğini söyledi. Helikopterin Türk bayrağı çekerek kamufle olduğunu belirtti. Bunu demesinin ardından hastaneye götürüldü. Biz ne olur ne olmaz diye yerimizi değiştirip kol üsteğmenine denilen sözleri söyledik. Komutanım helikopteri düşürelim mi? diye sorduk. Şöyle bir baktı ve o helikopterin bizim olduğunu söyledi. Türkiye'nin helikopteri ateş etmeyin dedi. Helikopter birkaç dakika sonra Rum tarafına geçti ve geçer geçmez bizim mevziilere yedi tane birden top atışı başladı. Gelen toplar elli metre falan sağa kaysaydı yedi yüz kişi birden şehit olurdu...”

Kahramanlık Türk askerinin karakteristik

özellikleri arasındadır. Tankçı üsteğmenin dikkati sayesinde yüz askerın şehit olması önlenmiştir. Kahramanlık vatan sevgisi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Üsteğmenimiz burada vatani uğruna canını ortaya koyan askerleri korumuştur. Çeşitli kahramanlıkları bünyesinde barındıran bu anı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan vatanseverlik değeriyle ilişkilendirilebilir.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Hüseyin Akbıyık harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Biz yolda iken harekât başlamıştı. Kıbrıs'ta harekât sürecinde yemekler kısıtlıydı. Cephelede mevziilerimizi eşmiştik. Sabah şafak atarken bölük komutanımız ileride çorbamız hazırlanıyor. Gidin getirin dedi. Gittiğimizde bir asteğmenin çorba pişirdiğini gördük. Günlerdir aç olduğumuz için fazladan ekmeğ alabilir miyim diye sağa sola baktım. Komutan geldi. Rütbeler söküğ olduğundan rütbesini anlayamadım. Kazanın mevcudu kaç kişi diye sordu. Oradaki görevli askerden yedi yüz seksen cevabını aldı. Ufak bir tüpün üstünde yedi yüz seksen kişiye çorba pişti. Bize baktı ve devam etti. Görevliye bu arkadaşları bekletmeyin. Bu arkadaşlar cephe de olduğ u için tez gönderin dedi. Bize yarım kepçe çorba verdi. Mevziide o yarım kepçe çorbayı on bir kişi paylaştık. Biz o mevziide tam on dört gün kaldık. 14 Ağustos'ta II. Harekât başladı. Biz o mevziiden ateşlerden dolayı iki saate yakın çıkmadık. Daha sonra tek tek hedef belirleyerek ilerlemeye başladık. Rum köylerini sağdan ve soldan çembere alacak şekilde ilerliyorduk. Yeşil hat sınırına geldiğimizde orada bir hafta kaldık. Bir hafta sonra bizi geri desteğe alarak elimizdeki uzun silahları teslim etmemizi istediler. Bizde teslim ettik. Bize tabanca ile tomson verildi. Tabanca ile arama tarama yaparak esir topluyorduk. Esirleri toplayıp Girne'ye götürüyorduk. Girne'de de esirler iki yüz elli kişi olunca gemilere bindirilerek Türkiye'ye gönderiliyordu. Derken köyleri temizledik...”

Çanakkale savaşında yaşanan gıda sıkıntısı yer yer Kıbrıs Barış Harekâtında da yaşanmıştır. Bu durumu Gazi Hüseyin Akbıyık; “Küçük bir tüpte yedi yüz seksen kişiye çorba pişti.” sözleriyle ifade etmiştir. Gazi bu anıda vatan sevgisinden dolayı katlanmış olduğ u zorlukları dile getirmişti. Yavru vatan Kıbrıs uğruna askerler yeri geldiğinde aç kalmış günlerce mevzii de kalmıştır. Kıbrıs birtakım bedeller ödenerek Yunan işgalinden kurtarılmıştır. Bu anı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan vatanseverlik değeri bizlere işaret etmektedir.

Bir diğerkatılımcı olan Gazi Ekrem Aydoğmuş harekâta ilişkin anısını şu şekilde bizlere aktarmıştır;

“...Benim yanımda Hüseyin Süngü (Aydınlı) isminde bir arkadaşım vardı. Ben ona tezkeresini verecektim. Normal de askerlik süresini tamamlamıştı. Savaş çıktığı için evine dönmemişti. Rumlarla gerçekleştirdiğimiz bir çatışma sırasında başından vurulmuştu. Biz çatışma esnasında fark edememiştik. Kısa bir süre sonra, silah sesleri kesilince komutanıma dedim yan taraftan ses gelmiyor. Arkadaşım Hüseyin Süngü tekmiil vermiyordu. Yanına gittiğimde baktım ki orada şehit olmuş. Arkadaşım evli ve bir çocuğa sahipti. Arkadaşımın orada şehit düşmesinden belli ben resmini yanımda taşıyorum ve çocuğu ile halen görüşüyorum...”

Gazi Ekrem Aydoğmuş anlatmış olduğu bu anıda askerlik süresi bitmiş olmasına rağmen vatan sevgisinden dolayı fedakârlık örneği göstererek harekâta devam eden ve bu süreçte şehit olan Hüseyin Süngü’ye ait bilgi vermiştir. Şehit olan asker harekât esnasından evladının olmasına rağmen ada üzerindeki mazlumlara umut olmak için canını ortaya koymuştur. Bu anı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan vatanseverlik değeriyle ilişkilidir.

Bir diğerkatılımcı olan Gazi Ramazan Yıldız harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Kıbrıs’ta savaş olacak gideceğiz diye haberler yayılmaya başlamıştı. Ben de Kıbrıs’ta Türk halkının yaşamış olduğu acıları duyunca Kıbrıs’a gönüllü gitmek istedim. Bu haberin ardından komutanımız da Kıbrıs’a gidileceğinden bahsetti. Ben Karakol’da inzibatçıydım. Komutanın yanına gidip Kıbrıs’a beni de götürün dedim. Komutanım kurallar gereği inzibatçıların gidemeyeceğini söyledi. Ertesi gün tekrardan komutanın yanına gidip bende gitmek istiyorum dedim. Bu sefer beni çok kötü dövdü. Sen niye geliyorsun dedi. Üç gün boyunca komutanın yanına gittim. Sonunda seni bıçaklarım dedi. Kıbrıs’a gidecekleri günün akşamı komutan beni jiple karakoldan aldı. Meğerse beni dövdüğü için vicdan azabı çekmiş. O yüzden götürmeye karar vermiş. Sabah alayla birlikte yola çıktık. Bir gün Kurtalan’da kaldık. Sonra helikopterlerle Kıbrıs’a gittik. Savaş biz gittiğimizde başlamıştı. Yoğun ateş altın kaldık. Ben de o ateşlerin birinde küçük bir yara aldım. Bizim birlikten on iki şehit verdik. On dört arkadaşım da yaralanmıştı. Beşparmak Dağları’nda Malatya İzollu olan bir arkadaşım dört kuruşun yiyerek yaralanmıştı. Kıbrıs’ta ateşkes ilan edildiği vakit Türk köylerinin

oradaydık. Yaşlı bir bakkal vardı. Oraya gider Rumların kendilerine yapmış olduğu işkenceleri dinlerdik. Rumlar Türk köylerinin elektriğini kestiğinden dolayı köylüler çok zor durumdaydı. Köylüler gaz lambasıyla yaşamaya mahkûm edilmişti. Malatyalı arkadaşım elektrik işlerinden anlıyordu. Biz de bu duruma daha fazla dayanamadık. Rum köylerindeki gerekli elektrik teçhizatlarını söküp Türk köylerine taktık. Savaş esnasında iki gün yemek yemediğimiz zamanlar oldu. Su içmediğinden dolayı bayılan arkadaşlarımız dahi oldu...”

Gazi Ramazan Yıldız anısında şu ifadelere yer vermiştir; “...Kıbrıs'ta savaş olacak gideceğiz diye haberler yayılmaya başlamıştı. Ben de Kıbrıs'ta Türk halkının yaşamış olduğu acıları duyunca Kıbrıs'a gönüllü gitmek istedim. Bu haberin ardından komutanımızda Kıbrıs'a gidileceğinden bahsetti. Ben Karakol'da inzibatçıydım. Komutanın yanına gidip Kıbrıs'a beni de götürün dedim. Komutanım kurallar gereği inzibatçıların gidemeyeceğini söyledi. Ertesi gün tekrardan komutanın yanına gidip bende gitmek istiyorum dedim. Bu sefer beni çok kötü dövdü. Sen niye geliyorsun dedi. Üç gün boyunca komutanın yanına gittim. Sonunda seni bıçaklarım dedi. Kıbrıs'a gidecekleri günün akşamı komutan gelip jiple karakoldan aldı. Meğerse beni dövdüğü için vicdan azabı çekmiş. O yüzden götürmeye karar vermiş...” Gazi Ramazan Yıldız, vatan sevgisinden dolayı Kıbrıs'a gitmek istemiştir. Bu uğurda çeşitli ısrarlarda bulunan gazi birtakım bedeller dahi ödemeyi göze almıştır. Gazi Ramazan Yıldız pes etmemesi sonucu Kıbrıs'a gidebilmiştir. Kıbrıs'a gelen gazi Kıbrıs Türk halkının acılarına ortak olmuştur. Bu anı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan vatanseverlik değeriyle ilişkilidir.

4.2. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Aile Birliğine Önem Verme Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

İncelenen anılarda “*aile birliğine önem verme*” değerinin dört farklı anıda (f:4) yer bulduğu görülmektedir. Bu değere yer veren anılar aşağıda sunulmaktadır:

Gazi Fahrettin Tapar harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Bizim tabura akşamdan haber gelmişti. 1'inci Topçu Taburu tam teçhizat halinde direksiyon başına... Emir gelir gelmez Ankara'ya doğru yola çıktık. Etimesgut'a vardığımızda oradaki toplanan diğer birlikleri gördük. Hafiften yağmur yağıyordu. Orada arkadaşlarla helalleştik. Sabaha kadar orada beklemek zorunda kaldık. Sabah

olduğunda Konya istikametine doğru yola çıktık. Yollar çok kalabalıktı. Yolun her iki tarafında insanlar toplanmıştı. Her yerden bize selam vererek ellerindeki bayrakları sallıyorlardı. Bununla birlikte aracımıza yiyecek atıyorlardı. Konya halkı adeta bizden daha heyecanlı bir durumdaydı. Konya'dan yolumuza devam edip Mersin'e geldik Biz Mersin'e geldiğimizde I. Harekât başlamıştı. Biz üç-beş gün Mersin Taşucu'nda kaldık. Bir gün bizleri gemilere bindirdiler. Gemi ağırlıktan dolayı hareket etmedi ve bizleri indirdiler. Oysaki çok heyecanlanmıştık. Bu sırada I. Harekât bitti. Gemi hareket etmeyince Zekeriya Asteğmen bizlere moral amaçlı Kıbrıs'a gitmeden şurada denize girin dedi. Ben köylü çocuğuydum ve hayatımda deniz görmemiştim. Bu durumu teğmenimize de söyledim. Nasıl gireyim teğmenim deniz yüzü görmedim ben dedim. Bir süre geçtikten sonra zar zor denize girdim. On dakika kadar eğlenmiştik ki bir arkadaş Fahrettin babanla annen seni arıyor diye bağırdı. Bende denizden heyecanla çıkıp asteğmenin yanına koştum. Gittiğimde annemle babam orada oturuyorlardı. Annem beni görünce bir yandan ağlarken diğer yandan da koşmaya çalışıyordu. Orada bana öyle bir sarıldı ki unutamıyorum. Beni şu şekilde bulmuşlar: Yoldan şehir minibüsleri gidip gelmekteydi. Bizler de onlara ya ulaşır ya ulaşmaz diye mektup veriyorduk. Bunun karşılığında bizden hiçbir ücrette talep etmiyorlardı. Annemle babam bu minibüslerden birine denk gelmişler. Böylece beni bulmuşlar..."

Gazi Fahrettin Tapar'ın anlatmış olduğu bu anı da şu ifadeler yer almaktadır; "...Fahrettin babanla annen seni arıyor diye bağırdı. Bende denizden heyecanla çıkıp Asteğmenin yanına koştum. Gittiğimde baktım annemle babam orada oturuyorlardı. Annem beni görünce bir yandan ağlıyor bir yandan da koşmaya çalışıyordu. Orada bana öyle bir sarıldı ki unutamıyorum. Beni şu şekilde bulmuşlar: Yoldan şehir minibüsleri gidip gelmekteydi. Bizler de onlara ya ulaşır ya ulaşmaz diye mektup veriyorduk. Bunun karşılığında bizden hiçbir ücrette talep etmiyorlardı. Annemle babam bu minibüslerden birine denk gelmişler. Böylece beni bulmuşlar..." Gazinin ailesi evlatlarının harekâta gitmesi nedeniyle son defa da olsa onu görmek istemiştir. Bu doğrultu da Malatya'dan Mersin'e gitmiştir. Toplumun en küçük yapı taşı olan aile aynı zamanda devletin de temelini oluşturmaktadır. Bundan dolayı aile birliğine verilen önem aynı zamanda devlete verilen önemi de göstermektedir. Bu anı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan aile birliğine önem verme değeriyle ilişkilidir.

Bir diğ er katılımcı olan Gazi Hasan Cengiz harekâta ilişkin bir diğ er anısı Şu Şekilde anlatmıştır;

“...Biz sũrekli ilerleme halindeydik. Rumların kurduğu bir tuzağ a denk geldik. Çift katlı bir evin ũzerindeki havalandırma deliğ i kısmına bir Rum komutan bir silahı dik bir Őekilde indirerek sabitlemiş. Kendisi iki Rum askerle o kısımdaydı. Bende gųrũnmeden dışarı ıktım. Őnũme mermi dũřtũ. Merminin geliş Őnũnũ takip ettiğ imde çatıya dođ ruyd u. Ben ve yanımıdaki Mardinli arkadaş ile çatıya çıktık. Ben makineli tũfeđ in ipini kestim Rum komutan ipi çektikçe ben namluya verdim, sıkıyordu. Rum komutan zannediyor ki o sabitleme sonucu silah ateşleniyor. Ben arkadaşlara nerede olduklarını işaret ediyordum. Onları yakalayıp dışarı çıkarttık. ıkarttığımızda yanımızda bulunan mũcahitlerden Mustafa Ali: Ben bunları tanıyorum! diye bađ ırdı. Međerse bunlar Ali'ye çok işkence yapmış. Ali'yi bađ layarak annesine, bacısına, karısına yapmadıkları işkence kalmamış. Mustafa Ali'nin Rum komutanları tanınasıyla birlikte bunları ben ųldũreceđ im demesi bir olmuştu. Arkadařlar Ali'yi zor tutuyordu. Bize yaptıkları işkenceleri anlatıp ailesini bunların ųldũrdũđ ũnũ sųylũyordu. Hatta bacısının tırnak izinin Rum komutanın yũzũnde olduğ unu sųylemiřti. O tırnak izleri sayesinde o komutanı tanıdığ ını belirtiyordu. Mũcahit Ali ığ lık çığ lığ a hem ađ lıyor hem de O Rumları ųldũrmek istediğ ini sųylũyordu. Fakat biz Rum komutanı esir almak zorunda olduğ umuzdan dolayı Ali'nin ųldũrmesine izin veremedik...”

Gazi Hasan Cengiz anlatmış olduğu bu anı da Őu ifadelere yer vermiştir; *“...Onları yakalayıp dışarı çıkarttık. ıkarttığımızda yanımızda bulunan mũcahitlerden Mustafa Ali, 'Ben bunları tanıyorum' diye bađ ırdı. Međerse bunlar Ali'ye çok işkence yapmış. Ali'yi bađ layarak annesine, bacısına, karısına yapmadıkları işkence kalmamış. Mustafa Ali'nin Rum komutanları tanınasıyla birlikte bunları ben ųldũreceđ im demesi bir olmuştu. Arkadařlar Ali'yi zor tutuyordu. Bize yaptıkları işkenceleri anlatıp ailesini bunların ųldũrdũđ ũnũ sųylũyordu. Hatta bacısının tırnak izinin Rum komutanın yũzũnde olduğ unu sųylemiřti. O tırnak izleri sayesinde o komutanı tanıdığ ını belirtiyordu. Mũcahit Ali ığ lık çığ lığ a hem ađ lıyor hem de O Rumları ųldũrmek istediğ ini sųylũyordu...”* Gazi bu anısında mũcahit Ali'nin ailesinin nasıl Őehit edildiğ ini aktarmıştır. Ali'nin bađ lanarak, karşısında ailesinin birtakım işkencelerle ųldũrũlmesi... Bu durum karşısında Ali'nin elinden hiçbir Őeyin gelmemesi... Rum askerler mũcahit Ali'ye ailesi karşısında aresizliđ i yaşatmıştır. Mũcahit Ali'nin ailesinden geriye hiç kimse kalmamıştır. Mũcahit Ali Rum askerlerinden intikam alarak ailesine karşı son

görevini yerine getirmek istemektedir. Bu anı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan aile birliğine önem verme değeriyle ilişkilidir.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Hasan Tay harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Kıbrıs’a bizim bölükten on yedi kişi gönüllü gitmişti. Ben de onlardan biriydim Kıbrıs’a gittiğimizde herkes branşına göre ayrılmıştı. Bende piyade makineli tüfek nişancısı olarak Kıbrıs Barış Kuvvetleri Komutanlığına bağlandım. General Bedrettin Demir’in alayındaydık. Ben A-4 ve A-6 silahlarını kullanıyordum. Biz karaya çıktığımızda yerlerde çok yoğun bir şekilde kan izleri vardı. Çıkarma yaptığımız kıyıda üç binden fazla asker vardı. Bizi Girne Boğazına gönderilmiştik. Boğaza gidip mevzilendik. Giderken yoğun çatışmalar meydana geliyordu. Oraya gittiğimizde harekâtın ikinci ya da üçüncü günüydü. O bölgede uzun bir süre kaldık. II. Harekât başladı. Bize Girne bölgesindeki esirleri toplama görevi verildi. Rum esirleri Balapayis köyünde topluyorduk. Balapayis köyündeki esirleri de toplayarak üç-dört gün içerisinde Lefkoşa’ya götürüyorduk. Bu üç-dört gün içerisinde Girne’de yetmiş yaşlarında beli bükülmüş bir kadınla karşılaştık. Biz esir toplarken bir yandan bağıyor bir yandan da saçlarını yolarak bizlerden esirleri kendisine vermemizi istiyordu. Yaşlı kadının iki oğlu da mücahitmiş ve Rumlar tarafından şehit edilmiş. Bu olay kadının ciğerini o kadar yakmış ki esirleri öldürüp kanlarını içmek istediğini bizlere söylüyordu...”

Gazi Hasan Tay’ın bu anısında şu ifadelere yer ver vermiştir; *“...Girne’de yetmiş yaşlarında beli bükülmüş bir kadınla karşılaştık. Biz esir toplarken bir yandan bağıyor bir yandan da saçlarını yolarak bizlerden esirleri kendisine vermemizi istiyordu. Yaşlı kadının iki oğlu da mücahitmiş ve Rumlar tarafından şehit edilmiş. Bu olay kadının ciğerini o kadar yakmış ki esirleri öldürüp kanlarını içmek istediğini bizlere söylüyordu...”* Bu ifadelerde Kıbrıslı yaşlı bir kadının mücahit olan iki oğlunun Rumlar tarafından şehit edildiği anlaşılmaktadır. Bu durum sonucunda yaşlı kadının aile birliği bozulmuştur. Türkler açısından aile birliğinin önemi çok büyüktür. Bundan dolayı aile birliği bozulan yaşlı kadın bunun sorumlularına karşı büyük bir öfke duymaktadır. Bu anı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan aile birliğine önem verme değerini bizlere işaret etmektedir.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Hasan Hüseyin Başbüyük harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Mersin Ovacıkta toplandıktan sonra helikopterle Kıbrıs'a intikal ettik. Rumlarla yoğun çatışmalar yaşıyorduk. Ben Makine nişancısıyım. Bu çatışmaların birinde benim yardımcılarımdan Cem ve Necip yaralandı. Yaralıları hastaneye gönderdik. II. Harekât' ta bizim Asteğmen Mesut Bulgurdu. Biz öyle bir yere girdik ki çok şaşırmiştık. Toprak evşe gibi gitmiş ve çukurlaşmıştı. Bize karşı taraftan yoğun ateş geliyordu. Bu ateşlerden dolayı oraya gitmek istedik. Mücahit bizim asteğmene burada mayın olabileceğini söyledi. Fakat biz gitmek istiyorduk. Birkaç kişi mücahittin dediği o mayınlı bölgeye gitti. Biz uzun bir süre bekledik fakat dönen olmadı. Başımızdaki başçavuş buradan gitmemiz gerektiğini aksi takdirde gelecek olan havan mermisinde hiç birimizin sağ kalmayacağını söyledi. Oradan çıkarak ilerlemeye devam ettik. Karşıdan ateşler gelmeye devam ediyordu. Ateşlerin yoğunluğu artınca bizde siper aldık. Birden fak ettik ki onların betondan yapılmış ağır gülleleri var. Oradan da ateş etmeye başladılar. Bizim roket atarcı arkadaş nişan alıp onları vurunca büyük bir gürültü duyuldu. Oradan ayrılarak ilerlemeye devam ettik. Gittiğimiz yerde adamlar havuza girip eğleniyordu. Bir tarafta savaş olurken diğer tarafta böyle bir eğlence yapılıyor olması şaşırtıcıydı. Ben Kıbrıs'ta bunları yaşarken babamgile Hasan Hüseyin şehit oldu diye haber gelmiş. Bunu duyan babam soluğu askerlik şubesinde almış. Şubedeki görevliler nasıl olur bize öyle bir bilgi gelmedi diye babamı sakinleştirmeye çalışmış. Babam sakinleşince size kim bu bilgiyi verdi diye sormuşlar. Babamda kimden duyduğunu anlatmış. Gerçekler ortaya çıkınca babam da rahatlayarak eve gitmiş. Bundan dolayı terhis olup eve dönünce kurbanlar kesildi. Kalabalık bir karşılama yapıldı...”

Gazi Hasan Hüseyin Başbüyük kendisi harekât sürecinde yaşadıkları anlatırken bir yandan da ailesinin Türkiye'de yaşamış olduğu olaya değinmiştir. Gazinin ailesine ulaşan şehit haberinin hemen ardından babası canının acısıyla soluğu askerlik şubesinde almıştır. Çünkü aileden bir kişinin eksikliği ömür boyu kapanmayacak yaralara neden olacaktır. Gazi Hasan Başbüyük'ün babası askerlik şubesin de yaşanan diyaloglar sonucunda doğruları öğrenip sakinleşmiştir. Ailesi Gazi Hasan Hüseyin Başbüyük'ün askerlik bitiminde geldiğinden dolayı kurbanlar kesmiştir. Gazinin gelmesiyle ailede büyük coşku yaşanmış aile birliği sağlanmıştır. Ailenin birlik ve bütününe önemine değinen bu anı bizlere Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan aile birliğine önem verme değeriyle ilişkilidir.

4.3. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Bağımsızlık Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

İncelenen anılarda “bağımsızlık” değerinin bir anıda (f:1) yer bulduğu görülmektedir. Bu değere yer veren anı aşağıda sunulmaktadır:

Gazi Mustafa Aygün harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Kıbrıs'ta mağdur olan esir alınan halk beni çok etkilemişti. Ada'daki Türk halkına yardım etmek her Türk askerinin görevi olduğu gibi benim de görevimdi. Bu görevi yerine getirmem için elimden ne geliyorsa yapmam gerekiyordu. Büyük ve Küçük Kaymaklıdan 81 rakımlı tepeden Lefkoşa'nın bitişiğine kadar sürekli devriye halindeydik. Ben altı makinalı tüfekçiydim. Karşıda üç yüz kişilik düşman kuvveti varsa bize yani büyük silahlara ateş ederdi. Küçük silahlara nazaran daha çok hedef halindeydik. Biz bir alay taburda üç kişiydik. Bizim bölükten şehit olan çok olmuştu. Benim silahım büyük olduğundan dolayı ateş açınca etki alanı geniş oluyordu. Zati uçaklar mevziideki Rum birliklerini bombardıman ediyordu. Kalan sağlarda oradan oraya kaçarken biz vuruyorduk. Adada acı ve tatlı günlerimiz oldu ama acı günlerimiz daha fazla oldu. Haftalarca ekmek bulamadık. Su bulamadık. Yiyecek sıkıntısı çok çektik. Üstümün başımın delik deşik olduğunu çok bilirim. Sürünmekten dirseklerimin, bileklerimin yırtıldığını ben bilirim. Savaştasın ister istemez oluyordu bu sıkıntılar. Çekmek zorundasın. Vatan için millet için ada da yaşaması güçleştirilen Kıbrıs Türklerinin bağımsızlığı için çekmek zorundaydık. Açta olursun gerekirse ölürsün de kalırsın da mecbur. Savaş bu başka bir şey değil ki. Savaşı Allah kimsenin başına vermesin ama savaş olmazsa barışta olmuyor...”

Türklerde Kürşat ayaklanması ile başlayan bağımsızlık ateşi Kıbrıs Barış Harekâtında da kendisini göstermiştir. Gazi Mustafa Aygün harekât sürecine ilişkin şu bilgileri aktarmıştır; *“...Adada acı ve tatlı günlerimiz oldu ama acı günlerimiz daha fazla oldu. Haftalarca ekmek bulamadık. Su bulamadık. Yiyecek sıkıntısı çok çektik. Üstümün başımın delik deşik olduğunu çok bilirim. Sürünmekten dirseklerimin, bileklerimin yırtıldığını ben bilirim. Savaştasın ister istemez oluyordu bu sıkıntılar. Çekmek zorundasın. Vatan için millet için ada da yaşaması güçleştirilen Kıbrıs Türklerinin bağımsızlığı için çekmek zorundaydık. Açta olursun gerekirse ölürsün de kalırsın da mecbur. Savaş bu başka bir şey değil ki...”* Gazi Aygün bu ifadede Kıbrıslı Türklerin bağımsızlıklarına kavuşması için kendisinin yaşamış olduğu zorluklardan bahsetmiştir. Bağımsızlığın kazanılması için her zaman çeşitli bedeller ödenmiştir. Bu

bedellerden birkaçı da Gazi Mustafa Aygün'ün anısında mevcuttur. Bu anı Sosyal bilgiler eğitiminde yer alan bağımsızlık değerine bizleri yönlendirmektedir.

4.4. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Barış Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

İncelenen anılarda “barış” değerinin bir anıda (f:1) yer bulduğu görülmektedir. Bu değere yer veren anı aşağıda sunulmaktadır:

Gazi Mehmet Öztürk harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Kayseri Hava İndirme Tugayında askerliğimi yapmaktaydım. Kıbrıs'a gideceğimizi çarşamba günü öğrendik. Tugayı cumartesi günü boşalttık. Cumartesi sabah 06:30-07:00 gibi uçaklara binerek Kıbrıs'a doğru yola çıktık. Kıbrıs Bölgesi'nde 250/300 metreden muharebe atlayışı gerçekleştirdik. Bu benim on beşinci atlayışım oldu. Kıbrıs Bölgesi hakkında komutanımız Yüzbaşı Sami Akbulut bize bilgi vermişti. Komutanımız orada görev yaptığı için arazi yapısı vs. hakkında bilgiye sahipti. Bölge çok dağlık bir bölgeydi. Benim iniş yaptığım esnada ayağım kırıldı. Damarımda da çatlak oluştu. Benimle yaralanan diğer arkadaşları da alıp bölgedeki hastaneye götürdüler. Hastanede gerekli tedaviyi yaparak ayağımı alçıya aldılar. Yirmi beş gün kadar hastanede kaldım. Taburcu olduktan sonra tekrar birliğime döndüm. Ben hastanede iken Yüzbaşı Sami Akbulut'un harekâtın ikinci günü şehit olduğu haberi gelmişti. Çok üzülmiştim. Kıbrıs'ta kaldığım süre içerisinde mücahitlerle beraberdik. Mücahitler bize Rumların kendilerine yaşattıkları acıları anlatıyordu. Mücahitler şu sözleri söylemişti: Türk askeri adaya gelmeden önce ada da bizlere çok şeyler yaşattılar. En basitinden temel gıda maddelerimizi karşılamak için pazarda satış yapmamıza dahi izin vermiyorlardı. Sizin burada hiçbir hakkınız yok diyerek sürekli olay çıkartıyorlardı. Bu durum Türk askeri adaya gelene kadar sürdü. Siz buraya gelince barış getirdiniz. Bu barışı hem bizim için hem de Rumlar için getirdiniz. Kıbrıs'taki Rumlara da eziyet ediliyordu. Zati Türk askeri nereye gitse oraya barış götürür... Mücahit'in söylemiş olduğu bu sözlerden çok etkilenmiştik. Barış'ın önemini bu harekât sürecinde anlatılan olaylardan çok daha iyi anlamıştık. Mücahitler bize Rumların Türk köylerine yapmış olduğu soykırımlardan da bahsetti. Bu katliamlar hala gün yüzüne çıkmaya devam etmektedir. Atlılar köyündeki seksen beş kişinin toplu mezarı, on beş aylık bebeğinin dahi canına kastetmeleri, onun ilerisindeki köyde otuz

beş kişilik toplu mezar. Unutulması mümkün olan olaylar değil bunlar. İnsan olan unutulabilir mi?”

Gazi Mehmet Öztürk'ün anlatmış olduğu bu anı da mücahitlerin şu ifadelerine yer vermiştir; *“...Türk askeri adaya gelmeden önce ada da bizlere çok şeyler yaşattılar. En basitinden temel gıda maddelerimizi karşılamak için pazarda satış yapmamıza dahi izin vermiyorlardı. Sizin burada hiçbir hakkınız yok diyerek sürekli olay çıkartıyorlardı. Bu durum Türk askeri adaya gelene kadar sürdü. Siz buraya gelince barış getirdiniz. Bu barışı hem bizim için hem de Rumlar için getirdiniz. Kıbrıs'taki Rumlara da eziyet ediliyordu. Zati Türk askeri nereye gitse oraya barış götürür...”* Esasen bu sözler harekâtın yapılaş amacını da açıklamaktadır Adada bulunan her iki toplumda o dönem şartlarında barışa muhtaçtır. Mücahitlerin Rumların onlara yapmış olduğu eziyetleri anlatması, yapılan soykırımlar sonucundaki toplu mezarlar barışın önemini gözler önüne sermektedir. Gazi Mehmet Öztürk'ün anlatmış olduğu bu anı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan barış değeriyle ilişkilendirilebilir.

4.5. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Dayanışma Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

İncelenen anılarda “*dayanışma*” değerinin beş farklı anıda (f:5) yer bulduğu görülmektedir. Bu değere yer veren anılar aşağıda sunulmaktadır:

Gazi Mehmet Peker harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Harekâtın ilerleyen günlerinde bir vatandaşın göndermiş olduğu yardım paketi geldi. Bu paket beni çok etkilemişti. Türkiye'den kamyonlarla yardım geliyordu. Vatandaş ellerinde ne varsa topluyordu. Belediye Başkanlarının organizasyonu ile bu paketler Kıbrıs'a gönderiliyordu. Diyelim ki bir kamyon paket geliyor. Ertesi gün bir kamyon canlı hayvan geliyordu. Herkes kamyonu bir şeyler koymak istiyordu. Bir kadında bir çıkın tutmuş. Çıkının içerisine; bir avuç fasulye, bir avuç bulgur, bir kaşık salça koymuş. Kısaca elinde ne varsa koymuş. O çıkını açtığımızda gördüklerimiz o kadar duygulandırmıştı ki unutamiyorum. Bir yemek dahi olamayacak kadar az bir şeyler vardı. Biz onların gönülden hissiyatlarsa koyulduğunu hissettik. Çıkını gördüğümüzde hümgür hümgür ağladık. Anadolu insanının bakış açısı yardımseverliği, dayanışması vatanseverliği anlatılmaz ancak orada yaşanır...”

Gazi Mehmet Peker'in anlatmış olduğu bu anısında Millî Mücadele döneminde başlatılan yardımlaşma ve dayanışma kampanyalarının Kıbrıs Barış Harekâtında da başlatıldığını görmek mümkündür. Anadolu insanın birlik ve beraberlik çatısı altında ellerinde ne varsa bunu Türk askeriyle paylaşması vurgulanmıştır. Kadının göndermiş olduğu çikin belki de elindeki son yemek malzemesidir. Bu durum da dahi Türk askerini düşünerek dayanışma örneği göstermiştir. Bu anı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan dayanışma değeriyle ilişkilendirilebilir.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Yaşar Yılmaz harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Harekâta gönüllü katılmışım. Mersin'den I. Harekâta katılmak için çıkartma yaptık. Akşam komandoları sabah da bizi adaya bıraktılar. Bıraktıklarında bizim mermilerimiz dahi ıslanmış ateş edemez hale gelmişti. Fakat biz kendimizi dağa çıkana kadar korumak zorundaydık. Birden yoğun kurşun altında kaldık. Hava biraz ısındığından dolayı mermiler zor da olsa ateş almaya başladı. Bizim önümüze geriden gelen komandolar geçti. Onlar olmazsa biz Beşparmak Dağları'na sağlam çıkamazdık. Beşparmak Dağları'nda biz gördüğümüzden değil de ateşin geldiği yöne ateş açmaya çalışıyorduk. O sırada benim kafamda miğfer vardı. Birden kafamda sıcaklık hissettim. Miğferi çıkarıp baktığımda kurşunun sıyırıp geçip teğmenimize isabet ettiğini anladım. Teğmenimiz orada şehit oldu. İlerlediğimiz süre içerisinde ateşler devam ediyordu. Akşamları nöbetler için nöbet kuyrukları oluşturuyorduk. Bu nöbet kuyruklarında kim rahatsız olursa onun yerine de nöbet tutuyorduk. Günlerce aç sefalet içinde olduğumuz zamanlar oldu. Bir dilim ekmeği paylaştığımız zamanlarda... II. Harekât' ta biz çoban onlar kuzuydu. Onları biz genellikle tanklara bağlı bir şekilde buluyorduk...”

Gazi Yaşar Yılmaz bu anısında Kıbrıs'a iniş gerçekleştirdiklerinde mermilerin ıslandığını dolayı ateş edemez duruma geldiğinden bahsetmiştir. Yaşanılan savaş şartları gereği askerler kendilerini korumak zorundadır. Gazinin de içerisinde bulunduğu gruba komandolar yetişerek dayanışma örneği göstermiştir. İlerleyen süreçlerde Gazi Yaşar Yılmaz'ın asteğmeninin şehit olduğu aktarılmıştır. Gazi akşamları nöbet kuyrukları oluşturduklarından bahsetmiştir. Harekâtın uzun sürmesi ve arazi şartlarından dolayı birtakım rahatsızlıklar meydana gelmiştir. Yaşanan bu rahatsızlıklar da askerlerimiz dayanışma örneği göstermiştir. Savaşlar dayanışma sonucu kazanılmaktadır. Bu duruma bu harekât en güzel örnektir. Gazi Yaşar Yılmaz'ın

anlatmış olduğu bu anı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan dayanışma değeriyle ilişkilidir.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Mehmet Ali Ecer harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Kıbrıs’a gideceğimizi Ankara’da Hüseyin Gazi Dağı’nda mevzii de iken haber almıştık. Komutanımız gelip bize haber verdi. Harekât için hazırlık yaparak cephaneleri yükledik. Cephane yüklemesini tamamladıktan sonra emir geldi. Gelen emirle beraber cephaneyi geri indirdik. Kısa bir süre sonra tekrar yüklememiz emredildi. O akşam eğitim alanında uyuduk. Sabah yola düştük. Yolda konvoy halinde iken Türk halkının bizlere desteğine şahit oluyorduk. Konvoy halinde giderken bizlere atılan beşer kiloluk bisküvi kutularını ve Bafra sigaralarını Reo’nun arkasına koyuyorduk. Mersin’e vardık. Taşucu’nda sekiz gün bekledik. Sekizinci gün sonunda emir geldi. Koşarak gemilerine bindik. Silahlarımız ağırdı. İçerisinde Reolarla götürülen uçaksavarlar, M-51 uçaksavarlar bareti falan vardı. Kıbrıs’a vardığımızda üç gün üç gece atış menzilin dışında denizde kaldık. Komandolar geldi. Önümüzü temizledikten sonra bizde karaya çıktık. Biz bir nevi önümüzden giden askerin savunmasını yapıyorduk. İlerlemenin ardından biz Kırnı’ya ulaştık. Kırnı’dan sonra Mağusa’ya oradan da Paşaköyü’ne çıktık. Biz Paşaköyü’nde iken de II. Harekât başlamıştı. Girne’de üzerimize kurşunlar yağdığı zamanlardandı. Dört arkadaş taşların arkasına saklanmak zorunda kaldık. Mermilerin hangi yönden geldiğini bilmiyorduk. Ertesi gün oldu. Burada ölmeye öleceğiz hiç olmazsa açlıktan ölmeyelim diye düşünmeye başlamıştım. Kafamı kaldırdım baktım ileride bir incir ağacı görünüyor. (Tam incir mevsimiydi). Sürünerek ilerledim daha sonra kalktım. Koşarak incirin yanına gittim. Kepimin içerisini incirle doldurdum. O an fark ettim ki incir ağacı yamaçtaymış ve görünen kısım sadece dallarıymış. Yamacın alt tarafında da dere vardı. Dere de çok fazla kamışlık bir alandı. Kamışların içerisinden girerek ilerlemeye başladım. İlerledikten sonra karşıma bir havuz çıktı. Havuzun kenarlarında da limon ağaçları vardı. Fakat henüz limon mevsimi olmadığı için sararmamıştı. Birkaç tane limonu aldım ve havuzun kenarındaki betonlarda kırarak yedim. Limonu yedikten sonra havuzun içerisine girerek elbiselerimi yıkadım. Ben elbiselerimi yıkayıp havuzdan çıkarken arkadaşlar mayın arama cihazı ile geldi. Meğerse benim koşarak ilerlediğim arazide yoğun miktarda mayın varmış. Bana denk gelmemiş. Arkadaşların yardımı ile oradan zar zor çıkabildim. Biz orada aç kaldık susuz kaldık sadece keçi boynuzu ile

beslendiğimiz oldu. Hatırlıyorum bir eve gittim. Bir çuval soğan getirdim. Soğanı surf değişiklik olsun diye bisküvi ile yedik...”

Gazi Mehmet Ali Ecer’in anlatmış olduğu bu anı da şu ifadelere yer vermiştir; *“...Yolda konvoy halinde iken Türk halkının bizlere desteğine şahit oluyorduk. Konvoy halinde giderken bizlere atılan beşer kiloluk bisküvi kutularını ve Bafra sigaralarını vb. şeyleri Reo ’nun arkasına koyuyorduk...”* Askerinin her zaman yanında olan Türk milleti bunu Kıbrıs Barış Harekâtı için yola koyulan askerlere de göstermiştir. Askerlerin harekât süreci boyunca aç kalmasını önlemek için ellerinde bulunan bisküvi kutuları vb. şeyleri konvoyla yol alan askere vermiştir. İlerleyen süreçte ise komandoların yolu açmasıyla hareket edebildiklerini vurgulamıştır. Gazi Mehmet Ali Ecer harekâtın devamında aç olması nedeniyle mayınlı araziye girmiştir. Arkadaşlarının yardımıyla kurtulduğunu ifade etmiştir. Toplumsal birliğin sağlanması amacıyla taşıyan dayanışma bu anıda da kendisini göstermektedir. Bu anı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan dayanışma değeriyle ilişkilidir.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Ali Avşar harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Gündüz saat 09:30 gibi Kıbrıs Girne’de suyun içine iniş gerçekleştirmiştik. O gün akşama kadar ormanın içinde meşe ağaçlarının altında gizlenmek zorunda kaldık. Derken askeri araçlara binmemiz emredildi. Araçlara binip yola çıktık. Hamitköy mandırasına gidip mevzilendik. Gece saat 24:00’da alarm verildi. Türk uçakları sabah 05:20’de taarruza geçmişti. Saatler 09:00’u gösterdiğinde top ateşine başladık. Ertesi gün sabah 10: 00 civarı Güvercinlik’e doğru yola koyulduk. Yolumuzu köprü altında bombalı bir kişi kesmek istedi. O Rum’u hemen yakaladık. Güvercinlik’in dışında mevzilenmiştik. Orada bir hafta boyunca aç susuz orada kaldık. Bir kap yemeği beş kişi bölüşür bir ekmeği dört asker yedik. Oradan Kınık isminde bir mevkiye gittik. Orada da on beş güne yakın gün mevzilendik. Üzerimize bir süre top atışı yapıyordu. Buradan da mevzii değişimi yapıp Gazi köyüne çıktık. Devamlı olarak bir çadırda iki kişi kalırdık. İleride çadırın lazım olacağını düşünerek. İki ay boyunca banyo yüzü görmemiştik. Saç sakalımız dahi birbirine karışmıştı. Er, erbaş hatta subayların dahi hepsi birbirine benzer olmuştu. Mevzii değişimi ile Değirmenlik’e oradan da Lefkoşa’ya gittik. En son havaalanının arka kısmında yer alan Gazi köyüne yerleştik. Orada tenekelerle su ısıtıp banyo yaptık. Hepimiz gece gündüz fark etmeden nöbetteydik. Gece dört asker bir Rum askerini yakalayarak bölüğe teslim etti. Gazi köyünün ardından

Akıncılar köyüne çıkararak gözetleme yeri kurduk. Bu gözetleme kulesine Rum mevziisinden sürekli atış yapılırdı. Gece gündüz yirmi dört saat aç susuz nöbet tutardık. Bir gece sabaha kadar Rum ateşi altında kaldık. Bizim Türk köylerimize baskın yapıp çocukları duvarlara mihlayıp öldürmüşler. Geriye kalanı ise kesip bırakmışlar. Köylerde şanslı insanlardan birkaçı ailelerini alıp kaçmış. Tüm eşyalarını evlerinde bırakmış. Savaş anında bize ekmek uçaktan bırakılırdı. Harekât durduktan sonra arazide devamlı olarak mevzilenmiştik. On iki kişi bir mevziide yatarlardık. Haftada iki kez gece araziye çıkardık. Arazide ikişer kişi bir çadırda yatarlardı. Sabah olmadan birliğe dönülürdü...”

Gazi Ali Avşar’ın anlatmış olduğu bu anı da “...Bir hafta boyunca aç susuz kaldık. Bir kap yemeği beş kişi bölüşür bir ekmeği dört asker yerdik...” ifadesine yer vermiştir. Savaş ortam şartlarının değişkenlik göstermesi, belirsizliği ve savaşların dayanışma sonucu kazanılması Gazi Ali Avşar’ı ve arkadaşlarını bu duruma yöneltmiştir. Avşar ayrıyeten “...Bir çadırda iki kişi kalırdık...” ifadesine de yer vermiştir. I. Harekâtın ardından belirli bir süre sonra II. Harekâtın gerçekleştirilmiş olması ve dönem şartları düşünüldüğünde bu dayanışmanın ne kadar faydalı bir şey olduğunu gözler önüne sermektedir. Gazimin anlatmış olduğu bu durum Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan dayanışma değeriyle ilişkilidir.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Mehmet Eralp harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Kıbrıs Barış Harekâtında ben topçeker şoförü olarak görevliydim. Çoğunlukla su getirme gibi görevlere gidiyordum. Bir nevi ihtiyaca göre dolaşıyordum. O gün derenin içinde görevliydik. Piyadeler sırttan geçerken bizi görüp hemen ateşe başladı. Mermiler üzerimize yağmur gibi yağıyordu. Oradan canımızı zor kurtardık. Mevzii değiştirmede normalde on kişinin durup mermi kapaklarını kapatması gerekiyordu. Fakat o durumda bir kişi top mermi kapaklarını kapatıp sırtlayıp mevzii değiştirerek topu ateşe hazır hale getirdi. Neyse biraz zaman geçti. Su ihtiyacını karşılamak için benim gitmem gerekti. Meriç köyüne gittim. O köy dayanışma içerisine girmiş. Köylüler beraber hareket ederek köyün çevresine dört tane sırik dikmişler ve o sırikların çevresini hasırla çevrelemişler. O hasırlardan da gözetleme pencereleri açmışlar. Oradan Rumların hangi taraftan geldiğini gözetleyip o tarafa hep beraber hücum etmişler. Böylece köye bir tane bile Rum girememiş. Bunu gerçekleştirirken de büyük küçük fark etmeksizin görev dağılımı yapmışlar...”

Gazi Mehmet Eralp'in anlatmış olduğu bu anıda Meriç köyü Türklerinin köylerini kaybetmemek için vermiş olduğu çözüme yer vermiştir. Kendi imkanları dahilinde vermiş olduğu çabaları sonucunda köye bir tane dahi Rum girememiştir. Kıbrıs'ta daha önce Rumlar tarafından gerçekleştirilmiş olan soykırımlar, köy halkının dayanışma içerisine girerek yapabileceklerini gözler önüne sermiştir. Bu anıda gerçekleştirilen faaliyetler Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan dayanışma değeri ile ilişkilidir.

4.6. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Duyarlılık Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

İncelenen anılarda “duyarlılık” değerinin bir anıda (f:1) yer bulduğu görülmektedir. Bu değere yer veren anılar aşağıda sunulmaktadır:

Gazi Ramazan Uludağ harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Kıbrıs'a gittiğimizde komando olduğumuz için sürekli hareket halindeydik. Köy köy ilerleyerek sürekli mevzileniyorduk. Yoğun çatışmalar meydana geliyordu. Beşparmak Dağları'ndan Girne'ye oradan da Ortaköy'e gittik. Ortaköy'de beş gün kaldık. Oradan tekrar Beşparmak Dağları'na çıktık. Orada on beş gün kadar nöbet tuttuk. Bu on beş gün içerisinde aç kaldığımız günler çok fazla olmuştu. Sürekli çatışma içerisinde olacağımız hissiyatı doğuyordu...

...Harekât bitip teskere alacağımız gün bize akşamdan haber verildi. Teskere aldıktan sonra Girne'den gemilerle Mersin'e geldik. Geldiğimizde üzerimizde askeri kıyafetler vardı. Memlekete gitmek için araca ihtiyacımız vardı. Fakat o zaman araç bulmak çok zordu. Adana üzeri gelmemiz gerekiyordu. Arkadaşla bir taksiye bindik. Taksici sohbet esnasında Kıbrıs'tan geldiğimizi öğrendi. Savaşa katılmamızdan dolayı gururlandığını anlatarak bizden ücret talep etmedi. Dört yıl kadar önce KKTC bizlere madalya takdim etti. Bu madalya bizleri çok mutlu etti. Bir kez daha oraya boşa gitmediğimizi ve KKTC'nin bizleri unutmadığını hatırlattı...”

Gazi Ramazan Uludağ'ın anlatmış olduğu anı da şu ifadeler yer almaktadır; “...Teskere aldıktan sonra Girne'den gemilerle Mersin'e geldik. Geldiğimizde üzerimizde askeri kıyafetler vardı. Memlekete gitmek için araca ihtiyacımız vardı. Fakat o zaman araç bulmak çok zordu. Adana üzeri gelmemiz gerekiyordu. Arkadaşla bir taksiye bindik. Taksici sohbet esnasında Kıbrıs'tan geldiğimizi öğrendi. Savaşa katılmamızdan dolayı gururlandığını anlatarak bizden ücret talep etmedi...” Türk

milleti her askeri kendi evladı bilerek koruyup kollamıştır. Bu durum Gazi Ramazan Uludağ'ın anısında da açıkça görülmektedir. Mersin'den Adana'ya giderken taksicinin ücret talep etmemesi ülkesi için canını vermekten kaçınmayan askerlere karşı duyarlı olduğunu göstermektedir. Bu anı da Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan duyarlılık değerine vurgu yapılmıştır.

4.7. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Sevgi Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

İncelenen anılarda “sevgi” değerinin bir anıda (f:1) yer bulduğu görülmektedir. Bu değere yer veren anı aşağıda sunulmaktadır:

Gazi Ekrem Aydoğmuş harekâta ilişkin bir diğer anısını şu şekilde de anlatmıştır;

“...İlk harekât sonrasında bizim bölüğe “Kolej kısmı yarım saat içerisinde alınacak.” diye emir geldi. Benle birlikte bizim bölükten on kişi vardı. Ben bu on kişi içerisinde onuncu sıradaydım. Benim Arif Diktepe ismindeki Kayserili yakın arkadaşım dokuzuncu sıradaydı. Orada gerçekleşen çatışmada sekiz arkadaşım yaralandı. Arifle ben kalmıştık. Arif dedi ki: Dede gazamız mübarek olsun. Bir tek ikimiz kaldık. Ben de ileriye gidip şehit olacağım. Geri gelmeyeceğim bayrağı dikeceğim. Gerçekten de öyle olmuştu. Arif oraya almış olduğu eğitimi kullanarak gidip bayrağı diktikten kısa bir süre sonra şehit olmuştu. Oraya Arif gitmese ben gidecektim fakat şehitlik Arif'e kismetmiş...”

“Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır. Toprak eğer uğruna ölen varsa vatandır...” der Mithat Cemal Kuntay, *On Beş Yılı Karşılarken* şiirinde. Türk milleti vatanı uğruna, milleti uğruna, bağımsızlığının sembolü olan bayrağı uğruna nice şehitler vermiştir vermeye de devam etmektedir. Arif Diktepe'de bunlardan birisidir. Arif Diktepe bayrak sevgisini, şehit olarak göstermiştir. Gazi Ekrem Aydoğmuş'un anlatmış olduğu bu anı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan sevgi değeriyle özellikle de bayrak sevgisiyle ilişkilidir.

4.8. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Yardımseverlik Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

İncelenen anılarda “yardımseverlik” değerinin dört farklı anıda (f:4) yer bulduğu görülmektedir. Bu değere yer veren anılar aşağıda sunulmaktadır:

Gazi Mehmet Taş harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Kayseri Hava İndirme Tugayında askerlik yapmaktaydım. Harekâta gideceğimiz zaman sabah atlayışımız vardı. O gün atlayışa gitmedik. Normalde atlayışa gidecekler 02:00-02:30 gibi uyandırılır saat 07:00 gibi atlayış gerçekleştirilirdi. Sabah uyandıığımızda saat 06:00 gibiydi. 06:30 da servislerin gelmesiyle harekâta gideceğimizi anlamıştık. Ben Kıbrıs'ta uçaksavarcıydım. Uçaksavarcı olduğumuz için hızlı hareket etmemiz gerekiyordu. Cephane yetiştirebilmemiz için başka takımlardan; ulaştırma takımı, siyer takımı, bölük karargâhından bizlere yardıma geliyorlardı. Çünkü uçaksavar topları yirmi beş kg geliyordu. Bir kutu cephane ortalama dakikada altı yüz mermi yakıyordu. Ondan dolayı bize yardıma geliyorlardı. Harekât esnasında açlık sefalet çok çektik. Su varken su içemiyorduk. Sulara zehir atıldığından dolayı içemiyorduk...”

Gazi Mehmet Taş'ın anlatmış olduğu bu anıda *“...Uçaksavarcı olduğumuz için hızlı hareket etmemiz gerekiyordu. Cephane yetiştirebilmemiz için başka takımlardan; ulaştırma takımı siyer takımı bölük karargâhından bizlere yardıma geliyordu...”* ifadelerini yer vermiştir. Gazi bu anısında kendilerinin görevi olmamasına rağmen diğer takımların yardımda bulduklarını belirtmiştir. Bir savaş ortamında gelen bu desteğin önemi çok büyüktür. Zira bu destek sayesinde irtifadan uçan uçaklar vurularak Rumların harekât gücüne darbe yapılabilecektir. Gazi Mehmet Taş'ın aktarmış olduğu bu anı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan yardımseverlik değeriyle ilişkilidir.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Yaşar Köroğlu harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Mersin Taşucundan gece saat 24:00'da vapurlara bindik. Sabah 09:00 sularında Kıbrıs sularına atlayarak iniş gerçekleştirdik. İniş yaptığımızda bize moral olsun diye birkaç defa ateş ettirdiler. Beşparmak Dağları'nın eteklerine doğru ilerledik. Çadırımızı kurduk. Yola çıkacağımız zaman çadırlarımızı topluyorduk. Mağusa'ya doğru ilerledik. Yolda gördüğümüz kalelerle uğraşıyorduk. Kalelerde birkaç gün kaldıktan sonra Reolardan inerek Paşaköyü'ne ulaştık. Orada Kıbrıs radyosunu dinlediğimizde II. Harekâtın başladığını öğrendik. Biz köyde dinlememizi bitirip yola çıktığımızda kendimizi iki buçuk saat sürecek olan bir ateşin içerisinde bulduk. Gece

olmuş biz yerimizden kımıldayamaz hale gelmiştik. Saat 05:00'a doğru geldiğinde uçaklar geldi. Bizi ateşin altından kurtardı. Uçaklar Rumların radyo yayın evine yerleştirdiği uçaksavarları da imha etti...

...Köy de onar onar dağılıyorduk. Biz domuz nedir bilmezdik. Biz doğulu olduğumuzdan korku nedir de bilmezdik. Rum tarafından evlerin kapılarına vurarak açtığımızda üzerimize domuzlar gelmeye başlamıştı. Biz Rum askerinden korkmadığımız kadar domuzlardan korkuyorduk. II. Harekât başladığında başçavuşumuz bana dedi ki sen bu tank suyuna bakacaksın kimseye vermeyeceksin. Komutamız, savaşa gidiyoruz suya ihtiyacımız olacak diyordu. O kadar insan vardı ve susamıştı. Nasıl vermemezlik yapardım. Su verdiğim için dayak yemiştim. Savaşta çok susuzluk yaşamıştık. Kuyularda su bulmak ümidiyle yaklaştığımızda arkadaşlarla mataralara taş bağlayıp birbirimize yardım ederek kuyuya indirirdik. Kuyulardan çoğunlukla yanmış buğday çıkıyordu. Kuyulardaki yanmış buğdayları Rumlar genellikle bizi zehirlemek için atıyorlarmış. Türk halkı o sefalet içerisinde bahçesindeki meyvelerden bizlere de vermeye çalışıyordu..."

Gazi Yaşar Köroğlu anlatmış olduğu bu anısında şu ifadelere yer vermiştir; "...II. Harekât başladığında başçavuşumuz bana dedi ki sen bu tank suyuna bakacaksın kimseye vermeyeceksin. Komutamız, savaşa gidiyoruz suya ihtiyacımız olacak diyordu. O kadar insan vardı ve susamıştı. Nasıl vermemezlik yapardım. Su verdiğim için dayak yemiştim..." Harekât sürecinde Gazi Yaşar Köroğlu vicdanına dayanamayarak susayanlara su yardımında bulunmuştur. Gazi bunun sonucuna da dayak yiyerek katlanmış fakat vicdan rahatlığı yaşamıştır. Ayrıca yapmış olduğu bu yardım sayesinde savaş ortamının birtakım sıkıntılarını azaltmıştır. Gazi Yaşar Köroğlu anısının devamında "...Savaşta çok susuzluk yaşamıştık. Kuyularda su bulmak ümidiyle yaklaştığımızda arkadaşlarla mataralara taş bağlayıp birbirimize yardım ederek kuyuya indirdik..." Gazi Yaşar Köroğlu'nun dağıtmış olduğu su sayesinde yardımlaşma içerisine girilmiştir. Kuyulardaki suyu birbirlerine yardımda bulunarak çıkarmışlardır. Yardımlaşma toplumun diri kalmasını sağlayan, toplum içerisindeki bireyleri birbirine yakınlaştıran bir olgudur. Bu anı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan yardımseverlik değeri bakımından önemli örneklerdendir.

Gazi Fevzi Şahin'in harekâta ilişkin bir diğer anısı şu şekildedir:

"...Harekât' ta piyadeler bizim desteğimizle ilerleme yapıyordu. Topçuyuz ya bizde önlerini açıyorduk. Biz yeşil hata dayanınca hemen anlaşma geldi. Barış Gücü

askerleri ile bizim aramızda yeşil hat boyunca üzerinde bayraklar takılı atmış tane Kızılay tipi arabalar tur atmaya başladı. Hattın bir tarafında biz diğer tarafında Rumlar kaldı. Biz oradan beş yüz km falan geriye çekildik. Orada altı ay kadar yerin altında yattık. Araziyi eştik oda şeklinde ev yapıyorduk. On beşer kişilik gruplar halinde kepece tarzı şeyler olmadığı için porte tip küreklerle kazıyorduk. Eğilmekten bellimin kırıldığını hissediyordum. Böyle bir kazmanın eşi benzeri yoktu. Dört köşe olacak şekilde toprağı üstte atıyorduk. Üç, on ve on iki basamaklı merdivenlerle yerin altına iniyorduk. Tanklarımız toplarımız üste kalıyordu. Orada bir gün güneşlenmek için yer üstüne çıkmıştık. Mehmet isminde asker arkadaşımınla oturduk. Mehmet şofördü. Mehmet'in yanında beş-yedi nöbeti bendeydi. Güneş yeni yeni doğmaya başlamıştı. Çavuşlar sabah içtimasa için düdüğü çaldı. Dört yüz kişilik olan bizim bölük toplandı. Toplanma sırasında birden baktığımda Lefkoşa tarafında, yeşil hat sınırının oradaki buğday tarlalarından geçmeye çalışan bir Rum gördüm. Mehmet'e Rum'u göstererek dedim şuraya bak! Mehmet'le oraya bakarken üstegmen bizi çağırdı. İçtimaya katıldık. Bölük komutanımıza olayı anlattık. Komutanımız bize beş kişi olacak şekilde kendinize mukayyet olarak onu alıp buraya getirin dedi. Biz beş kişi tüfeklerin ağızına beşer mermi koyarak sıçradık. Elli metre kadar yaklaşınca arazideki frizlere bastıkça seslerin çıktığını fark ettik. Rum tarafına geçmek isteyen adam sesleri duymuş olacak ki döndü baktı. Yaşlıca biriydi ve saçı sakalı birbirine karışmıştı. Ellerini kaldırmasını söyleyerek yanına yaklaştık. Püsküllü püsküllü bir çantası vardı. İçerisine baktığımızda birkaç ekmek kırıntısından başka bir şey yoktu. Belli ki savaş anında bizim tarafta kalarak gidememiş uzun süre beklemiş. Çantasındaki yiyeceği bitince de çıkıp Rum tarafına gitmek istemiş. Rum'u tutup bölüğün kaldığı yere getirdik. Getirirken de tabi mevziileriniz nerede birliğiniz nerede ne işin var burada gibisinden sorularda soruyoruz. Yaşlı Rum sorularımızın hiçbirine cevap vermeyerek bizlere mayıl mayıl bakmakla yetindi. Neyse getirdik bizim askerler hala içtimadaydı. Üsteğmenimiz yaşlı Rum'un oturmasını istedi. Amcaya bir çay getirin dedi. Çay getirildi. Karşıdaki asker hala içtimadaydı. Yaşlı Rum, askerleri bir yandan süzüyor bir yandan çayı içmeye çalışıyordu. Üsteğmenimiz, amca herhalde açtır da dedi. Buna yemek de getirin dedi. Sabah kahvaltı olarak çorba olduğu için çorba götürüldü. Ağzında dişi de olmadığı için çorbanın içine ekmek doğrayarak eline kaşık verildi. Yaşlı Rum, yavaş yavaş yemeye başladı..."

Köklü bir geçmişe sahip olan Türk ordusu yüzyıllardır güçsüze ve aman dileyene el kaldırmamış merhametini esirgememiştir. Bu durum kendisini Kıbrıs Barış

Harekâtında da göstermiştir. Gazi Fevzi Şahin'in anlatmış olduğu bu anı da şu ifade geçmiştir: *"...Üsteğmenimiz yaşlı Rum'un oturmasını istedi. Amcaya bir çay getirin dedi. Çay getirildi. Karşıdaki asker hala içtimadaydı. Yaşlı Rum, askerleri bir yandan süzüyor bir yandan çayı içmeye çalışıyordu. Üsteğmenimiz, amca herhalde açtır da dedi. Buna yemek de getirin dedi. Sabah kahvaltı olarak çorba olduğu için çorba götürüldü. Ağzında dişi de olmadığı için çorbanın içine ekmeğin doğrayarak eline kaşık verildi. Yaşlı Rum yavaş yavaş yemeye başladı..."* Bu ifadeler savaş ortamında dahi düşman tarafında olmasına rağmen yaşlı Rum'a gösterilen ilgiyi göstermiştir. Rum'un aç olduğu düşünülüp çay ve çorba ikramında bulunması, dişlerinin olmadığı fark edilip ekmeğin doğratılması merhametle alakalıdır. Merhamet içerisinde yardımseverliği barındırmaktadır. Bencilliğin ve düşüncesizliğin ön plana çıktığı günümüz dünyasında yardımseverlik bu anı vasıtasıyla da olsa öğrencilere anlatılabilir.

Bir diğer katılımcı olan Gazi Mehmet Altuntaş harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

"...20 Temmuz sabahı saat beşte paraşütçü komando olduğumuz için uçaklara bindirildik. Kıbrıs'a gittiğimizde paraşütle atladığımız yerde buğday tarlaları vardı. Fakat alevler içerisinde kalmıştı. Atladığımızda arkadaşımız Mehmet Karatay'da bizimle atlamıştı. Atlayıştan sonra onu göremedik kaybolmuştu. Adaya iniş yaptığımızda Türk mücahitler bizim paraşütleri toplamıza yardım etti. Daha sonrasında paraşütleri traktörlere koyup Boğaz'a götürdü. Akşam olduğunda Beşparmak Dağları'na çıkarken Rumlar havan mermisi ile aşınma atışı yaptı. O atış sonucunda Malatyalı arkadaşım Selçuk Kılıçarslan, Sivaslı arkadaşım Aslan ve Silifkeli arkadaşım Rasim Ulu orada şehit düştü. Onların orada şehit oluşunu unutamıyorum. Beşparmak Dağları'na çıktığımızda uzun süre orada kaldık. Orada günlerce aç kaldık ve keçi boynuzu yedik. On beş-yirmi gün orada kaldıktan sonra II. Harekâtın başladığını bize haber verildi. II. Harekât esnasında iki şehit daha verdik. Biz şehitlerimizin hırsı ile farkında olmadan yeşil hattın ilerisini de ele geçirdik. Fakat bizlere belirlenen sınırın yeşil hat olduğu söylenerek aldığımız yerlerden geri çekilmemiz emredildi..."

Gazi Mehmet Altuntaş Kıbrıs Barış Harekâtına katılan birliklerin belkemeklerinden bir tanesi olarak tabir edilen Kayseri Hava İndirme Tugayına mensuptur. Tugayın paraşütle atlayış sırasında çok fazla kayıp verdiği TSK kayıtlarında mevcuttur. Gazi Mehmet Altuntaş aktarmış olduğu bu anısında Kıbrıs vatani uğruna mücahitlerle yardımlaşma içerisinde olduklarını şu sözlerle ifade etmiştir; *"... Adaya*

iniş yaptığımızda Türk mücahitler bizim paraşütleri toplamıza yardım etti. Daha sonrasında paraşütleri traktörlere koyup Boğaz'a götürdü." Bu durum Türk askerinin harekât süresi içerisinde mücahitlerle yardımlaşma içerisinde olduklarını göstermiştir. Gazi Mehmet Altuntaş'ın anlatmış olduğu bu anısı Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki önemli değerlerden yardımseverlik değeriyle ilişkilidir.

4.9. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Sorumluluk Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

İncelenen anılarda "*sorumluluk*" değerinin iki farklı anıda (f:2) yer bulduğu görülmektedir. Bu değere yer veren anılar aşağıda sunulmaktadır:

Gazi Ramazan Salık harekâta ilişkin anısını şu şekil de anlatmıştır;

"...Mersin Taşucu'ndan gece saat 22:00'da askeri gemiye bindik. Sabaha doğru Girne'ye çıkarma yaptık. Çıkarmaya başlar başlamaz Beşparmak Dağları'nda yağmur gibi mermi yağmıştı. Başımızda bulunan albayımız üzerine düşen havan topu ile gözümüzün önünde paramparça oldu. Bir komutanımız denize atlamamızı istedi. Çünkü başka çaremiz yoktu. Ateş çok kuvvetliydi. Denize ölümüne atladık. Tam umudumuzu kesmişken Türk helikopterleri geldi. Beşparmak Dağları'nda yer alan Rum mevziilerini bombaladı. Rum cephaneliğini hem uçaklarla hem de toplarla bombaladık. Ben topçuydum. İlerlerken yerlerin Rum askerlerinin cesetleriyle dolu olduğunu görüyorduk. Gelen emir üzerine üç-dört gün meyve yemedik su içmedik. Rumlar meyve sebze ve suları zehirlemişti. Helikopter ile yukarıdan atılan hazır gıda ve suyla beslendik. Sıcak çatışma üç-dört gün sürdü. Bu üç-dört günde Maraş, Murath köylerindeki Türkler işkencelerle öldürülmüştü. Rum esirler bizim sorumluluğumuz altına verildi. Onları yakalayıp okullarda tutulmasını sağlıyorduk. Onlara her gün birer tane patates vermemiz emredilmişti. Bizde verilen emri yerine getiriyorduk. Rum esirleri daha sonra helikopterle Adana'ya gönderdik. Hayvanlardan da uzak durmamız söylendi. Çünkü Rumlar çevrede çokça bulunan domuz çiftlikleri sayesinde üzerine post geçirerek Türk askerlerine hayvan gibi yaklaşıp boğazlarını kesiyorlarmış..."

Kıbrıs Barış Harekâtı sürecinde komutanları tarafından Gazi Ramazan Salık ve arkadaşlarına birtakım sorumluluk verilmiştir. Bu sorumluluk Gazi Ramazan Salık'ın anlatmış olduğu anıda şu ifadeler de yer almıştır; "*...Rum esirler bizim sorumluluğumuz altına verildi. Onları yakalayıp okullarda tutulmasını sağlıyorduk. Onlara her gün birer*

tane patates vermemiz emredilmişti. Bizde verilen emri yerine getiriyorduk. Rum esirleri daha sonra helikopterlerle Adana'ya gönderdik..." Gazinin bu cümleleriyle üzerine düşen görevi en iyi şekilde yerine getirdiği gözler önündedir. Yerine getirilen görevle Rumların kaçması önlenmiştir. Açlıktan ölmemeleri için de patates verilmiştir. Son olarak kendilerine zarar verilmeden helikopterlerle güvenli bir şekilde Türkiye'ye gitmeleri sağlanmıştır. Bu anıda Türk askeri kendisine verilen sorumluluğu savaşın olağan şartlarında yerine getirmiştir. Gazi Ramazan Salık'ın anlatmış olduğu bu anı, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan sorumluluk değeriyle ilişkilidir.

Bir diğer katılımcı Gazi Şükrü Kaya harekâta ilişkin anısını şu şekil de anlatmıştır;

"...Kıbrıs'ta 13'üncü mürettebatın bulunduğu uçaksavar topta görevliydim. Gece nöbetini tutan arkadaş aşağıda birileri var diyerekten beni uyandırdı. Bende arkadaşta korkmaması gerektiğini söyledim. Uykum kaçmıştı. Rum askerlerin olacağı aklıma geldi. Kalkıp mevziiden aşağıyı gözetlemeye başladım. Sabah tan ağarken aşağıda bulunan bostan içerisinde bir hareketlilik gördüm. İki tane G3 silah iki tane de yedek şarjör alıp gizlenerek aşağıya indim. Belki korkudan belki de heyecandan silahı havaya doğru ateşledim. Bostanın içerisinde yaklaşık on kişi ellerini havaya kaldırıp Rumca bir şeyler söylemeye başladı. Ben hiçbir şey anlamıyordum. Silah sesine yakınımızda bulunan komando birlikleri geldi. Rumları ve beni alarak götürdüler. Komando yüzbaşının beni tebrik edeceğini sandım fakat öyle olmadı. Aksine silahını neden terk ettin dedi. Bende gerekli açıklamayı yaptım. Beni bizim batarya komutanı olan Yüzbaşı Şükrü Avşar'a teslim etti. Sayın Avşar bana hapis cezası verdi ve arkadaki bir odaya gönderdi... Benim mesul olduğum mühimmat Reo'da yüklüydü. Mühimmatın mesuliyetini düşünüp arka pencereden atlayıp kaçtım. Kendi nöbet yerime geldim. Bu olaydan sonra tezkeremi alana kadar nöbet yerimi asla terk etmedim."

Gazi Şükrü Kaya *"...Benim mesul olduğum mühimmat Reo'da yüklüydü. Mühimmatın mesuliyetini düşünüp... Kendi nöbet yerime geldim. Bu olaydan sonra tezkeremi alana kadar nöbet yerimi asla terk etmedim..."* ifadesini yer vermiştir. Anının başlangıcında birtakım sorunlar yaşanmış olmasına rağmen gazi kendisine verilmiş olan sorumluluğun farkındadır. Bunun için görev yerine ne pahasına olursa olsun gitmiştir. Bu olay sonucunda gazi görev yerini terk etmemenin önemini de fark etmiştir. Gazi Şükrü Kaya'nın anlatmış olduğu bu anı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan sorumluluk değeriyle ilişkilidir.

4.10. Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Özgürlük Değeri Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

İncelenen anılarda “özgürlük” değerinin bir anıda (f:1) yer bulduğu görülmektedir. Bu değere yer veren anı aşağıda sunulmaktadır:

Gazi Kadir Kubat harekâta ilişkin anısını şu şekilde anlatmıştır;

“...Gemilerle sekiz saat süren yolculuk sonrası Kıbrıs’a ulaştık. Ulaşmamızın ardından hücum botları geminin yanına yaklaştı. Hücum botlarına ip merdiven vasıtasıyla indik. Kıyıya yaklaşınca biz Allah Allah nidalarıyla karaya çıktık. Karada büyük bir gürültü vardı. Her taraf ateş altındaydı. Bir yandan uçaklarımız kıyıdaki Rum mevziilerini bombalıyor, diğer yandan uçaklardan komandolar iniyordu. Bizde kıyidan ilerlemeye başladık. Orası ormanlık alandı. Orada çok zayıat verilmişti. İlk olarak indirilen komandolarımızı Rumlar, yakın mevziilerden ateş ederek vurmuşlar. Bunun ardından uçaklarımız Rum mevziilerini bombaladı. Önümüzde piyadeler ilerliyordu biz onların gerisinde ilerlemeye çalışıyorduk. Birkaç gün sonra bölüğümüz yavaşta olsa toplanmaya başladı. Bazı arkadaşlarımızın kayıp olduğunun farkındaydık. Kendilerinden hiçbir iz yoktu. İlerleyen saatlerde Girne'nin düştüğünü öğrendik. Rumlar bize avcı zinciri halinde evlerin bahçelerine gizlenerek ateş ediyordu. Bizde onlara misliyle karşılık veriyorduk. Üç dört gün sonra Girne'ye girdik. Boğaz denilen bölgede bir süre kaldık. Emir gelmesinin ardından yola çıkarak Lefkoşa'ya doğru ilerledik. Rum siviller bizden kaçıyor. Konvoy halinde Mağusa Lefkoşa arasında yer alan Gönendere isimli bir Türk köyüne geldik. Köydeki Türk halkı bizi Türk bayraklarıyla karşıladı. Rumlar birkaç gün önce buradan kaçmışlar. Biz Türk köylülerini koruma altına aldık. Halk kendilerine yapılan eziyeti bizlere anlattıyordu. Türk uçaklarımız Rum mevziilerini bombalamaya devam ediyordu. Burada uzun bir süre kaldıktan sonra emir geldi. Köyden ayrılmak zorunda kaldık. Boğazdan geçerek Girne yakınlarındaki bir yerde konakladık. Bölük komutanımız on beş kişi gelsin dedi. On beş kişinin içerisinde bende yer aldım. Akşam arabaya bindik. Karanlık çökünce bölük komutanımız yanımıza gelerek ikişer ikişer köye gideceğimizi ve girişte mücahitlerin bizi karşılayacağını söyledi. İki arkadaş önden gittik. Bizden parolayı sordular. Bizde söyledik. Mücahitler bize burasının Rum köyü olduğunu ve herkesin evlerinde esir alındığını söyledi. Giriş çıkış kontrol altında olduğunu belirtti. Gece

olduğundan dolayı etraf kapkaranlıktı. Ben mücahitle beraber gittim. Orada mevzii kazdık. Bana dediler ki şu karşıki yeri gözetleyeceksin. Biz sonra yanına geliriz dediler. Mücahitler gitti. İleriden yoğun bir şekilde sesler geliyordu. Ben karanlık olduğu için göremiyordum. Sesler birden kesildi. Ben sabaha karşı ileriye doğru ilerledim. Rum esirler bizi evlerinin camından izliyordu. Yasak olduğu için dışarı çıkmıyorlardı. Biz bir süre orada kaldık. Esirlerin yiyecekleri yoktu. Biz gelen yiyecekleri esirlere dağıtıyorduk. Buraya dünya muhabirleri geliyordu. Türk askerlerinin esirlere iyi muamele yaptığını görüyorlardı. Sonra bizim birlikte geldi. Buranın Bellapais olduğunu öğrendik. Rum askerleri kaçtığı için köy bizim denetimimiz altındaydı. Burada sürekli devriye gezerdik. Esirin bir tanesi evinin önünde oturmuş radyodan Türkçe haber dinliyordu. Bizi görünce radyoyu kapattı. Yanına giderek Türkçe bilip bilmediğini sorduk. İlk önce anlamamazlıktan gelerek Rumca bir şeyler söyledi. Konuşmazsan seni vururuz diye korkutarak konuşturduk. Bize Türk askerinin ne kadar iyi ve cesur olduğunu söyleyerek, kendisinin de Türk olmak istediğini belirtti. Bizim ona karşılığımız korkudan böyle diyorsun demek oldu. I. Harekât bitti. Yirmi dört gün kadar sonra bölük komutanımız bize II. Harekâtın başlayacağını söyleyerek dikkatli olmamızı belirtti. O gece ben ve iki arkadaş nöbetteydik. Rum askeri bizim nöbet tuttuğumuz yerleri tespit etmişti. Dört saat yoğun mermi yağmuru altında kaldık. Biz kazdığımız mevziilere inmiştik. Çok şükür ki zayıat vermedik. Ateş kesildi mevziiden çıktık. Arkadaş bana yüz metre ileriden birisinin geçtiğini söyledi. Ben inanmamıştım. Karşıya baktığımda bize ateş eden Rum askerleri peş peşe geçiyordu. Bize tekrardan ateş etmeye başladılar. Bu ateş yarım saat kadar sürdü. Arkadaşım yanımdan gitti ve yalnız kaldım. Elim tetikte bir süre bekledikten sonra bölük komutanıyla beraber gelenlerle Rumların kaçışını izledik. Bize sakın ateş açmayın talimatı verildi. Sabaha karşı taarruz başladı. On dört Türk uçağı Rumları bombalıyordu. Her taraftan sesler geliyordu. Rumlar telaş içerisinde kaçıyorlardı. Rumları dört km kadar uzaklıkta bulunan deniz hücum botları da bombalıyordu. Akşama doğru silah sesleri kesilmeye başladı. Bir süre sonra biz Bellapais'ten ayrıldık. Girne'den geçerek Yorgos köyüne geldik. Burada iki gün kaldık. Yorgos köyünden dört km kadar ilerideki Akdeniz köyü Rum askerlerin kampıydı. Orada kalırken gece birden alarm çaldı. Alarmdan ötürü herkes telaşa kapıldı. Bende telaşa kapıldım. Karşıdan sesler çok fazla geliyordu. İlerlemek isterken orada bulunan tel örgüye takıldım. Orada düştüm parmağım çıktı. Karnımda da tel örgüler ay şeklinde derin çizikler meydana getirdi. Tel örgülerden kurtulmak için çok çaba sarf etmişim. En son ne yaptım hatırlamıyorum ama kolumdaki pusula dahi yere düşmüştü. Orada

kan kaybından ötürü bayılmışım. Ertesi gün beni bulup hastaneye kaldırmışlar. Kendime geldiğimde aradığım ilk şey nedense pusula olmuştu. Hastanede gerekli tedaviyi gördükten sonra bir süre revirde istirahat verildi. Hastaneden çıktıktan sonra biz oraya yerleştik. Ben hastanede iken Rumlar durmayarak gerilla savaşına başlamış. Fakat yine başarılı olamadılar. Biz Kıbrıs'a orada yaşayan Türk halkını özgürlüğüne kavuşturmak için gitmiştik. Kaldığımız süre içerisinde bu amaç doğrultusunda yeri geldi canımızı ortaya koyduk. Kıbrıs Türk halkının çekmiş olduğu acılara bizzat kendimiz şahit olduk..."

Gazi Kadir Kubat bu anısında harekât sürecinde ilerleme halinde yaşadıkları olayları bizlere aktarmıştır. Kıbrıs'a ayak basar basmaz komandoların şehit edilmesine şahit olmuştur. Gazi Kadir Kubat harekâtın ilerleyen saatlerine yönelik şu ifadeleri kullanmıştır “...Gönendere isimli bir Türk köyüne geldik. Oradaki Türk halkı bizi Türk bayraklarıyla karşıladı...” Bu ifade bizlere *Türk beklenendir* sözünün gerçek hayattaki örneğini göstermiştir. Ada'daki Türk köylüleri özgürlüklerine kavuşmak için yıllardır Türk askerinin yolunu gözlemiştir. Gönendere'nin ardından Bellapais'e giden gazi orada Rum askerleriyle yaşamış olduğu diyalogda Rum askerinin şu sözlerini aktarmıştır; “...Türk askerinin ne kadar iyi ve cesur olduğunu söyleyerek kendisinin de Türk olmak istediğini belirtti...” Rum asker bu sözleri yavru vatan Kıbrıs'ın özgürlüğü için gelen Türk askerinden korktuğu için söylemiştir. Gazi ilerleme sürecine devam ederken yoğun çatışmalar yaşamıştır. Yorgos köyünde bir gece çalan alarmla bölge telaşa kapılmıştır. Gazi Kadir Kubat'ta bu telaşla tel örgüler takılarak düşmüştür. Çeşitli yaralar alan gazi gözünü hastane de açmıştır. Gazi Kadir Kubat'ın harekât sürecinde yaşamış oldukları bu zorluklar adadaki Türkleri özgürlüklerine kavuşturmak içindir. Gazi Kadir Kubat'ın anlatmış olduğu bu anı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan özgürlük değeriyle ilişkilidir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde görüşme sonucu elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlara, sonuçların ilgili literatür ile tartışılmasına ve bu doğrultuda araştırma önerilerine yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Türk Silahlı Kuvvetleri Cumhuriyetin ilanından elli bir yıl kadar sonra en zor muharebe şekillerinden biri olan Amfibi Harekâtını Kıbrıs'ta gerçekleştirmiştir. Harekâta katılan gazilerimizin 1'i 1946, 1'i 1952, 22'si 1953 ve 6'sı 1954 doğumlu olmak üzere Malatya da yaşayan toplam Kıbrıs 30 Gazisi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen 30 gaziden 33 anı elde edilmiştir. Bu görüşmeler sonucunda Gazilerimizin harekâta ilişkin anıları gün yüzüne çıkarılmıştır. Görüşme gerçekleştirilen gazilerimizin birçoğu yara almasına rağmen Muharip Gazi statüsündedir.

Türk Millî Eğitiminin gerçekleştirmek istediği amaçları arasında milli, manevi, ahlaki ve evrensel değerlerini benimseyen iyi vatandaşlar yetiştirmek ve toplumun değer yargılarını gelecek nesle aktarmak yer almaktadır (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973: 533). Bunun için pek çok dersin öğretim programında değer eğitime ayrıca yer verilmiştir. Bu dersler arasındaki önemi yadsınamayacak ders Sosyal bilgiler dersidir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının temelinde yer alan amacı, değerle bütünleşmiş bilgi, beceri, tutum ve davranışlara haiz öğrenciler yetiştirmektir. Eğitim sisteminde başta bilgi olmak üzere beceri ve davranışlar öğretim programı vasıtasıyla kazandırılırken; değerler ise bu bilgi, beceri ve davranışlar arasındaki bağ konumundadır (MEB, 2023: 3-4). Bağ konumunda olan bu değerler, bir takım edebi ürünler aracılığıyla aktarılabilir. Edebi ürünler içerisinde yer alan anı (hatıra) kendisi değerli olan insanın ortaya koymuş olduğu değerli bir eser olmasının yanında kişinin ruhsal durumuna ve dönemin özelliklerine ilişkin bir iç görü ansiklopedisi özelliği taşımaktadır (Sayan ve Günel, 2023: 974). Harekât ve savaş anılarının gerçekliği gün yüzündedir. Bu yüzden de öğrencilerin dikkatini çekerek merak uyandırmaktadır. Öğrencilerin dikkatini çeken bu anılar gelişim düzeyi göz önüne alınarak bir değer aktarım aracı olarak kullanılabilir.

Bu çalışmada “Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi” amaçlanmıştır. 30 Kıbrıs Gazisinden elde edilen 33 anıda en fazla yer alan değer “vatanseverlik (f:13)” iken en az “barış (f:1)”, “bağımsızlık (f:1)”, “özgürlük (f:1)”, “sevgi (f:1)” ve “duyarlılık (f:1)” değerleri yer almıştır. Anılarda; “saygı”, “adalet”, “bilimsellik”, “çalışkanlık”, “dürüstlük”, “estetik”, “tasarruf” ve “eşitlik” değerleri hiç yer almamıştır. “Vatanseverlik (f:13)” değerinden sonra en fazla “dayanışma (f:5)”, “aile birliğine önem verme (f:4)”, “yardımlaşma (f:4)” ve “sorumluluk (f:2)” değerleri yer almıştır.

Vatanseverlik değerine ilişkin bulgulara bakıldığında vatani için her türlü fedakârlığa katlanma olarak tanımlanan “vatanseverlik” değerine on üç farklı anıda (f:13) değinildiği görülmüştür. Anılarda vatanseverlik, vatana bağlı olma, vatani her türlü tehlikelere karşı müdafaa etme gibi konularda yer bulmuştur. Vatanseverlik değerinin bu anılarda pek çok kez yer almasının nedeni Türk askerinin vatan ve milletine bağlı olmasıdır. Gaziler harekât süreci öncesinde harekât esnasında ve harekât sonrasında vatan sevgisini her şeyden üstün tutmuştur. Bu durum sonucunda birtakım zorluklara katlanmışlardır. Türk askerî harekâta ya şehit ya gazi şiarıyla katılmıştır. Bu şiar sonucunda yavru vatan Kıbrıs için canlarını ortaya koymuştur. Literatür incelemesi yapıldığında, Çırak (2013) “Cengiz Aytmatov Romanlarının Değerler Eğitime Katkısı” adlı yüksek lisans tez çalışması içerisinde incelenen “Toprak Ana” romanında da en fazla vatanseverlik değerinin tekrar edildiği görülmüştür. Vatanseverlik bu romanda karakterlerin diyaloglarında doğrudan verilmiştir. Bu eserde vatanseverlik değerinin en fazla görülme nedeni yazarın yaşadığı dönemin savaş ve mücadele dönemine rastlamasıdır. Bu bağlamda anılardaki vatanseverlik değeriyle tez çalışması içerisindeki “Toprak Ana” romanındaki vatanseverlik değerinin aynı doğrultuda olduğu söylenebilir.

Aile birliğine önem verme değerine ilişkin bulgulara bakıldığında, “aile birliğine önem verme” değerine dört farklı anıda (f:4) değinildiğini görmek mümkündür. Toplumun en küçük yapı taşı olan ailenin birliği, devletin varlığı ve birliği içinde önemlidir. Aile milletin de temelini oluşturmaktadır. Evlatlarının harekâta katılmasıyla gurur duyan aileler, harekât süresi boyunca başlarına bir şey gelmesinden de korkmaktadır. Kıbrıs’ta yaşayan Türkler, aile birliğini bozan düşmana karşı duymuş olduğu kin anılarda kendisini göstermiştir. Literatür incelemesi yapıldığında, Topbaş

(2019) “6. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Değerler Açısından İncelenmesi” adlı bu çalışmada aile birliği önem verme değeri anı türünde aktarılmayan değerler arasında yer almıştır. Oysaki çalışmamız sonucunda elde edilen bulgularda aile birliğine önem verme değerinin anılarla aktarılabilceği görülmektedir. Bir diğcr çalışma Bilgen (2019) tarafından “Değerler Eğitimi Açısından Kutadgu Bilig” adlı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu çalışmada Kutadgu Bilig beyitleri içerisinde yer alan değerler belirlenmiştir. Belirlenen değerler arasında aile birliğine önem verme değeri de yer almıştır. Kutadgu Bilig’deki aile birliğine önem verme değeri aile kurma, evlat sahibi olma ve evladı en iyi şekilde yetiştirme odaklıdır. Anılarda yer alan aile birliğine önem verme değeri ise aile bütünlüğünün korunması ve ailedeki fertlerin kaybı sonucu yaşanan acı üzerinedir.

Bağımsızlık değerine ilişkin bulgulara bakıldığında “bağımsızlık” değerine bir anıda (f:1) değinilmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı adada yaşayan Kıbrıs Türklerini bağımsızlıklarına kavuşturmak için gerçekleştirilmiştir. Bu bağımsızlığın gerçekleştirilmesinde harekât öncesinde, sırasında ve sonrasında çeşitli bedeller ödenmiştir. Anılarda bağımsızlık değerinin görülme nedeni savaşların ve harekâtların bağımsızlık uğruna yapılmasından kaynaklıdır. Literatür incelemesi yapıldığında, Uygur (2022) “Millî Mücadele Konulu Romanların Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler Açısından Analizi” adlı tez çalışması içerisinde incelenen “Ateşten Gömlek” romanında bağımsızlık değerinin en fazla yer alan değerler arasında olduğu görülmüştür. Romanın konusu bir aşk üzerine olsa da yazar vatanın kurtuluşu üzerine vurgu yapmıştır. Bundan dolayı bağımsızlık değeri romanda karşımıza çıkmaktadır. Anılarda yer alan bağımsızlık değeri ile “Ateşten Gömlek” romanındaki bağımsızlık değeri vatanın bağımsızlığı olarak yorumlanmıştır.

Barış değerine ilişkin bulgulara bakıldığında “barış” değerine bir anıda (f:1) değinilmiştir. Gazinin anlatmış olduğu anı da Kıbrıslı Türklerin Türk askerine karşı söylemiş olduğu sözler barışın önemini net bir şekilde ortaya çıkarmıştır. Türk askeri Mustafa Kemal Atatürk’ün “yurtta sulh cihanda sulh” sözü doğrultusunda Kıbrıs’a “hem Türklere hem de Rumlara” barış götürmek için harekâta katılmıştır. Literatür incelendiğinde, Çomaklı (2015) “Mevlana’nın Mesnevi Adlı Eserinde Yer Alan Hikâyelerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Değerlerin Öğretiminde Kullanımının İncelenmesi” adlı tez çalışmada diğcr değerlerin yanı sıra Mevlana’nın

barış değerine ilişkin bakış açısı ön plana çıkmıştır. Mevlâna bu çalışmada barış değerinden savaşı hatırlattığı için ürktüğünü belirtmiştir. Mevlâna'nın "*Mesnevi*" adlı eserinde devlet içerisindeki barıştan ve bu barışın mimarlarında övgüyle bahsetmiştir. Nimet sofrasında bütün insanları buluşturacak yegâne gücün barış olduğunu Mevlana'nın Mesnevisinde görmek mümkündür. Bu bağlamda anılarda yer alan barış değeriyle Mevlana'nın Mesnevisinde yer alan barış değerinin aynı doğrultuda olduğu söylenebilir.

Dayanışa değerine ilişkin bulgulara bakıldığında "*dayanışma*" değerine beş farklı anıda (f:5) değinilmiştir. Türk askerinin adaya gitmeye başladığı süreçten itibaren Türkiye'de dayanışma süreci başlamıştır. Türk milleti bir dayanışma örneği göstererek ellerinde bulunan ne varsa Türk askeri ile paylaşmıştır. Türk askeri harekât süreci içerisinde çeşitli dayanışma örnekleri göstermiştir. Anılarda dayanışma değerinin görülme nedeni savaşların dayanışma sonucu kazanılmasından kaynaklıdır. Literatür incelemesi yapıldığında, Yıldız ve Çolak (2020) "*Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler Kapsamında Yenisey Yazıtlarının İncelenmesi*" adlı makale çalışmasında dayanışma değeri en fazla görülen değerler arasındadır. Çalışma içerisinde Yenisey Yazıtlarının yapımı sürecinde yaşanan dayanışma örneklerinden bahsedilmiştir. Eski Türklerde çokça görülen dayanışma değeri ile anılarda görülen dayanışma değerinin aynı doğrultuda olduğu görülmektedir.

Duyarlılık değerine ilişkin bulgulara bakıldığında kişinin toplumsal yaşamında yer alan olgu ve olaylar karşısındaki sorumluluğu olarak bilinen "*duyarlılık*" değerine bir anıda (f:1) değinilmiştir. Anı da ise taksici Türk askerinin içerisinde bulunduğu duruma duyarsız kalmamıştır. Literatür incelendiğinde Kantar (2014) "*İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde 100 Temel Eser Yoluyla Değerler Eğitimi*" adlı yüksek lisans tez çalışması içerisinde incelenen "*Ömer'in Çocukluğu*" adlı eserin tamamında duyarlılık değerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Çalışma içerisinde duyarlılık, merhametli olmak ihtiyaç sahibi insanlara yardımda bulunma konularında gözlemlenmiştir. Bundan dolayı anılarda yer alan duyarlılık değeri ile 100 temel eser içerisinde yer alan "*Ömer'in Çocukluğu*" kitabındaki duyarlılık değerinin aynı doğrultuda olduğu görülmektedir.

Sevgi değerine ilişkin bulgulara bakıldığında bağlılığı, değer vermeyi sağlayan “sevgi” değeri bir anıda (f:1) kendisine yer bulmuştur. Gazinin anlatmış olduğu ilk anıdaki sevgi bayrak sevgisi olarak karşımıza çıkmıştır. Anıda bir hilal uğruna Türk askerinin şehit oluşu gazi tarafından bizlere aktarılmıştır. Literatür incelemesi yapıldığında, Topcu (2016) “*Saltuknâme'nin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*” adlı yüksek lisans tez çalışmasında diğer değerlerle birlikte sevgi değerinin de yer aldığını görmek mümkündür. Çalışmada Saltuk Gazi'nin sevgi içeren davranışları kıymet verme, sarılma vb. şeklinde yer bulmuştur. Saltuknâme de yer alan sevgi, kişiler arası bağ olarak incelenmiştir. Anılarda ise sevgi, bayrak sevgisi ve kıymet verme sevgisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yardımselik değerine ilişkin bulgulara bakıldığında, toplumda birlik ve beraberliği sağlayan “yardımselik” değerine dört farklı anıda (f:4) değinilmiştir. Yardımselik harekât sürecinde çok fazla gerçekleşmiştir. Askerin kendi arasında gerçekleştirdiği yardımlaşma, zor durumda olan yaşlı bir Rum'a karşı da gösterilmiştir. Literatür incelendiğinde değerler eğitimi ile ilgili yapılan birçok çalışmada yardımselik değerinin hemen hemen aynı doğrultuda geçtiği görülmüştür. Konuyla ilgili yapılan çalışmalardan birisi Demirdağ ve Gülersoy (2022) tarafından yazılan “*Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Çerçevesinde Risaletü'n Nushiyye'deki Değer Unsurlarının Belirlenmesi*” adlı çalışmadır. Bu çalışmada yardımselik değeri kırk iki dizede yer almıştır. Eserde Yunus Emre genel olarak insanların paylaşımcı olmasını ifade etmiştir. Yardımselik değeri bu çalışmada en fazla görülen değerler arasındadır. Yazılış tarihi eskiye dayanan Risaletü'n Nushiyye ve 1974'te gerçekleşen harekât sürecinde yardımlaşma değerinin kullanılması toplumun bu değere önem verdiğini bizlere göstermektedir.

Sorumluluk değerine ilişkin bulgulara bakıldığında “sorumluluk” değerine iki farklı anıda f (2) değinildiğini görmek mümkündür. Anlatılan anılarda gaziler üzerine verilen görevi yerine getirerek sorumluluk sahibi bir asker olduğunu göstermiştir. Böylece harekât sürecinde sorumluluğu yerine getirmenin önemi ortaya çıkmıştır. Literatür incelemesi yapıldığında Zengin (2017) “*Nizâmü'l Mülk'ün Siyasetnamesi'nde Değerler Eğitimi*” adlı tez çalışması değerler eğitimi bakımından incelenmiştir. Bu çalışmada diğer değerlerin yanı sıra sorumluluk değerinin de yer aldığı görülmüştür. Siyasetnamede devlet kademesindeki vazifelere ve bu vazifeleri yerine getirecek

kişilerde olması gereken özelliklere değinilmiştir. Çalışmada vazife sorumluluk olarak işlenmiştir. Söz konusu eserde sorumluluk bilincine sahip olması gereken ilk kişinin padişah olduğu vurgulanmıştır. Siyasetnamedeki sorumluluk değeri ile anılarda yer alan sorumluluk değeri aynı yönleriyle ele alınmıştır.

Özgürlük değerine ilişkin bulgulara bakıldığında “özgürlük” değerine bir anıda (f:1) değinilmiştir. Anıda harekâta gidiş amacı, Kıbrıs Türk halkını özgürlüğüne kavuşturmak, olarak ifade edilmiştir. Literatür incelendiğinde Aktan (2012) “100 Temel Eserde Yer Alan Değerlerle Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerlerin Uyumunu” adlı Yüksek Lisans tez çalışması içerisinde 12 yerli 9 yabancı yazara ait toplam 21 kitap incelenmiştir. İncelenen yerli kitaplarda özgürlük değeri, esaretten kurtulma, ülke olarak egemen olmak, özgürlük için savaşmak vb. boyutlarda ele alınmıştır. İncelenen yabancı kitaplarda ise esaretten kurtulmak, özgürlüğün kıymetini bilmek, özgürlük için mücadele etmek vb. boyutlarında ele alınmıştır. Bu bağlamda anıda yer alan özgürlük değeri ile 100 temel eserde yer alan özgürlük değerinin aynı yönleriyle ele alındığı söylenebilir.

On kategori de anılar incelendiğinde en fazla vatanseverlik değeri, dayanışma değeri, yardımlaşma değeri ve aile birliğine önem verme değerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Vatanseverlik değerinin anılarda en fazla ön plana çıkmasının nedeni Türk askerinin harekâta vatan, millet sevginden dolayı katılmış olmasından dolayıdır. Bir başka nedeni ise vatanseverlik değerinin diğer değerleri de bünyesinde barındırmasıdır. Kelime olarak bir bireyin ülkesine, milletine duyduğu bağlılık anlamına gelen vatanseverlik değeri, özellikle de savaş ortamlarında kendisini göstermektedir. İkinci olarak fazla çıkan değer ise dayanışma değeridir. Savaşların ve harekâtların dayanışma sonucu kazanıldığı bir gerçektir. Türk milletinin harekât öncesinde ve içerisinde toplumsal bir bütünleşme gerçekleştirerek askerinin her daim arkasında olduğunu göstermiştir. En fazla yer alan bir diğer değer ise yardımlaşma değeridir. Türk askeri harekât süreci boyunca çeşitli yardımlaşma örnekleri sergilemiştir. En fazla yer alan bir başka değer ise aile birliğine önem verme değeridir. Toplumun en küçük yapı taşı olan ailenin birliği, devletin varlığı ve birliği içinde önemlidir. Kıbrıs'ta yaşanan katliamlar sonucu birçok aile yok olmuştur. Araştırma bütünsel olarak değerlendirildiğinde Kıbrıs Gazilerine ait anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler açısından zengin içeriğe sahip olduğu söylenebilmektedir.

5.2. Öneriler

- ✓ Bu çalışmada Kıbrıs Barış Harekâtına katılan 30 gazinin anısı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler açısından incelenmiştir. Günümüz şartlarında terörle mücadele esnasında yaralanarak gazi olanların anıları da bu kapsamda incelenebilir.
- ✓ Bu çalışmada yer alan anılar değer eğitiminde kullanılmak üzere Sosyal bilgiler ders kitabı içerisinde kullanılabilir.
- ✓ Değerler eğitiminde Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerlerin öğrencilere aktarımı konusunda savaş anılarını kitaplaştıran gazilerin kitapları da kaynak olarak kullanılabilir.
- ✓ Gerek Üniversite gerekse MEB bünyesinde Kıbrıs Barış Harekâtının yıl dönümünde etkinlikler yapılmalı, gaziler okula davet edilerek öğrencilerin anıları ilk elden dinlemesine olanak sağlanmalıdır.
- ✓ İlkokul, Ortaokul ve Lise ders kitaplarında Kıbrıs Barış Harekâtına katılan gazilerin anılarına yer verilip değer aktarım aracı olarak kullanılmalıdır.
- ✓ Kıbrıs Barış Harekâtına katılan gazilerimiz birinci elden tarihi kaynak niteliğinde olduğundan dolayı savaşa ilişkin bilgileri ve anıları hakkında çalışmalar yapılarak elde edilen anılar kayıt altına alınmalıdır. Kayıt altına alınan bu bilgiler gerek kitap gerekse belgesel çalışmalarında kullanılmalıdır.
- ✓ Amfibi harekât olarak kayıtlara geçen Kıbrıs Barış Harekâtının üzerine gerekli çalışmaların (Tez/Makale/Kitap) yapılması için öğrenciler, öğretim üyeleri tarafından teşvik edilmelidir.
- ✓ Küreselleşen dünya sisteminde toplumsal gelişimin sağlanabilmesi için değerlere ilişkin farkındalık yaratabilecek çalışmalar yapılmamıştır.

KAYNAKÇA

- Afyoncu, E. (2014). *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu*. (3. Baskı.) Yeditepe Yayınları.
- Akkurt, A. (1999). *Türk Mukavemet Teşkilatı 1957-1958 Mücadelesi*, Seçil Ofset.
- Alasya, H. F. (1964). *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Seri: III.
- Alasya, H. F. (1988). *Tarihte Kıbrıs*. Ulus Ofset.
- Alasya, H. F. (1991). *Türk Dünyasındaki Gelişmeler Işığında Tarihi Perspektiften Kıbrıs*, Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü Uluslararası Sempozyumunda sunuldu, KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi ve T.C Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları
- Alasya, H. F. (1992). *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*. KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları 24.
- Armaoğlu, F. (2017a). *19.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*. (17. Baskı). Timaş Yayınları.
- Armaoğlu, F. (2017b). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. (23. Baskı). Timaş Yayınları.
- Artuç, İ. (1989). *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*. Kastaş Yayınları.
- Aslan, S. (2019). Karakter ve Değer Eğitiminde Kullanılan Yaklaşım, Yöntem ve Teknikler, V. Aktepe ve M. Gündüz (Ed.), *Karakter ve Değer Eğitimi*. Ankara. Pegem Akademi, ss. 157-188.
- Aslan, S. ve Aybek, B. (2019). Değerler Eğitimi, *Uygulama Örnekleriyle Çokkültürlü Eğitim ve Değerler Eğitimi*. Ankara. Anı Yayıncılık, ss. 38-68.
- Ata, B. (2007). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. C. Öztürk (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. Ankara. Pegem Akademi, ss. 71-83.
- Atalay, İ. (2013). *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*. (4. Baskı). Meta Basım Matbaacılık.
- Aydın, M. ve Aydın, M, K. (2011). *Türk İnkılabı Tarihi*. Cantekin Matbaacılık.
- Balcanlı, H. (1999). *Duyuşsal Davranış Eğitimi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Beyreli L., Çetindağ, Z. ve Celepoğlu, A. (2017). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. (9. Baskı). Pegem Akademi.
- Bilgin, M. S. (2016). Johnson Mektubu ve Türk-İngiliz İlişkileri. Çelik D.T. (Yayın Hazırlayan). *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu (11-13 Aralık 2014) Gazimağusa Bildiriler*. Atatürk Araştırma Merkezi.
- Birand, M. A. (1990). *30 Sıcak Gün*. (14. Baskı). Milliyet Yayınları.
- Can, Ş. (2014). *Kurtarılmış Ada Kıbrıs ve 1974 Barış Harekâtı*. Akademisyen Yayınevi.
- Cumalıoğlu, Y. (2001). Kıbrıs Türklerinin Bağımsızlık ve Özgürlük Mücadelesi, Efegil, E. ve Ülger, İ.K. (Editörler), *Avrupa Birliği Kışkırtıcılığında Kıbrıs Meselesi (Bugünü- Yarını)*. HD Yayıncılık.
- Creswell, J.W. (2007). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches* (2. Baskı). USA SAGE Publications.

- Çay, A. (1989). *Kıbrıs'ta Kanlı Noel 1963*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, (2000). *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfus-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları)*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı. Yayın Nu: 43.
- Denizli, A. (2014). *Kıbrıs Barış Harekâtı (20 Temmuz 1974)*. Berikan Ofset Matbaacılık.
- Denktaş, R. R. (1999). *Rauf Denktaş'ın Hatıraları 9 1973-74*. Boğaziçi Yayınları.
- Denktaş, R. R. (2008). *Kıbrıs Elli Yılın Hikayesi*. (3. Baskı). Akdeniz Haber Ajansı Yayınları.
- Demirer, M. A. (1993). *Türk'ün Onur Sorunu Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti*. Turan Kitabevi.
- Demirkent, I. (2002). "Kıbrıs" *İslam Ansiklopedisi*. C: 25. TDV Yayınları.
- Doğan, İ. (2007). *Sosyoloji: Kavramlar ve Sorunlar*. (7. Baskı). Pegem Yayıncılık.
- Doğan, Y. (2020). Hatıratlar (Anılar) ile Sosyal Bilgiler Öğretimi, Tokcan H. (Ed.), *Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri*. Ankara. Pegem Akademi, ss. 211-235.
- Doğanay, A. (2007). Değerler Eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. (3. Baskı). Ankara. Pegem Yayıncılık, ss. 255-286.
- Doğanay, A. (2009). Değerler Eğitimi. C. Öztürk. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*. Ankara. Pegem Akademi, ss. 225-256.
- Doğanay, A. (2012). Değerler Eğitimi, C. Öztürk. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*, Ankara. Pegem Akademi, ss. 225-256.
- Dönmez, C., Yazıcı, K. (2008). *T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Efegil, E.ve Ülger, İ K. (2001). *Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi*. HD Yayıncılık ve Matbaacılık.
- Emircan, M.S. (2007). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Tören, Bayram ve Anma Günleri*, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayını.
- Erdem T. (1999). *Kıbrıs Barış Harekâtında 3'üncü Paraşüt Taburu*. Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları.
- Erdemir, P. H. (2000). *Roma Devleti İdaresinde Kıbrıs, Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri (13-17 Kasım)*. DAÜ Yay.
- Erengin, P. (2018). *Lefkoşa İlçesi'nin (KKTC) Yönetmel Coğrafya Bakımından Analizi*, TÜCAUM 30.Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu. ss. 1011-1030.
- Eroğlu, H. (1975). *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekâtı*. Emel Matbaacılık Sanayi.
- Fedai H. ve Altan M, H. (1997). *Lefkoşe Mevlevihanesi*. KKTC Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları.
- Gazioglu, A. C. (1998). *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III (1951-1959). Enosis Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik*. Kıbrıs Araştırma Merkezi Yayınları (CYREP).

- Gazioğlu, A. C. (2000a). *Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878)*. (2. Baskı). Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi.
- Gazioğlu, A. C. (2000b). *Enosis Çemberinde Türkler*. (2. Baskı). Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayınları.
- Gazioğlu, A. C. (2000c). *Direnış Örgütleri, Gençlik Teşkilatı ve Sosyo-Ekonomik Durum (1958-1960)*. Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi.
- Geçmişten Geleceğe Kıbrıs* (2020). Eğitim Doktrin Komutanlığı Yayınları, Ankara.
- Gökhan, M. R. (2008). *Kıbrıs'ta Rum Katliamları*. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- Güngör, E. (2010). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar, Ahlak Psikolojisi, Ahlak Değerler ve Ahlak Gelişimi*. Ötüken Yayınları.
- Gürcan, A.İ. (2013). *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Ötesi*. Kastaş Yayınları.
- Gürel, Ş.S. (1984). *Kıbrıs Tarihi (1878-1960) Kolonizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika*. Kaynak Yayıncılık.
- Hakeri, B. H. (1993). *Başlangıçtan 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*. KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Halstead, J. M. (1996). Values and values education in schools. J. M. Halstead ve M. J. Taylor (Ed.), *Values in Education and Education in Values* (ss.3-13). Oxon: Routledge Falmer
- İsmail, S. (1990). *Self-Determinasyon ve Kıbrıs Türk Halkı*. Kastaş Yayınları.
- İsmail, S. (1998). *Atatürk ve Kıbrıs*, Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu, 3-6 Ekim 1995. Ankara Araştırma Merkezi C:1
- İsmail. S. (2000). *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğusu-Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu 1960-1983*. Akdeniz Haber Ajansı Yay.
- İşcan, D. C. Ve Aran, C.Ö (2023). Değerler Eğitiminde Ailenin, Okulun ve Çevrenin Rolü, Koç, C. (Ed.), *Karakter ve Değerler Eğitimi Güncel Yaklaşımlar*. Ankara. Pegem Akademi, ss. 62-81.
- Kaptan, Y. (2020) Karakter ve Değer Eğitiminde Yaklaşımlar Yöntemler ve Teknikler, Gen. S.Z ve Beldağ, A. (Editörler) *Karakter ve Değer Eğitimi Farklı Bakışlar Örnek Etkinlikler*, (2. Baskı). Ankara. Pegem Akademi, ss.145-169.
- Kartal, Ç. (2015). *Türk Dış Politikası ve Akdeniz. İntelijans*, Keser, U. Ak, G. (Yayına Hazırlayanlar). *Strateji ve Güvenlik Cadı Kazanı Kıbrıs*. Motif Matbaacılık.
- Kaya, F. (2023). Karakter ve Değer Eğitim Yaklaşımları ve Uygulamaları. A. Kızılkaya Namlı (Ed.), *Karakter ve Değerler Eğitimi*. Ankara. Efe Akademi Yayınları, ss. 409-434.
- Keskin, Y. (2016b). Değerlere Genel Bir Bakış Tanımı, İşlevi ve Sınıflandırması, Özellikleri, M. Köylü (Ed.), *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*. Ankara. Nobel Yayınları, ss. 19-52.

- Keskin, Y. (2016b). *Değer Eğitim Yaklaşımları*. M. Köylü (Ed.), *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*. Ankara. Nobel Yayınları, ss.159-180.
- Kirk,j & Miller,M.L. (1986). *Reliability and validity in qualitative research*. Beverly Hills:Sage Publications.
- Konuk, M. Ş. (1984). *(Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Doğuşu), Kıbrıs'ın Tek Meşru Devleti: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti*. Boğaziçi Üniversitesi.
- Kökdemir, N. (1957). *Dünkü Bugünkü Kıbrıs*. İstiklal Matbaası.
- Manizade, M. D. (1993). *65 Yıl Boyunca Kıbrıs İçin Belge ve Resimlerle Yazdıklarım Söylediklerim*. Kıbrıs Türk Kültür Derneği (İstanbul Şubesi) Yayınları.
- Mansel, A. M. (1971). *Ege ve Yunan Tarihi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, XIII. Seri no: 8
- Mehmedoğlu, A. U. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Değer Yönelimleri. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, ss. 799-817.
- Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim programı ve Kılavuzu. MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2017).
- Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2018).
- Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2023).
- Millî Eğitimi Temel Kanunu Erişim: 05.01.02024
https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc056/kanuntbmmc056/kanuntbmmc05601739.pdf
- Meray, Seha L. (1972). *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar-Belgeler*. Takım: II. Cilt:1 Kitap:1 Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Mütercimler, E. (2007). *Satılık Ada Kıbrıs, Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri*. (5. Baskı). Alfa Basım Yayıncılık.
- Nalçacı, A. (2021). Değer Eğitiminde: Aile, Çevre ve Okul. S.Z. Genç ve A. Beldağ (Editörler). *Karakter ve Değer Eğitimi Farklı Bakışlar Örnek Etkinlikler*. (3. Baskı). Ankara. Pegem Akademi, ss. 189-204.
- Oberling, P. (1987). *Bellapais'e Giden Yol*. (Çev. Mehmet Erdoğan). Genelkurmay Basımevi. (Eserin orijinali 1982'de yayımlandı)
- Okay, M. O (1997). "Hâtırat Maddesi" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 16
- Özad, M. H. (2002). *Bağ ve Mücadele Yılları*. Akdeniz Haber Ajansı Yayınları.
- Özdemir, A. (2013). "1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Kapsamında Türk Hava Kuvvetleri Tarafından İcra Edilen Hava Harekâtı ve Görevleri Üzerine Bir Değerlendirme." Türk Hava Kuvvetleri'nin 100'üncü Yılı Uluslararası Tarih Sempozyumu. Ayrıntı Basımevi.

- Özden, M. ve Saban, A. (2019). Nitel Araştırmalarda Paradigma ve Teorik Temeller. A. Saban, A. Ersoy (Editörler). *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri*. (3. Baskı). Ankara. Anı Yayıncılık, ss. 1-29.
- Özcan, İ. H. (1996). "Gazi Maddesi", *İslam Ansiklopedisi*. C: 13. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özakman, T. (2020). *Çılgın Türkler Kıbrıs (Belge-Roman)*. Bilgi Yayınevi.
- Özersay, K. (2002). *Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir İnceleme*. ASAM Yayınları.
- Özkul, A. E. (2006). *Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi 1726-175*. (2. Baskı). İletişim Yayınları.
- Patton, M.Q. (2014). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri. (3. Baskıdan Çeviri). Çev. Ed. M. Bütün ve S.B.Demir. Ankara. Pegem.
- Sami, Ş. (1999). *Kâmûs-i Türkî*. Çağrı Yayınları.
- Serter, V. Z. (2014). *Adım Adım Kıbrıs Cumhuriyeti (1960-1963)*. Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları.
- Soysal, İ. (1965). *Türkiye'nin Dış Münasebetleriyle İlgili Başlıca Siyasi Antlaşmaları*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Superka, D.P., Ahrens, C. Hendstrom, J.E., Ford, L. J & Johnson, P.L (1976). *Values Education Sourcebook; Conceptual Approaches, Materials Analyses, and an Annotated Bibliography*, Social Science Education Consortium ERIC Clearinghouse for Social Studies/ Social Science Educations
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED118465.pdf>
- Tandoğan, M. Ş. (2015). *Kıbrıs Barış Harekâtı Birlikler ve Muharebeler*. Türkiye Muharip Gaziler Derneği Türmantsan Organize Matbaacılık.
- Tarakçı, M. (2010). *Kıbrıs Barış Harekâtı*. Hiperlink Yayınları.
- Tarkan, M. T. (1975). Kıbrıs Genel Çizgileriyle. Atatürk Üniversitesi Yayınları No:417.
- Tay, B. ve Ünlü İ. (2019). İlkokul Yurt Bilgisi, Toplum ve Ülke İncelemeleri ve Sosyal Bilgiler Dersleri Öğretim Programlarında Değer ve Değerler Eğitimi. Turan, R. ve Uusoy K. (Editörler). *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi* (3. Baskı). Ankara. Pegem Akademi, ss.287-322.
- Tayhani, İ. (2017). *Kıbrıs Havacılık Tarihi ve Kıbrıslı Havacılar*. Okman Printing, Lefkoşa.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E.A. (2001). *Sözel, Yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*, Epsilon.
- Tolgay, A. (1993). *Kanlı Noel Kıbrıs Türkü'nün Ateşle Sınava*. Kastaş Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. (2020), *Belgelerle Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs*, (2. Baskı). Türkiye Cumhuriyeti, Devlet Arşivleri Yayın No:9.
- Uçarol, R. (1978). *1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı İngiliz Anlaşması (Ada'nın İngiltere'ye Devri)*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.

- Uçarol, R. (2001). *Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı İngiltere'ye Devri*. A. Ahmetoğlu ve E. Afyoncu (Yayına Hazırlayanlar), *Dünden Bugüne Kıbrıs*, Tatav Yayınları.
- Ugurlu, C. T. (2018). Eğitim Yönetiminde Nitel Araştırma Desenler. K. Beycioğlu, N. Özer ve Y. Kondakçı (Editörler). *Eğitim Yönetiminde Araştırma*. Ankara. Pegem Akademi, ss. 329-351.
- Ulukalın, Ö. ve Aydemir, A. (2020). Anılarla Sosyal Bilgiler Öğretimi. R. Sever, M. Aydın ve E. Koçoğlu (Editörler), *Alternatif Yaklaşımlarla Sosyal Bilgiler Eğitimi*. Ankara. Pegem Akademi, ss. 225-254.
- Ulusoy, K., Arslan, A. (2019). Değerli Bir Kavram Olarak Değer ve Değerler Eğitimi. Turan, R. ve Ulusoy, K. (Editörler), *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi (3. Baskı)*. Ankara. Pegem Akademi, ss. 2-15.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2020). *Değerler Eğitimi*. Pegem Akademi.
- Ural, A ve Kılıç, İ. (2006). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*. Detay Yayıncılık.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1983). *Osmanlı Tarihi*. 4. Baskı. Cilt III. Kısım I. Türk Tarih Basımevi.
- Yaman, E. (2016). Değerler Eğitimi (Eğitimde Yeni Ufuklar), (4. Baskı). Akçağ Yayınları.
- Yazar, T. ve Tural, Ö. (2020) Değer Eğitimi Yaklaşımları Izgar, G., Dilmaç, B. (Editörler), *Değerler Eğitimi Kavram, İlke ve Yaklaşımlar*. Ankara. Pegem Akademi, ss.147-184.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (9. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, D. ve Yaşar D. (2012). *Doğu Akdeniz'de Küresel Santraç*. Truva Yayınları.
- Zia, N. (1975). *Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçışı ve Ada'da Kurulan İngiliz İdaresi*. Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 44.

MAKALELER

- Akar, Ş. K. ve Karakoç, İ. (2004). Siyasi Tarih Kaynağı Olarak Hatırat ve Gezi Notları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2, (1).
- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, C:6, No. (6) 9-27.
- Akpınar, E. ve Yıldırım, Y. (2016). Cinsiyet Faktörünün Ortaokul 5. ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Olgunluk Düzeyine Etkisi. *International Journal of Field Education*, 2(1), 20-32.
- Aktan, A. (1999). Memluk- Haçlı Münasebetleri. *Belleten*, 63, 411-452.
- Aktepe, V. ve Tahiroğlu, M. (2016). Değerler Eğitimi Yaklaşımları ve Etkinlik Örnekleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 42, 361-384.
- Albayrak, M. (2000). Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1950-1960). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 16, 249-75.

- Altan, M. Z. (2011). Çoklu Zekâ Kuramı ve Değerler Eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 1(4), 53-57.
- Arweck, E. & Nesbitt, E. (2003). Values Education: The Development and Classroom Use of an Educational Programme. *British Educational Research Journal*, 30, 245-261.
- Asan, N. (2012). Anılardan Hareketle İzmirde 20. Yüzyıl Edebiyat Hayatı. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2012, s.17, 31-43.
- Barkan, Ö. (1953). Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 15.
- Bekdemir, Ü. ve Polat, S. (2016). 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile 2015 Sosyal Bilgiler Taslak Öğretim Programı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Turkish Studies (Elektronik)*, C:11 Sayı: 19, 145-160.
- Bolat, Y. (2016). Sosyal Değerleri ve Değerler Eğitimi Anlamak. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(29), 322-348.
- Cantürk, A. ve Yeşiltaş, E. (2022). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Hatırat Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (BAİBÜEFD)* 22 (4), 1338-1363.
- Cice, Y. ve Özgan, H. (2017). Değerler Eğitimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesine İlişkin Okul Çalışma Ekibinin Görüşleri. *Ekev Akademi Dergisi*, (70), 101-120.
- Çukurova, B. (1999). Millî Mücadele Anıları Üzerine Bir Bibyografi Denemesi, *Atatürk Yolu Dergisi*, 6, s.23.
- Deibel, T. L. (2002). Teaching Foreign Policy with Memoirs, *International Studies Perspectives*, 3, 128-138.
- Demirdaş, M. ve Gülersoy, A. E. (2022). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Çerçevesinde Risaletü'n Nushiyye'deki Değer Unsurlarının Belirlenmesi, *Turkish Studies-Educational Sciences e ISSN: 2667-5609*.
- Dündar, R. ve Aydın, M. (2012). 3924 Nolu Cizye Defterine Göre Kıbrıs Eyaleti Baf ve Kukla Kazalarında Gayrimüslimler (H.1061/M.19650-51). *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 31 Bahar, 77-98.
- Ecevit, B. (1999). Türkiye Yunanistan İlişkileri ve Kıbrıs. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 39, (1-2), 1-24.
- Eroğlu, H. (2002). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XVIII, Kasım, Sayı: 54.
- Erzen, A. (1976). İlkçağ Tarihinde Kıbrıs. *Bellekten*, Ankara, Türk Tarih Kurumu C. XL, s. 157, ss. 93-115.
- Gündüz, M. (2004). Sosyoloji Çalışmalarında Anı ve Hatırat Türü Eserlerden Yararlanma. *Milli Eğitim Dergisi*, s.162, Bahar.

- Gürsoy, R. C. (1962). Kıbrıs Müşahedeleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, (DFTC Kütüphanesi) C: XX, s. 3-4 Temmuz-Aralık.
- Güven, A. Z. (2014). Gülistan ve Bostan Adlı Eserlerin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi. *Turkish Studies*, 9(6), 505-517.
- Kafadar, T., Öztürk, C. ve Katılmış, A. (2018). Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerler Eğitimi Boyutunda Karşılaştırılması, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 19(1), 154-177.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal Bilgiler Dersi ve Değer Eğitimi, *Milli Eğitim* s. 187, Yaz.
- Katman, F. (2013). Levant-Doğu Akdeniz ve Enerji Santracı, *ABMYO Dergisi*, 29- 3.
- Keser, U. (2011). 21 Aralık 1963 Kanlı Noel, Kumsal Faciası ve Bugüne Yansımaları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* C.11, s. 23.
- Keskin, Y. (2016a). Değer Sınıflaması Üzerine Aksiyonel Bir Deneme. *Turkish Studies*, 11(3). 1485-1510.
- Koday, Z. (1988). Kıbrıs'ın Jeopolitik Önemi (Geopolitical Significance of Cyprus), İstanbul, *Türk Coğrafya Dergisi* Sayı: 33 s. 419-428.
- Kolaç, E. ve Özer, H. (2018). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımı ve Değer Öğretimindeki Katkılarına Yönelik Öğretmen Adaylarının Görüşleri, *Uluslararası Türkçe, Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7, (4), 2629-2655.
- Kohlberg (1971). Stages Of Moral Development. Erişim: <http://ericmazur.net/wp-content/uploads/2018/11/Kohlberg-Moral-Development.pdf>
- Koroğlu, V. (2004). Jeopolitik ve Jeopolitik İlminin Nüfus Unsuru Açısından Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 2743.
- Kurtdaş, E. M. (2017a). Değerlerin Kaynağı ve Anlamlandırılması. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History Of Turkish or Turkic*, 12 (21), 349-366.
- Oberling, P. (1990). Kıbrıs Faciası, Çev. Fahir Armaoğlu. *Belleten* C. 54, s.210.
- Özdemir, E. (1972). Anı ve Anı Dilimiz Üzerine. *Türk Dili, Anı Özel Sayısı*, 25, 246.
- Özensel, B. (2004). Türk Toplumunda Çocuğun Yetiştirilmesinde Annenin Rolü: Konya İli Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2 (6). 77-96.
- Özfatura, M. N. (2003). KKTC'de Bizans Oyunu. *Yeni Kuvayi millîye Dergisi*, İstanbul, Çetin Matbaacılık, s.7.
- Savrun, E. (2018). Kıbrıs'ta Yunan Cunta Darbesine Karşı Türk Barış Harekâtının Belgelerle Kısa Tarihi, *Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi* 4 (9) 258-273.
- Sayan, Y. ve Günel, M. E. (2023) Nurullah Genç'in Omuzlarında Dünya İsimli Hatırat Eserinde Değerler Eğitimi. *Milli Eğitim* C: 52 Bahar, s. 238, 953-980.
- Sonyel, S. S. (1995). İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı (1987-1960). *Belleten* Nisan 1995. C. 59, s. 224, ss. 133-188.

- Ünlü, İ. ve Kaşkaya, A. (2018). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Eğitimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 7 (4), 2656-2679.
- Tamçelik, S. (2011). Jeopolitik Teoriler Açısından Kıbrıs'ın Önemi (The Importance Of Cyprus Island in Geopolitical Theories). *Center for Turkish Studies Occasional Paper Series*, Gazi Universty 3.
- Yıldız, A. ve Çolak, K. (2020). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Değerler Kapsamında Yenisey Yazıtlarının İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(40), 77-113.
- Yiğittir, S. ve Kaymakçı, S. (2012), Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Uygulama Kılavuzunda Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımı Açısından İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 49-73.
- T.C Dışişleri Bakanlığı Belleteni, IX/1967, 39-40.
- Turan, O. (1964). Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri, *Belleten*, C. XXV III. s.110.

TEZLER

- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktan, O. (2012). *100 Temel Eserde Yer Alan Değerlerle Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerlerin Yorumu*. Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde "Yardımseverlik" Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akyol, Ş. (2010). *İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sevgi Temasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Apuhan, F. (2017). *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Baday, G. (2009). *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Kars-Ardahan Kıbrıs Şehitleri ve Gazileri*. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Bilgen, S. (2019). *Değerler Eğitimi Açısından Kutadgu Bilig*. Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Bulut, S. (2011). *Atasözlerin Değerler Eğitimindeki Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Öğretimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Çetiner, A. C. (2007). *Kıbrıs Barış Harekâtında Kara Muharebeleri*. Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Çırak, E. (2013). *Cengiz Aytmatov Romanlarının Değerler Eğitime Katkısı*. Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Çomaklı, K. (2015). *Mevlana'nın Mesnevi Adlı Eserinde Yer Alan Hikâyelerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Değerlerin Öğretiminde Kullanımının İncelenmesi*. Yüksek lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Demirkaya, M. (2014). *Musâhabât-ı Ahlâkiye ve Malûmât-ı Vataniye adlı Ders Kitabının Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Afyon.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Sınanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dündar, R. (1998). *Kıbrıs Beylerbeyliği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Ertük, A. (2017). *Edib Ahmet B.Mahmud Yükneki'nin Atabetü'l Hakayık Adlı Eserinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Hofmann, N. (2002). *Value Education of Youth*. Unpublished Doctoral Dissertation. University of Postdam, Germany.
- Kantar, Ş. (2014). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde 100 Temel Eser Yoluyla Değerler Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Katılmış, A. (2010). *Sosyal Bilgiler Derslerindeki Bazı Değerlerin Kazandırılmasına Yönelik Bir Karakter Eğitimi Programının Geliştirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, F. (2021). *İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler ile İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Derslerindeki Değerlere İlişkin Tutumları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Köse, M. S. (2023). *Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanındaki Değerler Eğitimi ile ilgili Yapılan Araştırmalar Üzerine Bir Meta- Sentez Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Afyon.

- Kurtdaş, E. M. (2017b). *Üniversite Eğitiminin Değerlerin Değişmesine Etkisi (İnönü Üniversitesi Örneği)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Merson, B. (2018). *Harmonies and Dissonances: The Relationship Between Values Taught and Values Experienced in Three Values-Oriented High Schools*. Lesley University.
- Mutlu, H. (2007). *Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Özer, H. (2016). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımı ve Değer Aktarımındaki Katkılarına Yönelik Öğretmen Adaylarının Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Slater, F. (2002). *Citizenship Education Thourgh Secondary GeoprAPHY: Values and Values Education in the Geography Curriculum in Relation to Concepts of Citizenship*. Active Citizenship, Sustainable Development and Cultural Diversity. University of London Institute of Education.
- Taş, Ş. N. (2020). *Kıbrıs Barış Harekâtına Katılan Gazilerin Harekâta İlişkin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sıtkı Kocaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Thomas, R. (1992). *Values Education Discourse: A classification of exemplars*. PhD Thesis University of Maryland College Park.
- Topbaş, G. (2019). *6. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Değerler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Topçu, F. (2016). *Saltuknâme'nin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uygur, H.S. (2022). *Millî Mücadele Konulu Romanların Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler Açısından Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Whitney, I. B. (1986). *The status Of Values Education İn The Themiddle and Junior Highschools Of Tennessee*. Unpublished Doctorate Thesis, Tennessee State University, Tennessee.
- Yumru, D. (1999). *Bir Anlatı Türü Olarak Anı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Zengin, G. (2017). *Nizâmü'l-Mülk'ün Siyasetnâmesi'nde Değerler Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ARŞİV BELGELERİ

TBMM Tutanak Dergisi, B.33, O.1, 23.01.1950,

TBMM Tutanak Dergisi Cilt: 24. B:19, 25.12.1963, 0:1

SÜRELİ YAYINLAR

- Akşam 16 Temmuz 1974
 Akşam 17 Temmuz 1974
 Akşam 21 Temmuz 1974
 Cumhuriyet 4 Aralık 1959
 Cumhuriyet 16 Temmuz 1974
 Cumhuriyet 17 Temmuz, 1974
 Cumhuriyet 18 Temmuz 1974
 Cumhuriyet 21 Temmuz 1974
 Cumhuriyet 8 Ağustos 1974
 Cumhuriyet 16 Ağustos 1974
 Hürriyet 4 Aralık 1959
 Hürriyet 9 Haziran 1958
 Hürriyet 17 Temmuz 1974
 Hürriyet, 20 Temmuz 1974
 Hürriyet 21 Temmuz 1974
 Hürriyet 17 Ağustos 1960
 Milliyet 4 Aralık 1959
 Milliyet 4 Aralık 1959
 Milliyet 14 Aralık 1959
 Milliyet 15 Aralık 1959
 Milliyet 17 Ağustos 1960
 Milliyet (3.Baskı), 14 Ağustos 1974
 Milliyet 16 Temmuz 1974
 Milliyet 17 Temmuz 1974
 Milliyet 20 Temmuz (Yıldırım baskı) 1974
 Milliyet 21 Temmuz 1974 (2. Baskı)
 Milliyet 17 Ağustos 1974
 Son Posta 15 Aralık 1959
 Tercüman 25 Temmuz 1974
 TMT, 01 Ağustos, 1972 (14'üncü Kuruluş Yıl Dönümü Albümü)
 Zafer 21 Temmuz 1974

İNTERNET SİTELERİ

URL: <http://muharipgaziler.org.tr/kibris-baris-Harekâti/>

URL: <https://sozluk.gov.tr/> Türk Dil Kurumu (2022-2023).

URL: <https://www.msb.gov.tr/SehitGazi/icerik/muharip-gazi-ve-malul-gazi>

GÖRÜŞME YAPILAN GAZİLER

Ali AVŞAR

Beyazıt YUMUK (Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanı)

Ekrem AYDOĞMUŞ

Fahrettin TAPAR

Fevzi ŞAHİN

Hamza İNAN

Hasan CENGİZ

Hasan Hüseyin BAŞIBÜYÜK

Hasan TAY

Hüseyin AKBIYIK

Hüseyin ALGÜL (Bursa)

Kadir KUBAT

Kemal ÖNDER

Mahmut ŞAHİN

Mehmet Ali ECER

Mehmet ALTUNTAŞ

Mehmet ERALP

Mehmet ÖZTÜRK

Mehmet PEKER

Mehmet TAŞ

Mustafa AYGÜN

Mustafa KAÇMAZ

Necip ERDOĞAN

Nevzat ERDOĞAN

Nevzat ERKAN

Ramazan SALIK

Ramazan ULUDAĞ

Ramazan YILDIZ

Şükrü KAYA

Yaşar EROĞLLU

Yaşar ÜNİVER

Yaşar YILMAZ

EKLER

EK: 1 Görüşme formu

<p>Değerli Gaziler,</p> <p>Aşağıda verilen görüşme formu sonucu ortaya çıkan sonuçlar Yüksek lisans tez çalışmasında kullanılacaktır. Bu çalışmada Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Kıbrıs Barış Harekâtına katılan gazilerin anılarını gün yüzüne çıkarmakta amaçlarımız arasındadır. Sorulara verdiğiniz yanıtlar ses kayıt cihazı ile kaydedilecek ve araştırmanın amacı dışında hiçbir şekilde kullanılmayacaktır. Görüşme sorusuna içtenlikle cevap vermenizi rica ederim. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.</p>	
<p>Revanur KUBAT</p> <p>İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi</p>	
<p>Gazinin Adı, Soyadı:</p> <p>Doğum Tarihi ve Yeri:</p> <p>Eğitim Durumu:</p>	<p>Rütbesi:</p> <p>Murahip/Malul Durumu:</p>
<p>GÖRÜŞME SORUSU</p>	
<p>1- Kıbrıs Barış Harekâtında sizi etkileyen olay nedir?</p>	